بۇلبۇل ناۋاسى

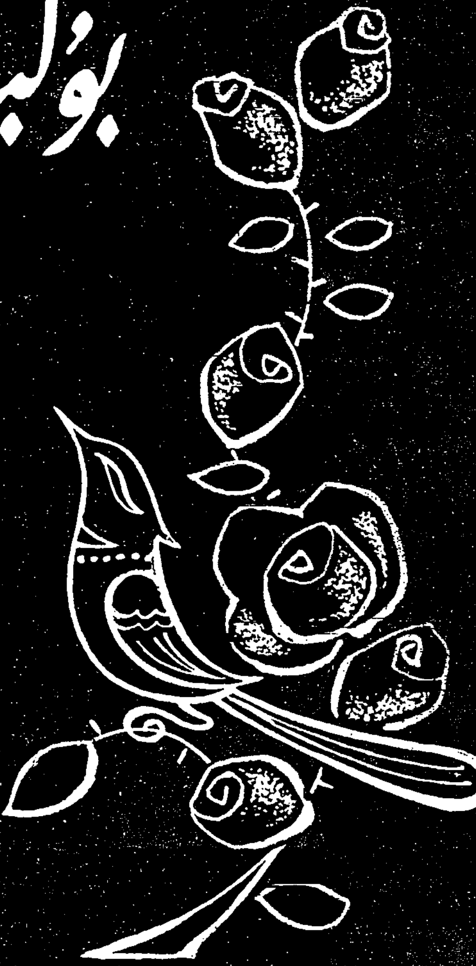

بۇلبۇل ناۋاسى

(مەسەللەر)

تۈزگۈچى: مۇھەممەت سىدىق تومۇرى
ھاجى ئەخمەت

مەسئۇل مۇھەررىر: نۇرمۇھەممەت دولەتى

مىللەتلەر نەشرىياتى

بۇلبۇل ناۋاسى (مەسەلـلەر)

تۈزگۈچى: مۇھەممەت سىدىق تومۇرى، ھاجى ئەخمەت

مەسئۇل مۇھەررىر: نۇرمۇھەممەت دولەتى

مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن

نەشر قىلىندى

شىنخۇا كىتابخانىسى تەرىپىدىن تارقىتىلدۇ

مىللەتلەر باسما زاۋۇدىدا بېسىلدى

1983 ـ يىل 7 ـ ئايدا 1 ـ قېتىم نەشر قىلىندى

1983 ـ يىل 7 ـ ئايدا بېيجىڭدا 1 ـ قېتىم بېسىلدى

باھاسى: 0.34 يۈەن

تۈزگۈچىدىن

مەسەل ــ تەلىمي ۋە ئەخلاقىي خاراكتېردىكى كىچىك ھېكا-يىدىن ئىبارەت. يازغۇچى مەسەلدە ھايۋانلار، قۇشلار ۋە باشقا نەرسىلەرنى جەمىيەتتىكى ھەرخىل ئىجتىمائىي گورۇھلارغا ۋەكىل قىلىپ ئالىدۇ. ئۇنىڭدا سىمۋوللۇق خاراكتېر كۈچلۈك بولىدۇ. دىمەكچى بولغان مەقسەتنى ئېنىق ئوتتۇرىغا قويۇش، قولايسىز بولغان ياكى بىرەر پىكىرنى چۈشەندۈرۈش قىيىن بولغان ئەھ-ۋال ئاستىدىلا مەسەل ئۇسۇلىغا مۇراجەت قىلىنىدۇ. بۇ ئۇسۇل ئارقىلىق باشقىلارنىڭ تەپەككۇرىنى قوزغاش، كىشىلەرگە تەربىيە بېرىش ۋە ئىلھاملاندۇرۇشتا يۇقۇرى ئۈنۈمگە ئېرىشكىلى بولىدۇ.

مەسەللەر دەسلەپتە ئەخلاقىي-تەلىمي قاراشلارنى تەرغىپ قىلاتتى. كېيىن جەمىيەت تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، سىنىپىي قارىمۇ-قارشىلىقلارنى ئەكس ئەتتۈرۈشكە باشلىدى.

مەسەللەر كۆپىنچە بەزىبىر تەييار، تەربىيىۋى ئەھمىيىتى بولغان ھېكايە ۋە رىۋايەتلەرنى نەقىل كەلتۈرۈش يولى بىلەن ياكى بولمىسا ئاپتور ئۆزى بىرەر ھېكايە توقۇش يولى بىلەن بايان قىلىنىدۇ.

مەسەل نەسرى ئەسەرلەر شەكلىدىمۇ، شېئرىي ئەسەرلەر شەكلىدىمۇ يېزىلىدۇ.

بۇ توپلامغا ئۇيغۇر شائىرلىرىنىڭ بىر قىسىم شېئرىي مەسەللىرى كىرگۈزۈلدى. ۋاقىت جىددى، سەۋىيىمىز تۆۋەن بولغاچقا، توپلامنىڭ تۈزۈلۈشىدە بەزىبىر يېتەرسىزلىكلەر بولۇشى مۇمكىن، كەڭ كىتابخانلارنىڭ تەنقىدىي پىكىر بېرىشىنى قارشى ئالىمىز.

مۇندەرىجە

زۇنۇن قادىرى

چۈجە بىلەن سېغىزخان........... (1)

كېپىنەك بىلەن ھەرىلەر........ (3)

قوشچى بىلەن چاشقان........... (6)

بۇلبۇل بىلەن سۇڭگۇلۇگۇچ........ (8)

نىم شېھىت

جاۋاۋىم.......................... (12)

قۇربان ئىمىن

بېلىق بىلەن لەھەڭ.............. (16)

تېيىپجان ئېلىيوۋ

قار ئۈستىدىكى قۇش............... (19)

ئەرشىدىن تاتلىق

قۇدۇق ئىچىدىكى يىلان........... (21)

تەدبىرلىك توخۇ.................. (24)

پاشا بىلەن چۈمۈلە................ (26)

ئىمىن تۇرسۇن

بۇلبۇل ۋە تۇتى ....(30)

تۇردى سامساق

كېكەش ....(41)

خوراز ۋە مايسا...................(49)

مەھەممەت رەھىم

تېرمومېتىر ....(51)

ئابدۇكېرىم خوجا

ھۇقۇشنىڭ ھالاكىتى ....(55)

ئابدۇرېھىم توختى

كېپىنەك بىلەن چۇمۇلە ....(57)

زەينىددىن سالىيوۋ

ھەپىرەڭ بىلەن يانتاق ....(64)

جاپپار ئەمەت

تېرەك بىلەن سوگەت..............(67)

مەھەممەتجان سادىق

سەكسەن ساپاق ۋە يوگۇمەچ.....(70)

سۇلتان ماخمۇت

بۇلبۇل ناۋاسى ....(72)

هوشۇر ئىبراھىم
شاپتۇللار سوھبىتى................(74)
مەمتىلى زۇنۇن
بۇغداي بىلەن كومىه قوناق.....(78)
مىرزاھىد كېرىمى
داغدا قالغان ھوپۇپۇپ..........(80)
تۇرغان شاۋدۇن
چاق بىلەن ئوق....................(87)
ئابدۇرۇسۇل ئومەر
بوره بىلەن ئوكۇز.................(88)
ئابدۇرېھىم ئىسمايىل
چالـما بىلەن يوپۇرماق..........(91)
ئابدۇكېرىم ئەخمەت
تېرەك بىلەن جىگدە..............(96)
ھاجى ئەخمەت
چايان بىلەن پاقا ....(97)
كۆچ ــ بىرلىكتە.....................(99)
تۇرسۇنئاي ھۇسىين
قالىغاچ بىلەن يىـلان.............(107)

مۇھەممەت سىدىق تومۇرى
قۇشلار بەزمىسى..................(114)
خوراز بىلەن توز ....(117)
ياسىن موخپۇل
دېخان، يىلان ۋە قالىغاچ ....(118)
تەلئەت ناسىرى
تۈلكىنىڭ ئەقلى ....(123)
ھەسەن تىلىۋالدى
ئەتىرگۈل.......................(127)
تۇرسۇن ھامىت
بوران ۋە ئورمان.................(129)
ۋاھىتجان غوپۇر
چۈمۈلە بىلەن يولۋاس............(132)
تاھىر تالىپ
پىل سۇلتانىنىڭ ئۆلۈمى...........(139)
مۇھەممەت ئىمىن
پۇشايمان ....(145)
ئابدۇللا ئابدۇرېشىت
مۈشۈكنىڭ توخپىسى..............(161)

ئابلىكىم باقى
چاشقان بىلەن ئاغمخان..........(167)
مۇتەللىپ جۇماخۇن
سوگەت ۋە ئالما كوچىتى........(172)
مەھەممەت روزى
قوزا بىلەن ئوغلاقنىڭ دوستلۇغى...(176)
قادىر ئارسلان
كالا بىلەن ئومۇچۇك...............(182)
ھەر ئىشنىڭ ئوز يولى بار........(186)
دىلبەر قىيۇم
چۇمۇلىنىڭ يول سىلىشى...........(189)
مەتتوختى ئەخمەت
ئوكۇز بىلەن ئىشەك..............(192)
ئومەر رەجەپ
تال ۋە تېرەك......................(197)
قاش ـ كىرپىكنىڭ سوھبىتى.........(198)
مىرەخمەت مىرەغزەم
لاچىن بىلەن سا....................(201)
كامىل رەھىم

قۇشقاچنىڭ شىكارى ....(205)

ياسىن ئىسمايىل

ماختانچاق موزاي ....(210)

ناسىرجان مۇھەممەدى

ئۇجـمە بىلەن تېرەك..............(214)

مۇختەر مەخسۇت

توت بـۇرادەرنىڭ تالاش-
تارتىشى.........................(218)

زۇنۇن قادىرى

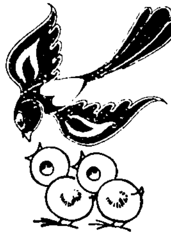

چۈجە بىلەن سېغىزخان

(ئى. كىرىلوۋغا تەقلىت)

تېخى چۈجە چىقمىغان چاغ (تۇخۇمىنىڭ ئىچىدە)،
كورۈپ سېغىزخان يەپ ئالماقچى ئۇنى چۈشىدە.
ئۇتمۇشتىن تارتىپ مەلۇم ئۇ، شور تۇمشۇقنىڭ دەستى،
سوز ئاچقىنىم ئۇتمۇشتىن چوچەك ئېيتىشنىڭ قەستى.
قارا بۇلۇتلار تارىلىپ ئۇچۇۋاتىدۇ،
كۈن يۈزىگۇ كۈلۈمسىرەپ چىقىۋاتىدۇ.
قويۇق لايىقى سۇلار ئاقتى،
بۇ تازا ئەتىياز ۋاقتى.
چۈجە ئاپتاپقا قارىدى زوقى بىلەن،
ماڭدى ئۇ تەمتىلەپ ئاستا قىر بىلەن.
كەلدى سېغىزخان يورغىلاپ،
توختاتتى چۈجىنى چوقۇلاپ.
ۋالاقلاپ ئېچىلدى شور تۇمشۇغى:
—"نەگە بارىسەن هەي پەسنىڭ ئوغلى؟

كەڭ دالاغا ھاياسىز دەسسەپسەن!
يا ماڭا تازىم قىلىپ ئوتمەيسەن!
تۇمشۇغۇم ئۇزۇن سەندىن
قۇيرۇغۇمۇ ئانىدىن.
ھېچ سوز چىقمايدىغۇ سەن يامانىدىن!"
ئوينىدى قاپ-قارا كوزى، شۇمشەيدى چۈجە،
يۇمشاق ئاۋازدا كەلدى تىلى سوزگە:
—"ھېچ.....ھېچ يامانلىق قىلمىدىم جاناپ سىزگە،
چوقۇپ ئازار بەرمىسىلە بىزگە."
ئاچچىق قىلىپ سىغىزخان يەرگە بىرنى تەپتى،
قۇيرۇغى ئۇنىڭ لەپەڭلەپ كەتتى.
—"ھېچ.....يامانلىق يوق سەندە؟!"
—"شۇنداق تەقسىر ئەلۋەتتە."
—"قانائەت يوق.....كاتەكتىن چىقتىڭ،
مۇشتەك تۇرۇپ مىنى ھاقارەت قىلدىڭ!
كەڭ دالاغا چىقىپ دان ئىزدىگىنىڭ،
يامانلىق ئەمەسمۇ شۇ سىنىڭ.
چۈنكى بۇ دالادا مەن ياشايمەن،
قاقاقلاپ كۈلۈپ مەن سەكرەيمەن."
—"خاپا بولمىسىلا ھورمەتلىك، دانمۇ تاپمىدىم،
تىخى كەڭ دالادا بىر كاپامۇ ئالمىدىم."
—"بولمىسا كەيپىمنى بۇزماقچىمىدىڭ

ياكى داۋانغا چىقىپ قىچقارماقچىمىدىڭ.“
— ”يېڭىدىن كوز ئاچتىمغۇ دۇنياغا،
هازىرلا چىقاتتىممۇ داۋانغا،
ياكى چۈشەتتىممۇ ياغا......“
— ”بولدى ئەخمەق، ئاسمانغا قارىدىڭ،
جاهان ئىسسىسۇن دەپ تىلىدىڭ.
شۇملۇغىڭدىن ئىسسىماقچى جاهان،
چۈگۈلۈپ كەتمەكچى بىزنىڭ ئەسكى ماكان.
كۆل بولۇپ كېتىمەن ئاپتاپتا،
كوزۇڭنى چوقۇيمەن شۇ تاپتا“ —
دىدى سېغىزخان چوقۇلاپ چۈجىنى
قانغا بوياپ ئەتتى باش-كوزىنى.

1947 - يىل، غۇلجا.

كېپىنەك بىلەن هەرىلەر

گۈللەر ئېچىلغان باهار تاغدا،
غۇنچە رەڭمۇ-رەڭ شۇنچە چىرايلىق.
گۈل قاچىلىرى يوپۇرماقلاردا،
يالتىرار شەبنەم خۇددى مەرۋايىت.

چىقتى كېپىنەكخان ساياھەتكە،
شايى ـ ئەتلەس، كىمخاپلار كىيىپ.
ھەربىلەرمۇ كەلدى گۈلخانىغا،
دۇتار، تەمبۇر، غىجەكلەر چېلىپ.
گۈل ـ گۈلىستاندا قىزىپ كەتتى توي،
كېپىنەك ئۇسۇل ئويناپ كەتتى قوي!
ئۇچرىشىپ قالدى بىر بەزمىدە،
كېپىنەك بىلەن بىر سېمىز ھەرە.
ھەر ئىككىسى تۇمشۇغىنى ئەپلەپ،
گۈل چىنىگە تىققان ئىدى كەپلەپ،
يەتمىدى ئاغزى شۇندا شەرۋەتكە،
ئۇچرىدى ئۇلار شۇندا غۇربەتكە.
ـ "نىمە قىلىپ يۈرسەن بوغۇرساق؟" ـ
دىدى كېپىنەكخان چالۋاقاپ.
ـ "ۋاي توۋا، نازۇكەي، ئۇقمىغانمىدىڭ؟
مەن بولىمەن گۈل ھەرە دىگىنىڭ.
شەرۋەت ئىچىمەن، ھەسەل يالايمەن،
گۈللەر ئىچىدە شۇنداق ئوينايمەن."
ـ "ۋاي چىرايلىق ئاشىق، يۈڭلۈق ئەخمەق،
ھەسەل ماڭىلا ئۇچرايدۇ نەق ـ نەق.
كىيىمەن ئەتلەس، كىمخاپتىن چاپان،
سەيلە قىلىمەنغۇ مەن ھەرقاچان."

دومسايدى، ئاچچىقلاندى كىپىنەكخان،
سەكرەپ كەتتى تىپىرلىكىپ ھەرىجان.
بوُزوُلدى باشقىلارنىڭ ئەيشى،
شوُنداقلا قالدى يەۋاتقان ئىشى.
چاقچاق ھەرە چوُشتى ئوتتوُرىغا،
ھەسەل ھەرىسموُ كەلـدى بوُ قوُرغا.
ــ "پاھ، يامان ئىپىتىدوُ يىگىننى" ــ
دەپ سوز باشلىدى چاقچاق ھەرە،
جىم بولوُپ قاچتى ئىككى بىچارە.
ھەسەل ھەرىگە قاراپ قىلدى چاقچاق:
ــ "ھە، بوُ ئىككىسى شوُنداق ماختانچاق.
ھەسەل ـ ھەسەل بىلەمسەن ئوُنى،
نىگار بىلەن ياسايدوُ ئوُنى.
گوُل چىننىسى ئىچىدە بار شىلىم،
تاق ئەشوُنى ھەسەل قىلار بىلىم.
ئوُ قانداق تاتلىق ـ قانداق مەزىلىك،
كىم بىلىدوُ ھە، بوُنى مەنچىلىك."
ھىجايدى ھەسەل ھەرە بوُنىڭغا،
چاقچاق ئاچچىقلاپ دىدى ئوُنىڭغا:
ــ "زاڭلىقنى كىم قويىدى ھەي ئاۋاق،
ئومىروُڭىدە ھەسەل كورگەنىمىدىڭ ئاخماق."
چاۋاك چالدى كىپىنەك ناىناقلاپ،

—”ئاۋاق-ئاۋاق،—دېدى ئۇ قاقاقلاپ،—
ھەسەل ئېلمىنى ھەرىجاندىن
ئاۋاق ئوبدان ئاڭلاش لازىم ئاندىن.“
ھەسەل ھەرە ئوز ئىشىغا ماڭدى،
كېپىنەككە مۇنداق دەپ قويۇپ ياندى:
—”ھەي، چىرايلىق-يۇمشاق كېپىنەكخان،
كورۇنگەننى دېمە، ھەسەل ھەرىجان.“

1949-يىل، غۇلجا.

قوشچى بىلەن چاشقان

كەڭ ئېتىزنى قاراڭغۇ قىش باسقان،
ئوينىدى شۇم ئاۋازدا شۇۋىرغان.
پاسكىنا قولىدا تىلغاپ چاشقان،
يەرنى ئۇگا قىلىپ كىرىپ ئالغان.
كېلىپ باھار خوش سازىنى چالدى،
ئېتىزمۇ گوزەل ياسىنىپ ئالدى.
باھارنىڭ زوقىدا قوشچى دېخان،
گۇلزار يېرىگە قوشنى سالدى.

بۇزۇلدى چاشقانلارنىڭ ئۆگىسى،
يىرتىلدى سىپسىپ كەتكەن جۇگىسى.
چاشقانلار ئارا غۇلغۇيىلۇق چىقتى،
ئۆگىدىن بىرى سوزلىگىلى چىقتى:
— "قوشچى سىنىڭ قىلغان ئىشىڭ قوپاللىق!
بىراۋنىڭ ئۆگىسىنى بۇزۇشۇڭ ئوساللىق!
نەچچە يىللار يايلايمىز بۇ ئېتىزدا،
ھېچكىم تەگمىگەن بۇ چاغلىق."
— "ئۇزۇن يىللار ئاش تېرىدىم ھارماي،
ئىشلەپ دوك بولۇپ كەتتىم تىنماي.
ئالغان ھوسۇلۇمدا بەركە يوق،
سەن ئىپلاسلار ئوغرىلاپ قويماي!......
مېنىڭ ھەققىمگە زورلۇق قىلىسەن!
يەنە ئوساللىقنى دوڭگەپ قويىسەن!
بۇ ئېتىز سىنىڭ ئۆگاڭ ئەمەس،
ۋالاقلىماي تېز يوقال، كوزۇمدىن سەن!..."
ئاقتۇرالمىدى چاشقان سوزىنى،
تونۇپ قالدى پولات چىشنىڭ كۈچىنى.
چاشقان قاچتى ئېتىزنىڭ قىرىغا،
چۈشتى پولات چىش چاشقان يولىغا.
ۋاقىرىدى قوشچى ئارقىسىدىن:
— "ئۇر، قوغلا چاشقانلارنى ئېتىزدىن!...

ئەمگەمىزنى غاجاپ پەست قىلغان،
يۇتسۇن ئۇ، ھاياتىمىزغا قەست قىلغان!...“
1945 ـ يىل، غۇلجا.

بۇلبۇل بىلەن سۇڭگۇلۇگۇچ

ھاۋا گۇلدۇرلىسە سۇڭگۇلۇگۇچ،
يورغىلاپ كېتىدۇ ئۇ، غىلدىرغۇچ.
پۇتى ھاۋادا ئۇڭدا ياتىدۇ،
ئاسماننى ئۇ، كوتۇرۇۋاتىدۇ(؟!)
خىيالىدا ئاسمان يىقىلدى،
پەخىرلەندى ئۇ، مەغرۇر بىر كۇنى:
”دۇنيادا مەندەك دانىشمەن قېنى؟
نازۇك سۇمباتىم بۇلبۇلدىن ئارتۇق،
مۇشكۇل ئىشنى ئورۇنلايمەن شاق ـ شۇق.
ناھايىتى ناخشا ئېيتالمىغانغا،
نۇقسان قويماق شۇنچە چوك ئىشمىغا؛
بىر سائەتتە ئۇگىنىمەن ئۇنى،
قېنى بۇلبۇل دىمىسۇنچۇ مېنى؟!“

يورغىلاپ كەلدى بۇلبۇل قىشقا،
ماختاندى سۇڭگۈلۈگۈچ ئۇز قىلمىشىغا:
— "ياخشىلىقنىڭ قەدرىنى بىلمەيدۇ،
تاشلىسام ئاسماننى كىم ياشايدۇ؟
مەنسىز ھالاكەتكە قىننى چارە،
يۇرت ئۇچۇن ئاۋارە — مەن ئاۋارە.
ھەممە ناخشىغا ئامراق، نادان،
شۇنىڭ ئۇچۇن دەيدۇ سىنى ئوبدان.
سەن بىلەن بولۇپ باقاي سوھبەتتە،
ناخشا ئېيتىپ كورەي بۇ پۇرسەتتە.
لېكىن ئارتۇق ۋاقىردىما يۇرتداش،
يۇگۇرۇشۇپ كېلىدۇ ھەممە بەڭۋاش.
خالىمايمەن نادانلار تىلىنى،
ئېيتساق ئىدى سوپى تورغاي كۈيىنى."
— "بۇ بولمىغۇر تەكەللۇپىڭقۇ 'ھورمەتلىك'
ھەر قۇش ئۇز تىلىدا ئەپلىك."
— "ناخشىنى شۇنداق يامان كورىمەن،
ئەمدى بىر ئېيتىپ كورەي دىگەنمەن."
بۇلبۇل ئىستىھزا بىلەن كۇلدى،
ئاڭا جاۋابەن مۇنداق سوزلىدى:
— "بورىچى ھالۋىچى بولغان ئىكەن،
چاپاق بېسىپتۇ ئۇنىڭ كوزىنى.

تۇرالمسا بىر ھۇنەردە كىشى،
ۋۇجۇتقا چىقارمۇ ئۇنىڭ ئىشى.“
ئەلەم ياندى سۇڭگۇلۇگۇچ كوزىدە،
دىدى ئۇمۇ تەكەببۇر سوزىدە:
ـــ ”سەنمۇ نادان، قەدرىمنى بىلمىدىڭ!
سوزگە ئاستىنىراق چۇشىنەلمىدىڭ.....
ئابروي ئۇچۇن ھەر نەرسىنى ئۇگەن،
ئۇقمۇدۇڭمۇ ’جان باقماق پەرز‘دىگەن.
خوش ئىپتە ناخشاڭنى مەن تۇتۇپ ئالاي.“
ـــ ”رەنجىمە مەيلى ئۇگۇتۇپ قوياي.“
ئۇ سايراپ كەتتى بۇلبۇل خوش ئاۋاز!
تەرەننۇم① ئەيلىدى ياپ-يىپشىل ياز.
سۇڭگۇلۇگۇچ لەپەڭلەپ چالدى ساز،
قىنى چىققىنى ئۇنىڭدىن ئاۋاز؟
بوستان ئارا ئۇنىڭغا مەھابەت②،
ئۇشقىرىپ قىينالدى نەچچە سائەت.
ئەسلىدە سۇڭگۇلۇگۇچ ئاۋازى قانداق؟
ناخشا ئىپتىپ كورگەنمىدى شۇنداق.
چىقتى شامال گۇلدۇرلەپ ھاۋا،

① تەرەننۇم ـــ ئاھاڭنىڭ تىترىشى.
② مەھابەت ـــ سۇر.

هودۇقۇپ سۇڭگۇلۇگۇچ قىلدى تووْا.
نە ئوگدا ياتالمىدى بىر شاختا،
سەكرەپ كەتتى پۇتاقتىن ـ پۇتاقتا.
سايراۋاتىدۇ بۇلبۇل دىلاۋەر①،
ئاۋالقىدەك جاراڭلىق، باراۋەر.
هاۋادا دولقۇنلىنار سايرىشى،
دىلرەبا② زوق مۇهەببەت قاينىمى.
بۇلبۇلنىڭ تايماس شۇنداق يولى بار،
گۇلشەندە ئېچىلغان قىزىل گۇلى بار.

1948 ـ يىل، غۇلجا.

① دىلاۋەر ـــ باتۇر.
② دىلرەبا ـــ كوڭۇلگە لايىق، كوڭۇلنى تارتقۇچى.

جاۋاۋىم[1]

بىر زاماندا مۇھىت سۇيى چايقاپ ـ چايقاپ،
ئاتقان ئىكەن بىر پاقىنى چەتكە تاشلاپ.
ھەيرانلىقتا ئۇ بىچارە، مەيۇس پاقا،
يول ئىزدىشىپ كېتىپ قاپتۇ باشقا ياققا.
كەڭ مۇھىتىم قەيەردە دەپ ھەسرەتلىنىپ،
قاتتىق ئەلەم ئۇرۇۋاپتۇ غەمگە سىلىپ.
يۈرەر ئىكەن ھامان مۇھىت سۈيىن ئىزلەپ،
بوران ـ چاپقۇن توسار ئىكەن ئۇنى يۈزلەپ.
بىرىلمەستىن مۇشەققەتكە يۈرگەندە ئۇ،

---

① 1947 ـ يىلى ئۈرۈمچى شەھىرىدە گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرى تەربىيەدىن "ئىسلام دىنىنى ھىمايە قىلىش" نىقاۋى ئاستىدا بىر ئەكسىيەتچى تەشكىلات قۇرۇلغان. ئۇ تەشكىلات ماڭا خەت يېزىپ، مېنى تارتماقچى بولغان ئىدى. مەن بۇ ئەسەرنى شۇ خەتكە رەددىيە ئورنىدا يازغان.

ـــ ئاپتور.

تۇن كېچىدە يولۇقۇپتۇ كىچىك بىر سۇ.
مۇھتتىن بىر قولتۇق دىگەن گۇمان بىلەن،
سەكرەپ چۇشتى شۇكرى ئېيتىپ زابان بىلەن.
چـۇشۇپ باقـسا، مۇھـت ئەمەس، قۇدۇق ئىـكەن،
سۇيى سېسىق، بۇسى يامان بۇزۇق ئىكەن.
چىدىيالماستىن زارلىنىپتۇ خۇدايىغا،
ئىجابەتلىك تەلەپ قىلغان دۇئايىغا.
كېچە ـ كۇندۇز قۇرۇماپـتۇ يىغلاپ كوزى،
ئەلەم بىلەن سارغىيىپتۇ گۇلدەك يۇزى.
بۇندىمۇ بىر مىسكىن پاقا ياشار ئىكەن،
”غەنىمەت“ دەپ قۇدۇق سۇيىن ئاشار ئىكەن.
مۇساپىرنىڭ قىلغان يىغا ـ زارىن ئاڭلاپ،
كەپتۇ يۇگرۇپ، بىچارىنىڭ ھالىن سوراپ.
ـــ بۇ كەڭ جاھان، نىچۇك ئاگا پاتماس جانـسەن؟
شۇكرى ئېيتماي ئۇ نېمەتكە، بەك نادانسەن!
ـــ يامان سېسىق ئىكەن بۇ جاي ھەم تارچىلىق،
ھوكۇم سۇرەر ئىكەن دايىم ئاچارچىلىق.
مۇھىت دىگەن كەڭ جاھاننىڭ پەرزەندىمەن،
مىليون ـ مىليون يۇرتداشلارنىڭ دىلبەندىمەن.
بۇنى ئاڭلاپ قۇدۇقتىكى مىسكىن پاقا،
ـــ ئەي مۇساپىر، كوزۇڭنى ئاچ! باق بۇ ياققا، ـــ
دەپ قۇدۇقنىڭ بۇلۇڭىغا بارماق تىرەپ،

— مۇھەببەتنىڭ سۈيى شۇنچە كېلەمدۇ؟ — دەپ.
قىچقىرىپتۇ: — ئەي مۇساپىر، كەل! — دەپ ئۇنى،
كۆرسىتىپتۇ بىر پىيالە مىقدار سۈنى.
مېھمان پاقا دەپتۇ: — مۇھەببەت كەڭ بىر جاھان،
بۇ قۇدۇقتەك كۆڭ نۇردىن ئەمەس پىنھان.
بۇنى ئاڭلاپ، مىسكىن پاقا بوپتۇ خاپا،
نەسىھەتلىك سوزلەر بىلەن قىپتۇ تاپا.
— بۇندىن چوڭمۇ سۇ بولامدۇ؟ بۇ — قۇرۇق گەپ،
ساراڭمۇ سەن، كوپ سوزلەيسەن، ئەي بىەدەپ.
مۇندىن ئارتۇق لەززەتلىك سۇ نەدە بولسۇن؟
ياقمىغانلار دىلى دايىم غەمگە تولسۇن!

غېرىپ پاقا كورگىنى شۇ كىچىك قۇدۇق،
ئەتراپىدا كورۇنمىگەچ ھىچبىر يورۇق.
ئىشەنمىگەن مۇھەببەت، دېڭىز بارلىغىغا،
ئىمان ئېيتماس تەبىئەتنىڭ يارلىغىغا.
مېنى سورىساڭ، بۇرۇن تاشلاپ تار قۇدۇقنى،
كورۇپ قالدىم مۇھەببەت ئوخشاش كەڭ يورۇقنى.
دىلىم مۇھەببەت لەززىتىنى تېتىپ قالدى،
تار قۇدۇقنىڭ ئىشقى دىلدىن كېتىپ قالدى.
دىمەك قۇدۇق تۇۋىدە بىر مىسكىن پاقا،
كۇكىرايدۇ: "كېلىڭ!" دەيدۇ ئۇشبۇ ياققا.

سىز كۆكىراپ مېنى ئېلىپ بارالمايسىز،
ئىنشائاللا، ئەمدى قىلتاق قويالمايسىز.
بوگۇنكى كەڭ مۇھىتتا مەن ئۈزگىنىمدە،
ئەركىن ھايات بەزمىسىنى تۈزگىنىمدە.
ــ بارالماسمەن تار قۇدۇققا، جاۋاپ مانا،
چۈشمەسمەن ئۇ، سېسىق قۇدۇق ئىچرە يانا.
دىمىغىمدا ھازىرمۇ بار سېسىق بۇيى،
كورمىسەممۇ ئېسىمدىدۇر: "تىنىق" سۇيى.
تەنلىرىمدە زەھەرلەنگەن ئىز تېخى بار،
ئەركىنلىكنى سېتىش ماڭا نومۇس ۋە ئار.
ماڭا سىڭمەس، سىزگە سىڭگەن ئۇ سېسىق سۇ،
شۇنچە بولار، جەھەننەمدىن چىقسىمۇ ھو.
قۇلاق سېلىڭ، نىم شىھىتتىن بۇدۇر جاۋاپ!
سىز كۆكىراپ تاپالمايسىز پەقەت ساۋاپ.....

1947 ـ يىل ئىيۇل، غۇلجا.

قۇربان ئىمىن

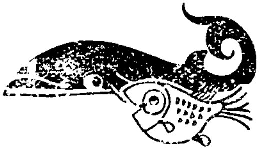

بېلىق بىلەن لەھەڭ

دولقۇنلاپ دېڭىز قايناپ ئاقماقتا،
قالغاچ ۋىچىرلاپ قانات قاقماقتا.
تاشلار داراقلاپ سوھبەت تۈزىدۇ،
كۈمۈش بېلىقلار ئويناپ ئۈزىدۇ...
چەكسىز مۇھىتتا بېلىقلار ئەركىن،
هاياتلىق ئۈچۈن ئىنتىلەر كەسكىن.
ئۈزۈپ كېلەتتى بېلىق دېڭىزدە،
قاراپ تۇراتتى شائىر ئېگىزدە.
غولدۇرلاپ كەلدى مۇدھىش بىر ئاھاڭ،
بېلىقنى قوغلاپ كەلمەكتە لەھەڭ.
غاردەك ئاغزىنى يوغان ئاچىدۇ،
بېلىققا قاراپ زەھەر چاچىدۇ.
لەھەڭ ئارقىدىن يەتمەكتە قوغلاپ،
دېڭىز سۈيىنى لايىلىتىپ-دۇغلاپ.
لەھەڭ ئېيتىدۇ: "چوڭلار ياشايمىز،

كىچىكلەرگە بىز ھۇجۇم ياسايمىز.
كۈچۈم يېتىدۇ، بۇ دېگىنىز مېنىڭ،
يەپ تۈگىتىمەن، ھەققىڭ يوق سېنىڭ.
سەنلەر مېنىڭكى قۇلۇم بولىسەن،
'خوش' دەپ تۇرمىساڭ قانغا تولىسەن!
ھايات سەن بىلەن ئىككى-ئۈچ لەھەڭ،
بويۇن تولغىساڭ قىلغۇمىزدۇر جەڭ..."
لەھەڭ ۋاقىراپ تۈتىمەن دەيدۇ،
كوزى پاقىراپ يۇتىمەن دەيدۇ.
ئوزىنى ئالدى بېلىق بىر ياققا،
لەھەڭ قوغلىدى، چۈشتى تۇزاققا.
بېلىق سىگنال بەردى ھەممىگە،
يول قالدۇرمىدى لەھەڭ مەيلىگە.
—"بېلىق يولداشلار چىقىڭلار جەڭگە،
قارشى تۇرايلى ياۋۇز لەھەڭگە.
ياشاش ئۈچۈن بىز قىلايلى كۈرەش،
بىزلەرگە زورۇر قوزغۇلۇش-تەۋرەش.
تېزدىن سەپ تۈزۈپ، ئالغا ئاتلاڭلار،
قورقماڭلار ھەرگىز، يولدا قالماڭلار.
ئاسرايمىز يەنە كۆمۈتىلارنى،
ئۈششاق جانىۋار ھەم قۇرۇتلارنى.
ياۋۇز لەھەڭنى يوقاتماق كېرەك،

ۋەتەننى ساقلاش بىزنىڭ زور تىلەك.
كىم تاجاۋۇزچى، ئاڭا قارشى بىز،
كوككە ياڭرىسۇن هورلۇك مارشىمىز!...“
سانسىز بېلىقلار قوشۇلدى سەپكە،
ۋەھشى لەھەڭگە بەرمەككە دەككە.
ماڭدى بېلىقلار بىردەك غاقىراپ،
ئەمدى باشلاندى بۈيۈك ئىنقىلاپ.
لەھەڭ نائۈمىت قاچتى بۇرۇلۇپ،
بېلىقلار هۇجۇم قىلدى تۇرۇلۇپ.
بېلىقلار ئاتتى لەھەڭگە تاشنى،
ئەگدى ئاخىرى لەھەڭمۇ باشنى.
قۇردى بېلىقلار يېڭىدىن هايات،
بولدى ئىتتىپاق-بىرلىكى پولات.
دېڭىزدا شاتلىق تويى قايىندى،
بېلىق سۆيۈندى، ئەركىن يايرىدى.

1946-يىل نويابىر، قەشقەر.

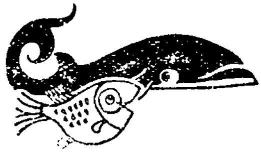

قار ئۈستىدىكى قۇش

بىر ئىسىل قۇش بولغانمىش،
ئەقىلگىمۇ تولغانمىش.

قىش پەسلىنىڭ بىر كۈنى،
تۈزەشتۈرۈپ تۈرقىنى.

قار يېپىنغان دالىدا
سەيلە قىپتۇ خالىدا.

كوزى چۈشۈپ ئىزىگە،
ھەۋەس قىپتۇ ئۆزىگە:

"مۇشۇ مېنىڭ ئىزىممۇ؟
نىمە دىگەن ئىسىل بۇ!

مانا، مېنىڭ ئىجادىم،
ھاسىل بولدى مۇرادىم...“

ئۇ بىر باشتىن يازاتتى
ساقىت قىلىپ بوينىدىن.

ماختىناتتى خوش بولۇپ
بۇ ئىجادىي سەيلىدىن.

بىراق ئۇزى بىخەۋەر
قۇيرۇغىنىڭ پەيلىدىن.

سورىلەتتى بۇ قۇيرۇق
سۈپۈرگىدەك كەينىدىن...

شۇڭلاشقا يوق مۇشتىرى،
ئۇقالمىغان ھېچبىرى...

1957 ـ يىل.

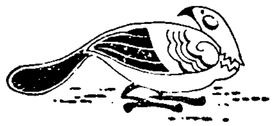

ئەرشىدىن تاتلىق

قۇدۇق ئىچىدىكى يىلان

ئۇزاق سەپەرگە چىقتى كارۋان،
توگىسى قاتار ماڭماقتا هامان.
خىيالى ئۇنىڭ بەك چىگىش ئىدى،
خەتەرسىز يۇرۇش تىلىگى ئىدى.
ئۇساپ چاڭقىدى بىر جايغا كېلىپ،
ئېتىدىن چۈشتى بەل-پۇتى تېلىپ.
چىدىرنى تىكتى دەم ئېلىش ئۈچۈن،
كورۇندى بۇ يەر ئاڭا بەك يوچۇن.
ئەتراپقا قاراپ بىر قۇدۇق كوردى،
سۇ ئېلىش ئۈچۈن ئۇنىڭغا يۇردى.
سوغىنى سالدى قۇدۇق ئىچىگە،
چىرماشتى يىلان قۇرۇق چىگىگە.
ئالدى قۇدۇقتىن سوغىنى سۇسىز،
يىلاننى كورۇپ تۇتۇش قىلدى تېز.
قولىغا ئېلىپ، رەھىمسى كېلىپ،

قويۇپ بەردى سوغىدىن ئېلىپ،
دېدى: "سەن ئازات، ئوينىغىن ئەمدى،
كەڭرى بۇ چولدە يايلىغىن ئەمدى".
كارۋان قولىدىن يىلانمۇ بوشاپ،
سوزگە كىرىشتى ئوزىنى ئوڭشاپ:
"ئەي كارۋان، ئەمدى سېنى چاقىمەن،
سەندەك ئوزۇقنى نەدىن تاپىمەن".
كارۋان يىلانغا دېدى: "بەتقىلىق،
قىلدىم مەن ساڭا شۇنچە ياخشىلىق".
يىلان: "ئادەمگە ئەزەلدىن ئوچمەن،
ئىنسان ئەھلىگە دايىم مەن دۇشمەن".
دەپ نەشتىرىن سوزغاندا يىلان،
شىرىن جان ئۇچۇن ئەسنىدى كارۋان.
"ياخشىلىق ئۇچۇن قىلساڭ يامانلىق،
ساڭا ھەم يوقتۇر ئاندىن ئامانلىق".
كەلدى بۇ سوزنىڭ ئۇستىگە تۇلكە،
باشلاندى ئەمدى باشقىچە "كۇلكە".
ئەي ئادەم نەسلى ئوزەڭ بەك "ئوسال":
تېرەمنى كيىسەڭ بولىسەن خوشال.
ئۇچار ـ قۇشلارغا توزاق قۇرىسەن،
قولغا چۇشۇرسەڭ پىچاق ئۇرىسەن.
ئوزەڭ تۇتۇلساڭ قىلىسەن ھىلە،

ئەمدى بىزلەردىن قۇتۇلدۇم دىمە.
گوشىڭنى يەيمەن تېرەڭنى سويۇپ،
يىلان قېنىڭغا ئالىدۇ تويۇپ“.
تۈلكە ئۆزىچە ناياقلاپ كەتتى،
بۇ سوز ئۈستىگە قالىغاچ يەتتى.
ۋەقەنى ئۇقتى تۈلكىدىن سوراپ،
چارە ئىزلىدى، تۇرمىدى قاراپ.
”قانداق ياشىدىڭ، — دىدى، — قۇدۇقتا!
كورسەتكىن قېنى چۇشۇپ قۇدۇققا؟“.
يىلان سىرىلدى قۇدۇققا قاراپ،
تۈلكىمۇ ماڭدى ئارقىدىن ماراپ.
قۇدۇق ئىچىگە چۇشكەندە يىلان،
خوشاللىغىدىن يىغلىدى كارۋان.
قالىغاچ قونۇپ قۇدۇق بېشىغا:
”ئەمدى چىق، — دىدى، — قۇدۇق تېشىغا!“
شۇندىن بۇيان قالىغاچتىن يىلان،
ئەنتىن ئالالماي قىلىمىش ئارمان.
يىلان زەھرىدىن قۇتۇلغان كارۋان،
شات بولۇپ بىردىن سوزلىدى شۇئان:
”زەھرىڭنى چېچىپ گوھەر ئىزدىمە،
تىكەندىن تېرىق ئۇنىدۇ، دىمە.

ئۇمرۇڭ بويىچە شۇندا قالىسەن،
نىمە تېرىساڭ شۇنى ئالىسەن“.

1955 ـ يىل.

تەدبىرلىك توخۇ

ئاچ تۈلكە كېلەتتى ھەر يانغا قاراپ،
ئوزۇقلۇق ئىزدەپ، ئىسكەپ ـ تىمىسقاپ.
كورۇندى كوزىگە بىردىنلا توخۇي،
تۈلكە دىدى: ”بۇ ياخشى ئولجا“ ئوھوي...
ئالداپ ـ سىلاپ بۇنى تۇتايمەن،
ھىچ نەرسىسىنى قويماي يۇتايمەن.
توخۇنىڭ كوزى چۈشتى تۈلكىگە،
بىر قانات قېقىپ چىقتى ئوگزىگە.
بۇ ھالنى كورۇپ تۈلكە ئېچىندى،
ھىلە ئىشلىتىپ ئاڭا يېلىندى.
دىدى: ئەي توخۇ، چۈشكىن تۈۋەنگە،
يامان نىيەت يوق زەررىچە مەندە.
بىر خۇشــخەۋەر بار مەن ساڭا ئېيتاي،
مېنىڭدىن قورقۇپ سالمىغىن ئايھاي.

تۈنۈگۈن بىر كۈن ھەممە جانىۋار،
يىغىلىپ شۇنداق قىلىشتۇق قارار:
بىر بىرىمىزگە زادى تەگمەيمىز،
ئۆلسەك كۆممىز، ھەرگىز يىمەيمىز.
كىمدە-كىم بۇزسا مۇشۇ قارارنى،
يوق قىلىمىز ھەممە شۇ جانىۋارنى.
بۇ "خۇشخەۋەر"نى يەتكۈزىمەن دەپ،
قانچىلىك يولنى باستىم تەمتىرەپ.
چۈشكىن پەسكە يۈرەيلى بىللە،
راھەتتە دەۋران سۈرەيلى بىللە.
جاۋاپ بەرمەستىن بۇ سوزگە توخۇ،
بوينىنى سوزۇپ قىرغا قاراپتۇ.
تۈلكە ئۇنىڭدىن سوراپتۇ يانا:
"جاۋاپ بەرمەيسەن نىمە ئۈچۈن ماڭا،
نىمە ئانچە تىكىلىپ قارايسەن قىرغا،
نىمىنى كوردۈڭ چاپسان ئېيتقىنا؟"
قانىتىنى قېقىپ دىدى ئۇ توخۇ:
"كىلەر بىر ئىت بۇ ياققا مانا..."
تۈلكە توخۇدىن ئاڭلاپ بۇ سوزنى،
قۇيرۇقنى تىكتى مولچەرلەپ تۈزنى.
توخۇ قىچقاردى: "ئەي نادان تۈلكە،
نىمدىن قورقۇپ قاچىسەن شۇنچە؟!...

خۇشخەۋەرىڭنى ئىتمۇ ئاڭلىسۇن!
سەن بىلەن بىللە چولدە ئوينىسۇن!...“
تۈلكە قايرىلىپ: ”ئەي توخۇ، — دىدى، —
توختام بولغاندا بۇ ئىت يوق ئىدى.
ئېھتىيات كېرەك، ئېھتىيات كېرەك،
توختامدا جان يوق ماڭا جان كېرەك!“ —
دىدى ئارقىغا قارىماي قاچتى.
توخۇ قاقاقلاپ قانىتىن قاقتى.

1980 ـ يىل 10 ـ ئىيۇل، قۇمۇل.

پاشا بىلەن چۇمۇلە

گاھى ئىتتىرىپ گاھى سورەپ چۇمۇلە،
بىر باشاقنى ئېپ كېلەتتى ئىنىگە.
قاياقتىندۇ ئۇچۇپ كەلگەن بىر پاشا،
ماختىنىپتۇ چۇمۇلىگە بىر ھازا:
— ماڭا قارا ئەي چۇمۇلە جان ئاداش،
بۇ قىلىغىڭ ياراشماپتۇ نەسىلداش.
ھال ـ ئوقىتىڭ بەك ئېغىركەن ئېچىندىم،
كەيپىم ئۇچتى سېنى كورۇپ چېچىلدىم.

جاپا چېكىپ ئۇزۇق تېپىپ يىمەيمەن،
نەدە قان بار شۇنى شوراپ تۇنەيمەن.
مېنىڭ ئۈچۈن قان بولسىلا كۇپايە،
ھاياتىمغا قان تۇگىمەس دەسمايە.
قېنى كەلگىن ئىككىمىز بىر بولايلى،
ئىسسىق-تاتلىق قاننى بىز تەڭ شورايلى!
—ئەي تىردكتاپ، ماختانچاق، قانخۇر پاشا،
سوزلىمىدىڭ ئۆز ھالىڭغا يارىشا.
توغرا دىدىڭ مەن جاپاكەش مېھنەتچى،
مەن ئەمەسمەن قان شورىغۇچ تولەكچى.
مەن ياشايمەن ئەمگىگىمگە تايىنىپ،
سەن ياشايسەن ئەل تېنىدىن قان ئېمىپ.
مەن ۋە مېنىڭ جىسمىم شۇنداق تىرىشچان،
ھەر يەرلەردىن تېرىپ كېلەر مەندەك دان.
بىزلەر ئۈچۈن كەڭ دالادۇر داستىخان،
بىزگە ئوزۇق ئاشلىق، مېۋە، ئۇستىخان.
چېچىلغاننى تېرىپ-توشەپ يىغىمىز،
ئوزۇقتا باي نەسلىمىز ھەم ئىنىمىز.
بىزنى ئاسرار ئادەم، ئۇلاق ھەممىسى،
بىزگە يوقتۇر ئۇلاردىن جان ۋەھمىسى.
سەسكىنىدۇ، سېنى ھەر جان كورگەندە،
دەيدۇ سېنى، ئىنسان نەسلى: "گېزەندە..."

"بەزگەك كېسلى تارقىتىدۇ" دەپ سېنى،
ئۆلتۈرىدۇ كورگەن يەردە خەق سېنى.
ئات ـ ئۇلاقمۇ قۇيرۇق سىلكىپ قورۇيدۇ.
تۇتۇن ـ شامال سېنى كۆلدەك سورۇيدۇ.
ياشىمايمىز ساڭا ئوخشاش ماكانسىز،
يازدا تىرىلىپ، قىشتا بولمايمىز جانسىز.
ئوزەڭ ھورۇن قان ئىچكۈچى ئۇلگىسى،
كىمنىڭ كېلەر سەندەك رەسۋا بولغۇسى.
شاپىلاق بىلەن يەلپۈگۈچنىڭ دەستىدىن،
ئوتەلمەيسەن بىزگە ئوخشاش رەستىدىن.
بىر ئۇرۇقمىز، بىر ئۇگىدا ياشايمىز،
تەڭ تىرىشىپ تاپقاننى تەڭ ئاشايمىز.
ئىتتىپاقمىز، سۇ كىرگىدەك ئاراش يوق،
"كۆچ بىرلىكتە" بولگۇنچىنى ئاياش يوق.
بىزدە يوقتۇر بولگۇنچىدىن نىشانە،
ئەمەسمىز بىز سەندەك تەتۇر پەشانە.
يولۇڭغا ماڭ دەرەخ شېخى لىڭشىدى،
قەيەردىدۇ سەندەك بىرى غىڭشىدى.
كىم بىلىدۇ شامال ئىستەپ يۇرەمدۇ؟!...
ياكى ئەجەل سېنى ئىسكەپ كېلەمدۇ؟!...
قان ئىچەرلەر ئەجەل بىلەن يېقىندۇر،
ئومرى قىسقا گوياكى بىر چېقىندۇر.

ماختانچاقلىق نەسلىمىزدىن ئار بىزگە،
ئۇم، كەمتەرلىك، تىرىشچانلىق يار بىزگە.
سوزگە تۇتۇپ ئىشتىن قويدۇڭ نابىكار،
قانخورلۇغىڭ ئاخىر بىشىڭغا چىقار.
دەپ چۇمۇلە باشاق سورەپ قوزغالدى،
بۇ دەشنامدىن يالقاۋ پاشا تولغاندى.
قان تىمىسقاپ ئۇ، كورەڭلەپ ئۇچقاندى،
تەگدى تەستەك پاشا قانغا بويالدى.

ئىمىن تۇرسۇن

بۇلبۇل ۋە تۇتى

تۇتاي سوغات پاساھەت تىل جەۋھەرىدىن،
قىلاي چاچقۇ مەسەل سوزنىڭ گەۋھەرىدىن.

ئاچۇندا كوپ باغۇ-بوستان تۇرلۇك-تۇمەن،
گوزەللىكتە ئۇز بارچىدىن بىزنىڭ چىمەن.
گۇل بېغىمىنىڭ بۇ ئالەمدە بار ئاتىغى،
مۇسى مول، ئاندىن تولا كەش راۋىغى.
لالە-رەيھان ئەجەپ بۇندا سان-ساناقسىز،
گۇلزار ئارا بىر چېچەك يوق ھىد-پۇراقسىز.

سۇرۇپ ئالدىن چىقتى چولپان— تاڭ سىپاھى،
قىلدى تەشرىپ جانلىق ئۇچۇن شەپەق شاھى.
جىمى جاندار باشلىدى جەڭ سەھەر چاغدا،
ئۇمىت باغلاپ ئۇز رىزقىغا قايتا، باغدا.

بارچە قۇشلار باشلىدى ساز گۈل پەسلىدە،
ھەر بىرىنىڭ سوزى ئۆزگە ئۆز نەسلىدە.
بىرى قىلسا نەغمە، قىلۇر بىرى پەرۋاز،
بىرى تەنناز، بىرى شوخ، ساز ھەم خۇش ئاۋاز.
نەۋ باھاردا قىزىل گۈللەر ئېچىلغاندا،
ھەر تەرەپكە خۇش ئەتىرلەر چېچىلغاندا.
قىزىل گۈل جان بولدى جانان بۇلبۇل جانغا،
جان تەسەددۇق قىلۇر بۇلبۇل گۈل جانانغا.
قىش ئايازدا گۈل جان ئۈچۈن تارتىپ جاپا،
گۈلگە بەرگەن ئانتى ئۈچۈن ئەيلەپ ۋاپا؛
مەپتۇن بولۇپ قونار شاخقا گۈل شەيداسى،
جىمى جانغا يېتەر ئاندىن كوي-نىداسى.
سۇ بۇرغىنى چالسا بارچە خوي تىڭشىغاي،
ناۋاسىدىن سۆيۈنگەي دىل، جان ياشنىغاي.
جىمىكى خۇش ناۋا-كۈينىڭ كانىدۇر ئۇ،
ئۇچار قۇشتىن سازچىلار سۇلتانىدۇر ئۇ.

باغنىڭ چېتى كاشىن ساراي، ئايۋان ئىكەن،
گۈل تورۇسى چاقناپ يۇلتۇز كەيۋان ئىكەن.
زە ئايۋانغا ئېسىلىپتۇ ئالتۇن قونداق،
يان-يېنىدا ساڭگىلاپتۇ ئىسىل مونچاق.
زەر قونداقتا يېشىل تونلۇق تۇتى قونغان،

مەئىشەتتە تېپىپ راھەت كوڭلى قانغان.
كەلسە بىر كىم سالام يوللاپ بۇ خاندانغا،
كورۇپ ئەپتىن جاۋاپ قىلغاي ئۇ مېھمانغا؛
ئۇلۇغ زاتتىن بىرى تەشرىپ قىلسا ئەگەر،
خوشامەتتىن شۇئان تۇتى مەرھابا دەر؛
كەلسە پۇقرا سوپەت، تۇتى قانات قاقار،
"يوق خوجايىن" دەپ سۇرەتلەپ قاغىش توقار.
دورامچىلىق — تۇتى قۇشنىڭ توپ خىسلىتى،
خىسلەت ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ نەس ئىللىتى.
قىلۇر تەقلىت ئىملىق بىلەن ئودەك، غازنى،
قاغا، قۇچقاچ، ئىت ـ مۇشۇكنى، زال خورازنى.
ئوزىگە خاس زۇۋانى يوق، ئاھاڭى يوق،
"ناخشىچى" دەپ ئەل ئىچىدە يا دېگى يوق.
ئىلھامى يوق، ئىلھام ئۇچۇن ھەم زوقى يوق،
لالىسى يوق، لالە ئۇچۇن ھەم ئىشقى يوق.

ساھىپ بىر كۇن تۇزۇپ رىجە غەمخان ئىدى،
ئىگىلىكتىن غەم يەپ بېشى قاتقان ئىدى.
تۇتى ئۇنلەپ قاقتى قانات خوشامەتتە،
خوش ياقمىدى خوجىسىغا شۇ سائەتتە.
قونداق بىلەن ئېلىپ باردى باغ چېتىگە،
ئېسىپ قويدى خوجا ئۇنى ياش سېدىگە.

ئار ئالمىدى خوجىسىنىڭ قىلىغىنى،
ئويلاپ قويدى ئاگا گەپنىڭ سىلىغىنى.

شۇ چاغ، بۇلبۇل چالدى سازنى خۇش ناۋاغا،
خوي يېقىملىق يايدى لەرزان كۆي ھاۋاغا.
ئاشىق بۇلبۇل ئىلھام ئېلىپ گۈل بەرگىدىن،
مۇڭدىشاتتى گۈل جان بىلەن يۈرەگىدىن.

تۇتى بىر پەس بۇلبۇلنىمۇ قويدى دوراپ،
لېكىن ھەيران بولدى ئاندىن ئىچى ئاداپ.
باشلىدى سوز تۇتى گېدەڭ ئۆزنى داڭلاپ،
قىلغان سوزى بەرى يالغان، ھەممىسى لاپ:
— تۇرار جايىم بولۇر توردە، پەگا ئەمەس،
ھۇنەر ئۇچۇن سوھبەت كېرەك، پايگا ئەمەس.
مەرتىۋەم بار، ئېتىمنىمۇ شاھ تۇتى دەر،
بارچە مېنى دولەت قۇشى، جان قۇتى دەر.
ساھىپقا باپ مېنىڭ ئىسىل سولتىم بار،
سوزمەنلىكتە شەھەر ئارا شوھرىتىم بار.
ساھىپ بىرور كۇندە ماڭا سۇ بىلەن دان،
مېنى كورسە يۈزى گۈلدىن ئوتە خەندان.
دىگەننى دەپ، بەرگەننى يەپ ئوتەر كۇنۇم،
”كۇنۇم—جەننەت“ دەپ توۋلىسام يېتەر ئۇنۇم.

بىرىمەن خوش ئەردەم بىلىپ ھەر كۈن سالام،
ئوقۇپ ساھىپ شان-شەنىگە شېرىن كالام.
يا سەندە يوق مېنىڭ كەبى راھەت ماكان،
راھەت كورەي دىسەڭمۇ يوق سەندە ئىمكان.
سەھەر تۇرۇپ ئۈنلەپ-ئوكسۇپ ياشلار توكۇپ،
چاڭىلدايسەن گۈل شاخىدا قونۇپ-موكۇپ.
"ئىشقىمنى مەن گۈلگە بەردىم" دەيسەن كويۇپ،
گۈل قاچاندا چىراي ئاچقان سېنى سويۇپ.
ئۇرسا يامغۇر نەيزە، بولۇر ھالىڭ خاراپ،
چىقسا بوران، ئىندە شۇمشۇپ ياتىسىڭ ماراپ.
ئوچەر چاقماق شەمشىرىدىن ئاجىز ئۈنىڭ،
"كۇشەندە"نىڭ ئويۇنىدىن تەستۇر كۈنۈڭ.
نە كوركۇڭ بار، نە سولتىڭ، نە جامالىڭ،
سەھەر يىغلاپ، كەچتە توڭلاپ بەتەر ھالىڭ.
قېنى راھەت، سەندە نېمەت، قېنى لەززەت،
قايسى ئەخمەق سويۇپ قىلغاي سېنى ئىززەت.
بولۇر ھەمىداش گاھى ئەل سەن بىناۋاغا،
ئاغرىتىپ ئىچ سەن ناتىۋان بىداۋاغا.
گاھى ئىنسان تۇتۇپ سېنى قىلغاي ھەبەس،
بولۇپ دەرتمەن ياتار جايىڭ بولغان قەپەز...
چاغلىدى ئۇ ئوزىنى ئەر، بۇلبۇلنى يەر،
داڭلىغان ئوزىنى شۇنداق ھەرنىمە دەر.

ئەمدى بۇلبۇل كۇلۇپ تەمكىن سۆردى زۇۋان،
ناۋاسىدىن ئېچىلدى گۇل تۈمەن-ئەلۋان.
— تۈننىڭ چېچى يايسا كوككە "زەڭگىسى"نى،
مۇقام ئەتسە قەمەر ئاسمان ئوگزىسىنى؛
گۇل ۋەسلىگە بولۇپ مۇشتاق ياتتىم بىدار،
كوڭلۇم قانار كورسەتسە دەپ گۇلۇم دىدار، —
دىدى بۇلبۇل، — يورۇدى تاڭ بولۇپ كوكلەم،
كوكلەم بىلەن گۇل ماكانىم بولدى كوركەم.
خەندان ئۇرۇپ گۇل مەشۇغۇم ئاچسا چىراي،
ندا قىلماي گۇل ئىشقىدا قانداق چىداي؟
گۇلگە بارچە قۇش بولالماس مەندەك ئاشىق،
ئاشىقلىقنىڭ شەرتى ئەۋەل بولۇش سادىق.
قىزىل گۇلدىن يېتىپ نېمەت لەززەت كەلگەي،
تارتقان جاپا-زەخمەت مەندىن كوتۇرۇلگەي.
نەركەس كەبى هاياسىزغا كوڭلۇم چۇشمەس،
خىيالىمغا كوڭلى قارا لالە كەچمەس؛
ئىككى يۇزلۇك، ئالتە تىللىق گۇل سوسەنگە،
بەرمەي كوڭۇل، قىلدىم ئىجاز ياسمەنگە.
يۇغۇرۇلغان گۇلنىڭ مېهرى بىلەن زاتىم،
ئۇسىز ماڭا، بەس ئولۇمدۇر بۇ هاياتىم.
بارچە گۇلنىڭ تاجىسىدۇر مېنىڭ يارىم،
ئاڭا جۇپتۇر نامىم، خاستۇر ئىختىيارىم.

بولسا ھاجەت راست كېچۈرمەن مالۇ، جاندىن،
كەچمىگەيمەن زادى باغدىن، گۈل جاناندىن.
جانان ئۈچۈن ئەزىز جاننى قىلىپ قۇربان،
گۈل ۋەسلىگە يەتسەم قالماس مەندە ئارمان.
ئىشىق تۇگۈل، سەندە يوقتۇر زەررىچە ئار،
شۇڭا سوزۇم ھەتتا ساڭا قىلمىغاي كار.
تەييارغا سەن دايىم ھەييار زەر قونداقتا،
يازدا ئايۋان بولسا جايىڭ، قىش قازناقتا.
ئۈزەلمەيسەن ئاچ كوزۇڭنى داستىخاندىن،
كېمىرگەيسەن ئىگەڭ بەرسە ئۇستىخاندىن.
بەرگىنىگە قانماي ئۆزگە ھەم چارەڭ يوق،
چىن دىلىدىن سېنى سويگەن ھەم تورەڭ يوق.
نە ئىشقىڭ بار، نە مەيلىڭ بار، نە ئامالىڭ؟!
نە زوقىڭ بار، نە ئەھلىڭ بار، نە جامالىڭ؟!
خوشامەت دەپ چورگىلەيدۇ ھۇشۇ-كاللاڭ،
مەدھىيىگە ئاغزىڭ دايىم تۇرار ھاللاڭ.
ساڭا قويسا، شەر ئالۇرسەن لاپ سوز بىلەن،
مۇڭداشقىلى چولام يوقتۇر داپ يۈز بىلەن.

سەۋرى تۇگەپ بولدى سوزنى تۇتى قايناپ،
يانا ساتتى سەپسەتىنى تىلىن چايناپ:
— ئۇقمىدىڭمۇ زەرنىڭ بولۇر زەرچە نەرقى،

ئەلمساقتىن شاھ ـ گادايىنىڭ بولۇر پەرقى.
دەيدۇ كىشى پۇلى يوقنىڭ گېپى توڭدۇر،
يانا باركى، چوڭنىڭ خۇلقى يانا چوڭدۇر.
ۋاپا دەيسەن مەندىن ئۇگەن سەن ۋاپانى،
ئېيتساڭ ئالقىش كورمىگەيسەن ھېچ جاپانى.
قىل دىگەننى قىلماي ئىبلىس بولدى مەلئۇن،
ھەمدۇسانا تەڭرىنىمۇ قىلۇر مەپتۇن.
ئۇپۇراتماي جاننى ساقلاش ــ ئاقىل ئىشى،
ئۆزگىنى دەپ باش قاتۇرار ئەخمەق كىشى.
ھەق سوزلىسەڭ بېشىڭ كېتۇر، ئەي ساددا دىل،
زورلۇق قىلىپ نوشىرۋان نام ئالدى "ئادىل".
سۇ كەلتۇرگەن خاردۇر، ئەزىز كوزا چاققان،
چۈنكى ئۇنىڭ خوشامەتكە تىلى چاققان.
ھېيتەم تۇتسا روزىنى ساق ئۇزۇن كۈندە،
روزا ئويىنار كۇلۇپ ھېيتنى توي ـ توكۈندە.
چولدە مالنى باقسا چوپان تاياق يېلەن،
ئىچەر قايماق مال باقمىغان ئاياق يېلەن.
خالايىق ــ مال، ھەققەت شۇ، ئەمىر ــ چوپان،
ھۇشيار مالاي بەگ رەنجىگە ياپقاي چاپان.
خانىدانىغا كېلۇر كۈندە ھەر خىل مېھمان،
بىرى قۇتلاپ، بىرى ماختار، كۇلەرمىز بان.
بۇ ئەدەپنى خوپ ئۇگەندىم سۇخەنچىدىن،

سۇخەنچىلەر تاپۇر لەززەت زەر خۇنچىدىن.
خوشامەت سوز يورۇتقۇسى سىنەلەرنى،
ھەتتا دىلدىن يوق ئەتكۈسى گىنەلەرنى.
ئاچچىق سوزدىن قاچۇر كۆلكە ئوچۇق يۈزدىن،
ئەل ئېيتىدۇ: تاش ئېرىگەي تاتلىق سوزدىن.
شۇڭا راھەت دەرۋازىسى ماڭا ئوچۇق،
تورەم ئۇچۇن بۇرچۇم — بولۇش بىر ئاۋۇنچۇق.
دەيدۇ قاغا: بالام ئاپپاق، كىرپە: يۇمشاق،
بۇ — ھەقىقەت، يۇم ئاغزىڭنى بولما شاقشاق.

يوللۇق بىلەن باشلىدى سوز بۇلبۇل ھەقتىن:
— كۆلمىسەممۇ بولغىدەك بەس، سەن ئەخمەقتىن.
يالغانچى دەر ئۇيالماستىن ئاغرىقنى ساق،
دەيدۇ قارايۈز تەپ تارتماي قارانى ئاق.
قارا يۈزلەر بۇرمىلىغاي توغرا سوزنى،
يەتتە دەريا ئاقار تالماس قارا يۈزنى.
تويماس يالاپ يالاقچى، غاجىلاپ غالچا،
تېخى چۇشمەس قولىدىنمۇ تەخسە - خۇنچا.
ماختانچاقلار كىيىپ بوزنى تاۋار دەيدۇ،
قارا گۈلنى سىراج ئەيلەپ ئېپار دەيدۇ.
تەييار تاپىنىڭ ئەل ئىشىگە بېشى قاتار،
بەزمە دىسە داستىخاندا توغرى ياتار؛

كورسه نۇقسان، يوق دەپ دەرھال ئىتەك ياپار،
چېقىم ئۇچۇن ھاسا تۇتۇپ تۇندە چاپار.
”ھاۋا بولۇت دىسە“ سەردار كوزى چاقىسپ،
خوشامەتچى ”ياغار يامغۇر“ دەيدۇ ھالقىپ.
بەزىلەرنىڭ ئوتەر ئومرى يالغان سوزلەپ،
ئوز جېنىغا ئالتە كۇنلۇك راھەت كوزلەپ.
گاھى قەللاپ ناھەق ئەيلەپ ئەل سوزىنى،
نابۇت قىلۇر ئەل-يۇرتىنى ھەم ئوزىنى.
سەپسەتىچى كونەس ئىشتا مۇشەققەتكە،
يوقنى بار دەپ كوز يۇمغۇسى ھەقىقەتكە.
ئەل ھەمىشە ساختىپەزدىن قىلۇر پەرھىز،
قۇرۇق گەپتىن ئۇنمىگەي گۇل باغدا ھەرگىز.
ۋىجدانلىق ئەر دايىم سويەر ئەل ئىشىنى،
ئەسلىگەي ئەل، ئەلگە كويگەن ھەر كىشىنى.
ئازات كوڭۇل بولغان كىشى خوشال ئىشلەر،
ئەركىن باغدا ھالال ئىشتىن ناۋات چىشلەر.
لاپچى لەيلەپ، قىلماي ئەمەل ھەپتە-ئايلاپ،
”پولۇ يېدىم“ دەيدۇ يالغان، بۇرۇت مايلاپ.
گۇل سويمىگەن كورسە ئازغان گۇزەل يار دەر،
قىزىل گۇلنى ئىلغىيالماي تىكەن خار دەر.
گۇلگە كېرەك تۇپراق، ھاۋا، سۇ ۋە زىيا،
توت ئامىلسىز ياشنىيالماس باغدا گىيا.

باغۇ-بوستان بولماس ئەلسىز، گۈلسىز ئاۋات،
گۈل تىكەنسىز بولمىغاي، بۇ ــ ئاددى ساۋات.
چاھارباغدا بولسا بۇلبۇل قىنىپ سايرار،
بولسا ئەركىن قىلىپ پەرۋاز كوڭلى يايرار.
كىشەنلەنگەن سەن قونداقتا بولۇپ خۇشتار،
ئۇچالمايسەن ھەم ئۇچۇشقا جايىڭمۇ تار.
دوراپ كەلدىڭ جان بېقىشقا ئامال ئەيلەپ،
خۇش ئاۋازنى ھەسەت بىرلە قامال ئەيلەپ.
ھەققىڭ يوقتۇر داغدام يولنى تارايتىشقا،
ئاقارغان يۈز-چىھرىلەرنى قارايتىشقا.
ئۇگۈت ساڭا: دوراش بىلەن ئوتكۈزمە كۈن،
ئەجرى تارتماي تاپقىنىڭغا ئەمدى ئوكۈن.

ھەقىقەتنى ئاڭلاپ تۇتى ئويغا پاتتى،
ئۇزاق يىللىق ئادىتىدىن بېشى قاتتى.
چۈشەلمىدى ئۈزەڭگىدىن، چۈشۈپ ئاتتىن،
كېچەلمەيتتى زادى سۇنماس ئاش-تاۋاقتىن.

تۇردى سامساق

كېڭەش

بىر كۈنىسى كەچقۇرۇن،
ئېغىز، قۇلاق، كوز، بۇرۇن.
قول، پۇتلار سوھبەت ئۈچۈن
تەييارلاشتى بىر ئورۇن.
سائەت نول—نولگە تولدى،
مەجلىسنىڭ ۋاقتى بولدى.
ئالدى بىلەن يىغىنىنىڭ،
كۈن تەرتىۋى ئوقۇلدى.
ئەھلى مەجلىس كېڭىشىپ،
سايلىۋالدى رەئىسنى.
دەرھال مۇنبەرگە چىقىپ،
ئېغىز ئاچتى مەجلىسنى.
"جاناپ" رەئىس چۇڭۇلداپ،
سوزلىمەككە كىرىشتى.
كوپتىن كۈتكەن مەقسەدى

رەئىسلىككە ئېرىشتى.
ئۇزاق ئوتمۇش زاماندىن،
باشلىۋەتتى سوزىنى.
كوپچىلىككە راسا بىر
تونۇتماقچى ئوزىنى.
رەئىس ئاستا يوتۇلۇپ،
گەدەننى بىر قاشلىدى.
ئاخىرى ئۇنى پۇتۇپ،
مۇنداق پىكىر تاشلىدى:
— ئاغىنىلەر بۇگۇن بىز،
مۇزاكىرە قىلىمىز.
كىمنىڭ خىزمتى ئارتۇق،
كىمنىڭ توۋەن بىلىمىز.
شۇنىڭ ئۇچۇن هەر كىشى،
پىكرىمىزنى سوزلەيلى.
توغرا مەيداندا تۇرۇپ،
هەقىقەتنى كوزلەيلى.
ئانداق بولسا ئەڭ ئاۋال،
باشلاپ بېرەي مەن ئوزۇم.
بەلكى هەممىگە بىردەك،
مۇۋاپىق كېلەر سوزۇم.
ئەگەركى مەن بولمىسام،

سوزلەپ، غىزا يۇتمىسام،
ھەممىڭلار ئاللاقاچان،
تۇگەيتتىڭلارغۇ تامام!
ئاڭلاپ رەئىس سوزىنى،
ئوت چاقنىتىپ كوزىنى؛
غەزەپلەندى ھەممىسى،
تۇتالماستىن ئوزىنى.
ئۇدۇل سەھنىگە چىقتى،
غەزەپلەنگەن قۇلاقۋاي.
ئاچچىغلاپ، قايناپ كەتتى،
ئوپكىسىنى باسالماي:
ــ ئەگەر مەن ئاڭلىمىسام،
سەنلەر قانداق قىلىشسەن؟
پەقەتلا مەن بولمىسام،
جىمىسىڭ ئولۇشسەن.
مېنىڭ بولغانلىغىمغا
مىڭ ـ مىڭ شۇكۇر قىلىشسەن.

دىدى شۇئاندا بۇرۇن:
ــ ئەمەسمەن ئەسلا ھورۇن.
باھار، ياز، كۇز، قىش دىمەي ــ
ۋە يا كۇندۇز، كەچقۇرۇن.

ئەركىن نەپەس ئالىمەن،
پاك ھاۋانى يۇتىمەن.
دىمەك ھەممىڭلارنى مەن،
چوقۇم ئاسراپ تۇرىمەن.
بۇ چاغدا پۈت شاپاشلاپ،
ۋە چوڭ-چوڭ قەدەم تاشلاپ.
قايناپ كەتتى سەھنىدە،
دەرتلىك سوزىنى باشلاپ:
— باياتىن قاراپ تۇرسام،
جىمىسلىڭ كوپ سوزلەشتىڭ.
ھەقىقەتنى ئۇنۇتۇپ،
ئوز نەپسىڭنى كوزلەشتىڭ.
ئەگەردە ماڭمىسام مەن،
سەنلەر قانداق قىلىسەن؟
ھېچقەيەرگە بارالماي،
بىر دەمدىلا ئولىسەن.
مەن بارمىسام كەلمەيدۇ،
ئالدىڭلارغا تاماق، سۇ.
بۇ ئۇلۇغ ئىشلىرىمنى،
ھېچ قايسىڭ بىلمىدىڭغۇ؟
ۋاقىراشتى بارچىسى؛
”بەس، بولدى بەس سوزلىمە!

ھەممىدىن تووۋەن تورۇپ،
سەن ئۆزەم ئارتۇق دىمە!“
كوز دىدى:
— ھەي خالايىق،
ئەڭ ئۇلۇغ مەن بولىمەن.
يوروق دۇنيا، ئىگىز-پەس،
ئوت، سۇلارنى كورىمەن.
مەن بولغاچقا بارلىق جان،
دىگەن يەرگە بارىدۇ.
ئەگەركى مەن يوق بولسام،
تەۋرىيەلمەي قالىدۇ.
شۇنىڭ ئۇچۇن ئېيتىمەن،
ھەممىدىنمۇ مەن ئۇلۇق.
قانچە سوزلىسەڭلەرمۇ،
ھەممە گېپىڭلار قۇرۇق.
مەجلىس ئەھلى دۇررىدە،
قوزغىلىشىپ ئورنىدىن.
دىدى: ”— ھەي مولدۇرلىگۇچ،
چاپسان يوقال سەھنىدىن!“
دەرھال ھەركەت قىلدى قول،
سەھنىگە قاراپ سالدى يول:
”— مەنمۇ ئېيتاي پىكرىمنى

بەلكى كەپ قالار ماقۇل.
كوپ گەپ بولدى بۇ يەردە،
مېنىڭ سوزۇم چىقمىدى.
"ئالى كىرام جاناپلار"
ئىنساۋىڭلار شۇمىدى؟
ئەگەر كەتمەن چاپمىسام،
بوز يەرلەرنى ئاچمىسام،
ئۇرۇقلارنى چاچمىسام،
ئوزۇق-تۇلۇك تاپمىسام؛
سەن ھەممىڭ ئولمەسمىدىڭ؟
يوقلىپ پۇتمەسمىدىڭ.
مېنىڭ شۇ ئەقىدەمنى،
ھىچ بىرىڭ بىلىشمىدىڭ.
ئەمدى ئەمگەك قىلمايمەن،
مىدىرلىماي ئۇخلايمەن.
مەنسىز سەن جاناپلارنىڭ،
ياشىغىنىڭنى كورەيمەن.
— ھە، مەنمۇ ئاڭلىمايمەن، —
دىدى شۇ ئاندا قۇلاق، —
قەدرىمنى بىلمىگەنلىرىڭ،
بولسۇن بۇرنۇڭدىن بۇلاق.
— ئانـداق بولـسا، — دىدى پۇت، —

مەن ھەركەتتىن توختۇدۇم.
— يىقىلىپ ئۆلۈش، — دىدى كوز، —
مەنمۇ مۇتلەق يۇمۇلدۇم.
ئېغىز دىدى:
— ئەمدى مەن،
پەقەت لام-جىم دىمەيمەن.
ئاچتىن ئولسەڭلارمۇ ھەم،
مۇتلەق غىزا يىمەيمەن.
بۇرۇن دىدى:
— ئالمايمەن،
ئەمدى ھەرگىزمۇ نەپەس.
ئاتساڭ-چاپساڭ گېپىم شۇ،
ئىللا-بىللا بولدى بەس.

نەچچە كۈندىن يېتىشتى،
ھەرقايىسى ھەر بۇلۇڭدا.
ئوچاقنىڭ ئوتى ئوچتى،
قوقاسمۇ يوق كولۇڭدا.
ئاشقازاننىڭ ئالدىراپ،
تاراقلىدى توۋىغى.
ئۇچەي خىجىل (ھالسىراپ)
يامانلاشتى تۇرىقى.

قوۋۇزلىرى سالپايغان،
ئوپكە تۇرار بىرچەتتە.
ياتقانلار قىلىپ پۇشمان،
تولغانماقتا ھەسرەتتە.
شۇندا ۋىجدانلىق يۇرەك،
ھېچ چىداپ تۇرالمىدى.
ھاياجانلار ئىچىدە،
ئۇ مۇنداقچە سوزلىدى:
— ئاڭلا، ھەي خالايىقلار،
قىلمەن ساڭا جاكا.
تۇر چاپسانىراق ھەركەتلەن،
ناھەق ئولمەستىن بىكا.
قېنى ۋىجدان، قېنى نومۇس،
تۇگەپ، پۇتكەنمۇ ئىنساپ؟
باشلىرىڭنى تېز كوتەر،
بولماي ئۇنداق نا ئىنساپ!
يۇرەكنىڭ شىرىن سوزى،
ياغدەك ياقتى ئۇلارغا.
("نومۇس" دەپ گەپ قىلالماي،
ئاران تۇرغان جانلارغا)
ماغدۇرسىز ئۇلار ئاستا،
ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى.

ئوز قىلىغىغا ئوزلىرى،
بەكمۇ خىجىل بولۇشتى.
ئۇلار ئوملۇك ھەركەتىنىڭ،
مەنىسىنى بىلىشتى.
شۇڭلاشقا يىغىۋاشتىن،
كىچىشمەككە كىرىشتى.

بۇ خەلقىنىڭ چوچىگى،
بولغاي ئىبرەت ئەينىگى.
ئوز نوۋىتىدە ھەركىمنىڭ
شۇنچە زورۇر ئەمگىگى.

1954 ـ يىل ئاپرېل.

خوراز ۋە مايىسا

باھارنىڭ بىر خۇش كۇنىدە،
خوراز كىردى باغچىغا.
بوستان بويلاپ يۇرگىنىدە،
كوزى چۇشتى مايىسىغا.

خوراز جانىنىڭ زوقى كېلىپ،
چوقۇپ تارتــتى مايىسىنى.
مايىسا سورىسا دىدى كۆلۈپ:
ــ ئوستۇرمەكچى مەن سېنى...

❖

بىزدىمۇ بار "ئاق خوراز" دەك،
غەمخۇرلۇغى كوپ جانلار.
ئوستۇرىمەن دەپ مايىسىنى،
قۇلىغىدىن سوزغانلار.

1957 ـ يىل، ئۇرۇمچى.

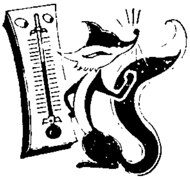

تېرمومېتىر

ماختىنىپ تېرمومېتىر سوز باشلىدى،
تۈلكىۋاي ھە دىگەندەك كوز تاشلىدى:
— بىلەمسەن مېنىڭ ئېتىم تېرمومېتىر،
ماڭا ھېچ كار قىلمايدۇ ھىلە-مىكىر.
سېزىمەن بىر گىرادۇس سوغۇقنىمۇ،
بىلمەيمەن قىلچە سەۋەن، چاتاقنىمۇ.
شۇڭلاشقا ھاۋارايى مەندىن خوشال،
دەيدۇ ئۇ: ماڭا خىزمەت قىلدىڭ ھالال.
— مەنمۇ بىر تېرمومېتىر، — دىدى تۈلكە،
كورسىتىپ چىرايىدا ساختا كۈلكە، —
سەزگۈرلۈك ئىقتىدارىڭ مەنچە ئەمەس،
ئالدىمدا ماختىنىشنى قىلما ھەۋەس.
شۇنداق بىر ھاۋارايى باركى، ئايھاي،
ئاڭلىساڭ بېشىڭغا غەم سايە سالغاي.
ئادەمنىڭ تەبىئتى بەك مۇرەككەپ،

مانا بۇ ساڭا سوزلەپ بەرگۈدەك گەپ.
بىزنىڭ بىر باشلىغىمىز قالتىس ئادەم،
ھورمەتلىك، ئىناۋەتلىك، ياخشى ئادەم.
كەم ئەمەس خىزمىتىگە مەسئۇللۇغى،
يارايدۇ ماڭا ئۇنىڭ جۇپ قوللۇغى.
تۇتىدۇ پىرىنسىپنى ئىككى قولدا،
دەملىشىپ گاھى ئوڭدا، گاھى سولدا.
ئوڭ قولدا تۇتقىنىدا پىرىنسىپنى،
سوزلەيمەن ماختاشلاردىن مۇناسىپنى:
"سادىقسىز ئەل-ۋەتەننىڭ خىزمىتىگە،
لايىقسىز جامائەتنىڭ ھورمىتىگە."
بۇ چاغدا دەيدۇ مېنى "يېقىن كىشىم"،
مېنىڭمۇ ئوڭدىن كېلەر ھەممە ئىشىم.
كورسەممەن سول قولىدا تۇتقىنىنى،
سېزىمەن سول يان بىلەن قوپقىنىنى.
بۇ چاغدا ئالدىرايمەن تەسەللىگە،
ھەر ئىشتا ماسلىشىمەن خۇي-پەيلىگە.
شۇ كۇنى مۇلازىمەت قىلىغۇچىلار،
خوشامەت بىجا قىلماي تۇرغۇچىلار،
ئۇچرايدۇ غەزىۋىگە شۇ سائەتتە،
بىر ھوكۇم بىلەن قالار رىيازەتتە.
بىلسەممۇ بۇ ھوكۇمىنىڭ خاتاسىنى،

خوپ بولدی تارتسۇن دەيـمەن جازاسىنى.
ھەق سوزنى قىلسام ماڭا ياخشىلىق يوق،
"خوپ" دىسەم، "لەبـبەي" دىسەم، خاپىلىق يوق.
كېيىمنى بايان قىلسام يىغىنچاقلاپ،
قالمىغىن ھۇنىرىمنى ئاسان چاغلاپ.
باشلىغىم گاھ قوپاللىراق، گاھ مۇلايىم،
ئۇ مېنىڭ ئوزگىرىشچان ھاۋارايىم.
ئۇسسىسا چاي تۇتىمەن ئىستاكاندا،
تەرلىسە سەگىتىمەن پىشايۋاندا.
يەلپۈيمەن گۈللۈك، يىپەك يەلپۈگۈچتە،
تۇرىمەن ئەھۋال سوراپ ئەتە-كەچتە.
ياپىمەن شاماللىسا پەلتۇسىنى،
تاپىمەن كوڭلىدىكى ئارزۇسىنى...
باشلىقنىڭ رايىن بىلىش پەمگە باغلىق،
كۇندىلىك ئىسسىق-سوغىنىڭ كارى چاغلىق،
سەن سەزگۈر تېرمومېتىر بولساڭ ئەگەر،
باشلىغىم سالـماسمىدى ساڭا نەزەر.
ئوستەڭنىڭ ئېقىشىغا ئاقالمايسەن،
ئاپتاپنىڭ چىقىشىغا باقالـمايسەن.
ئېسىلىپ تۇرسەن جىم تامدا مىخقا،
ئۇگىنىپ قاپسەن ئوسال يات قىلىققا.
قانداقمۇ جان ئېتەرسەن بىر جېنىڭنى،

يېمىسەڭ يەر يۇتىدۇ ئۆز غېمىڭنى.
تامدىكى تېرمومېتىر ئاچىتى ئېغىز:
— سۆزلىرىڭ ئاڭلىماققا خۇددى مېغىز...
دۇنيادا ئاز ئەمەسكەن ئارزۇ، خاھىش،
ھەركىمنىڭ نىيىتىگە يارىشا ئىش.
خەلققە قانداق بولسا ئەقىدىمىز،
بولدۇ شۇڭا لايىق نەتىجىمىز.
يەر يۇتسا، مېنى يۇتسۇن، ئۆز نوۋىتى،
يۇتمىسۇن سېنى يۇتقان ئەل نەپرىتى.

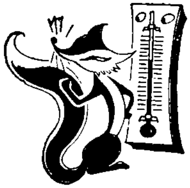

ئابدۇكېرىم خوجا

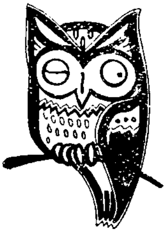

ھۇقۇشنىڭ ھالاكىتى

ھۇقۇشنىڭ خىسلىتىنى سوزلىمەيلى،
(ئەزەلدىن ياخشى بىلۇر خەلق ئۇنى).
كوزىدىن تېمىپ تۇرغان قىپ-قىزىل قان،
بەئەينى يېتىم-يېسىر خەقنىڭ خۇنى.
كېچىنى مەدھىيلەش، كۇننى قاغاش،
ئەسلىدىن ۋە نەسلىدىن مىراس ئاڭا.
چۇنكى ئۇنىڭ تەختى، بەختى-تەلىيى،
تاجۇ-دولەت ھەممىسىگە تۇن پانا.

بىر كېچىسى ھۇقۇشلارنىڭ سەردارى،
ئويلاپ-تىمىش كۇن بىلەن جەڭ قىلىشنى.
جەددى-جەمەت، بارچە ئۇرۇق-پۇشتىغا،
بۇيرۇق بېرىپ كۇننى يۇلۇپ ئېلىشنى.
تاڭمۇ ئېتىپ، كۇن قىزىرىپ چىقىپتۇ،

(تەبەتنىڭ ھوكمى شۇنداق، ئەلۋەتتە!)،
بۇلۇتلارنى يېرىپ ئالتۇن ئوق بىلەن.
قۇشلار سايراپ توي ياساپتۇ چىمەندە،
مەدھىيىلەپ كۈننى ئىشقى-زوق بىلەن.
شۇم ھۇقۇشلار پەيت راسا كەلدى دەپ،
كۈنگە بىردىن ھۇجۇم ياساپ چىقىپتۇ.
سۈرەن سېلىپ، ھۇۋلاپ شۇملۇق ئاۋازدا،
شىلتىڭ ئېتىپ، كۈنگە ئوزدىن ئېتىپتۇ.
بىراق، كۈننىڭ ھارارىتى قويامدۇ،
كويدۇرمەستىن شۇم پېيىنى تېچ-ئامان؟!
رەسۋا بوپتۇ قاناتلىرى قايرىلىپ.
مۇئەللەقتە قاپتۇ شۇملار شۇ زامان،
كۆندۈزدىنمۇ، كېچىدىنمۇ ئايرىلىپ...

1958 - يىل، ئۈرۈمچى.

ئابدۇرېھىم توختى

كېپىنەك بىلەن چۈمۈلە

ھاۋا ئىسسىق ئىدى ئەتراپ جىم-جىت،
ھاشارەت نەدىدۇ، ئۈنلەيتتى "چىرت-چىرت".

كېزىپ قايناق ۋە زور بىر ئوت سامادا،
چاچاتتى زەپ ھارارەت مۇشۇ ئەسنادا.

ئېتىزلار رەڭمۇ-رەڭ گۈللەرگە تولغان،
گۈپۈلدەپ ھىد چاچاتتى لالە-رەيھان.

كورۇنەر سەل بولۇپ ساراپ① يىراقتا،
يېقىن بارسا كورۇنگەي باشقا ياقتا.

---

① ساراپ — ياز كۈنى ئەڭ ئىسسىق چاغدا يىراقتا سۇدەك كورۇنىدىغان جىسىمسىز نەرسە.

تەبىەت ھوسنىگە مەس بوپ كېپىنەك،
ئۇچاتتى بىر ئىگىز، بىر پەستە يەلدەك.

ئۇنىڭدا زادىلا غەمدىن ئەسەر يوق،
ئۇ شۇنداق شات ئىدى شۇنچە ئىدى شوخ.

ئۇچاتتى گاھ ئىگىز، گاھ پەستە ھەريان،
ئۆزىگە زوقلىنىپ قىلاتتى جەۋلان.

كوزى چۈشتى كېپىنەكنىڭ بىناگاھ،
چۈمۈلە ھالىدىن ئۇ بولدى ئاگاھ.

چۈمۈلە ئالدىراپتتى شۇنچە جىددى،
جاپا سەزمەس ئىدى پۈكلەنسە قەددى.

ھىلى يۈگرەر ئىدى ئۇ ياق-بۇ ياققا،
مەشغۇلات يېنىدىن كەتمەس يىراققا.

كېپىنەك ئويلىدىكى، شۇنچىلىك جان،
گېلى تويىمامدىكىن! ھەي ئۆزى نادان.

بۇ يازنىڭ پەيزىنى بولمامدۇ كورسە،
ئوزىنىڭ ئازغىنا جانىغا كويسە.

ئاشۇنداق تەپچىرەپ مىڭ يىل ياشامدۇ؟
قىدىرسا توختىماي قەدرى ئاشامدۇ؟

دىدى چۇمۇلىگە ئوي-تەدبىرىنى،
يىتۇرمەك بولدى ئاڭا تەسىرىنى.

مىنىڭدەك ئويلىساڭچۇ ئەي چۇمۇلە،
مىنىڭدەك ئوينىساڭچۇ ئەي چۇمۇلە.

ھاياتنىڭ قەدرىنى بىلمەس نادانسەن،
بىكاردىن يۈك توشۇشقا كارۋان سەن.

مىنىڭ بىرلە تاماشا قىل، قوي ئىشنى،
پەرق ئەتكىل ئاداش ياز بىرلە قىشنى.

✣ ✣ ✣

چۇمۇلە ئوز ئىشىگە ئالدىرايتتى،
غىمى بۇ ئىش تۇگمەي قالمىغايتتى.

جاۋاپ بەرمەي كىتىشكە كوڭلى قىيماي،
دىدى: ”ھەي كىپىنەك ھالىڭغا ۋاي-ۋاي،

ھاماقەت بولما، قوي ئۇنداق كېپىڭنى،
بىلىپ قويدۇم سوزۇڭدىن بار دىتىڭنى.

ياشا دۇنيادا بىر كۈن ياكى يۈز يىل،
رىزقىمنى تاپىمەن ئەمگىكىمدىن بىل.

كۈچۈك بار ۋاقتىدا بولساڭ تىرىشچان،
كېيىن بىر كۈنلەردە قىلمايسەن پۇشمان.

ئەگەر ياز ۋاقتىدا سالساڭ ئىمارەت،
ئوتەرسەن قىش كۈنى بىغەم-پاراغەت.

بىلىپ قوي كېپىنەك ھۈنىرىم مېنىڭ،
ئىش-مېھنەت، تەر توكۇش ھوزۇرۇم مېنىڭ.

’قۇلدەك ئىشلە، بەگدەك يە‘ دىگەن ئىكەن،
ئىزدىمەيمەن ئولۇپ قالسام تەييار كېپەن.“

كېپىنەكنىڭ قاتتىق مۇشت تەگدى چىشىغا،
مېڭىپ كەتتى چۇمۇلە ئوز ئىشىغا.

❖ ❖ ❖

ئۈزۈن يازلار تۆكەپ كەچكۈز كەپقالدى،
كوڭۈللۈك خوش چاغلار نەدە قەپقالدى.

كۆنگە نەچچە ۋاخ ئۆزگىرىپ ھاۋا،
بەزىدە ئىچىلسا، تۇتۇلۇپ يانا.

بۇلۇتلار گۈلدۈرلەپ چاقتى چاقماقلار،
ياغاتتى يامغۇرلار، يولدا پاتقاقلار.

ئۈزۈلگەن بەرگىدىن ياپراق ساپىغى،
تۇرۇلگەن غەسلىكتە ئاسمان قاپىغى.

ئىچىلماي كېلەتتى ئۈچ كۈندىن بۇيان
گۈل-گىيا چېكەتتى سوغۇقتىن پىغان.

چۇمۇلە بىمىننەت ئويدە ياتاتتى،
خاتىرجەم ئۇيقۇدا، ھاردۇق ئالاتتى.

كېپىنەك بىچارە ئۈچۈشقا نى جان،
ھول بولۇپ يامغۇردا پەكىرى ئۈچقان.

ئەھۋال بەك خاراپ، بەكمۇ پەرىشان،
بولغانتى شۇ تاپتا نىم ئۆلۈك نىمجان.

لەۋ ـ لېۋىگە تەگمەي تىترەيتتى يىغلاپ،
دىدى ئۇ: ”چۇمۇلەم، بۇرادەر ئەھباپ.

بىر كورگەن تونۇش، ئىككى كورگەن تۇققان،
تىلەپ كەلدىم سىزدىن پانا ۋە پىنھان.“

ساھىپخان چۇمۇلە دىدى: كېپىنەك،
(كېپىنەككە يېپىپ شەپقەتتىن ئىتەك.)

مەرھابا سىزگە ــ مېھمانىمىزغا،
مەرھەمەت قىلىڭ بۇ خانىمىزغا.

ئولتۇرغۇزدى تورگە يولەپ ئەپكىرىپ،
ئىززەت ۋە ئىكرامنى بىجا كەلتۇرۇپ.

كېپىنەك ئىسسىنىپ جان كىردى بولغاي،
مېھماندارلىقتىن شات بولدى بولغاي.

مىننەتدارلىقتىن نۇر تولدى كوزىگە،
ھاياجان بىلەن كىرىشتى سوزىگە:

”بۇنداق بولۇشىنى مەن بىلمەپتىمەن،
ئاينىڭ ھەممىسىنى مەن ياز دەپتىمەن.

ئويۇن ـ تاماشا بولۇپتۇ بىلگىنىم،
يىغلاتتى ئاخىردا جايىسىز كۈلگىنىم.

پۇشايمان ۋە ھەسرەت ئەمدى مىلىك تۇۋا،
ئەي دوستۇم تۇۋامغا سەن ئۆزەڭ گۇۋا.

جېنىمدەك بىلمەن ۋاخنىڭ قەدرىنى،
قىش يېتىپ كەلمەستىن يازنىڭ قەدرىنى.

بەك نادان ئىكەنمەن ھەمدە ھاماقەت،
ئاڭلىمىدىم يازدا بەرسەڭ نەسىھەت.

بۇگۈن يۈرىگىمدىن قىلدىم ساڭا ئەھد،①
بىكار يۈرمەيمەن مەڭگۈگە مىن بەئد.②

❖ ❖ ❖

قىش كېلىشتىن بۇرۇن يازنىڭ قەدرىن بىل،
قېرىلىقتىن بۇرۇن ياشلىق قەدرىن بىل.
ھاياتىڭ گوھەردۇر بىكار ئۆتكۈزمە،
پۇرسەت غەنىمەتتۇر قولدىن كەتكۈزمە.

1944 ـ يىل.

① ئەھد ـــ ۋەدە.
② مىن بەئد ـــ بۇنىڭدىن كېيىن.

ھەپىرەڭ بىلەن يانتاق

بىر كۇنى ئىشقىۋاز شەپشەك ھەپىرەڭ،
يول سالدى جىلۋە قىپ ئۇستەڭ بويىغا.
يولۇقتى ئۇنىڭغا يانتاقمۇ شۇ دەم،
مېڭىشتى ئىككىسى ئىشقى كويىدا.

”ئاشىق“لار مۇڭدۇشۇپ كەلدى ئۇستەڭگە،
جاي ئېلىپ ئولتۇردى سۇنىڭ بويىدىن.
كوز تاشلاپ بىر نەپەس بىرسى بىرسىگە،
مۇھەببىتى ئاشتى ئوتلۇق كوڭلىدىن.

يانتاقجان باشلىدى سوزنى ياساپ،
ئاشىقلىق بابىدىن قىلدى ھىكايە.
ئاشىقلار نامىنى بىر-بىرلەپ ئاتاپ،
كوزىگە سالدى ئۇ غەمكىنلىك سايە.

”بىر سىكۇنت خىيالىم ئاجرىماس سىزدىن،
ئەجەپمۇ دەۋاسىز دەرتكە يولۇقتۇم.
تاپالماي سىز كەبى گۈلنى چىمەندىن،
ئارمان ئۇچقۇنىدا ھەر يان سوقۇلدۇم.

مەندە يوق ئۆزگىچە يامانلىق نىيەت،
تىلىگىم سىز بىلەن بىر تۇرمۇش قۇرۇش.
سىزنى دەپ قانچىلىك تارتساممۇ كۈلپەت،
قەلبىمدە ئىشقىڭىز يەنە ئۇرار جۇش...“

ھەپرەك دەم ئوتمەي كەلدى ئىندەككە،
بىر كۈلۈپ يانتاققا ناز قىلىپ باقتى.
خۇمار كوزىنى ئوينىتىپ بىر پەس،
”مەجنۇن“ قەلبىگە ئوتلارنى ياقتى.

”بوپتۇلا، نىمە دەيتتىم نالە قىلدىڭىز،
سوزىڭىز قالمىسۇن ھەرگىزمۇ يەردە.
يالغان بولمىسۇن قىلغان ۋەدىمىز،
باشقىلار ئۇقمىسۇن قالسۇن مەشەدە...“

”ئاھ، جىنىم مىھرىڭىز كوڭلۇمنى ئېلىپ،
يورۇتتى قۇياشتەك غەمكىن دىلىمنى.

دىدى ئۇ، — ئىشەنمەيمەن كوزلىرىمگە ھەم،
ئوڭۇمۇ، چۈشۈمۇ تاپقىنىم سىزنى...“

ئىككىسى بىر نەپەس كەتتى خىيالغا،
ئوركەشلەپ ئېقىن سۇ نەغمە چالاتتى.
ھايت-ھۇيت دىگىچە پۈتۈشتىڭلىما؟!
دىگەندەك سۈزۈك سۇ شاۋقۇن سالاتتى.

ئەۋرىشىم تال كەبى مەھكەم چىرمىشىپ،
ھەپىرەڭ ياماشتى يانتاق بويىغا.
ئالدىراپ ئېچىلغان ناياق ھەپىرەڭ،
كوپ ئوتمەي پۇلىشىپ قالدى دالدىدا.

ماختىنىپ يانتاقچان جار سېلىپ كوپكە:
”چاقتانلىق كېرەكتە“ دىدى ھەممىگە.
مىنىڭدەك ئەپلەشنى ئۇگەنمەي تۇرۇپ،
”ئاشىق“ دەپ چىقىماڭلار ھەرگىز سەھنىگە.

ماختانچاق يانتاقمۇ رەڭۋازلىق قىلىپ،
ئاخىرى دۇچكەلدى تۇيۇق كوچىغا.
ھەپىرەڭ ھالىنى كورگەن گۇللەرمۇ،
ئالدىراپ ئېسىلماس بولدى بويىغا.

1954 - يىل سېنتەبىر، غۇلجا.

جاپپار ئەممەت

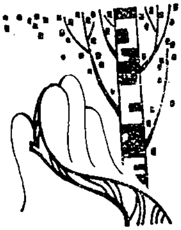

تېرەك بىلەن سۆگەت

قىزىدى چوڭ باغچىدا ماختاش-شىكايەت بىر كۈنى،
ئاڭلىناتتى پو تېرەكنىڭ بەكمۇ ھەيۋەتلىك ئۈنى:
— ئاڭلا ھەممىڭ، مەن بۇ باغنىڭ باشلىغى، ئەڭ كاتتىسى،
بويلىرىم ئاسمان پەلەك، مەندىن توۋەندۇر باشقىسى.
قامەتىم شۇنداق كېلىشكەن تۈپ-تۈزۈك ياپراقلىرىم،
يىلتىزىم چوڭقۇر مېنىڭكى، كەڭرىدۇر تۈپراقلىرىم.
بولمىسا سايەم ئەگەر ئوت-چوپ قۇرۇپ كەتمەسمىدى؟
توسمىسام مەن گەر شامالنى باققا خەۋپ يەتمەسمىدى؟

پو تېرەك مەغرۇرلىنىپ ماختاندى شۇنداق ناگىھان،
شاخلىرى پاخپايدى مەغرۇر، كېرىلىپ كەتتى شۇ ئان.

ئېگىلىپ قىلدى خوشامەت "راست" دىدى دوڭغاق سوگەت،
— باققا سىزدىن ئۆزگىسى باشلىق بولالمايدۇ پەقەت!

قەددی ـ قامەت بابىدا كىم بار يەنە سىزدىن بولەك؟
بولمىسىڭىز سىز ئەگەردە كىم بولار بىزگە يولەك؟
بولمىسمۇ مەن غېرىپنىڭ گۈل ـ چېچەك يا مۇسى،
كىم قىلار يەكلەشكە جۇرئەت، تۇرسا سىزدەك ھامىسى!
يەرگە ئەگدى شاخلىرىنى، قىلدى تازىم شۇ ھامان،
تىز پۈكۈپ دوڭغاق سوگەت ئۆز دەردىنى قىلدى بايان:
ــ بىر كۈنى غەيۋەت قىلىپ دەيدۇ ئۈرۈك چېلىپ چاۋاك،
پو تېرەك ئۆزى يوغان بولغان بىلەن ئىچى كاۋاك.
يەنە دەيدۇ شاپتۇلا: بولغاچقا مۇەم بەك تولا،
خالىمايمەن بوي سوزۇپ ھىچ گىمدىيىشنى زادىلا.
ماختىنىپ ئۆزىنى چوڭ تۇتقان بىلەن قاپاق تېرەك،
يوق ئوتۇن بولماقتىن ئۆزگە ئۇندا بىر خىسلەت بولەك.

ئاڭلىغاچ دوڭغاق سوگەتنىڭ سوزلىرىنى پو تېرەك،
غەزەۋى قايناپ تىپشىپ ھەم سوزدى بوي ئاسمان پەلەك.
”خەپ“ دىدى ئاچچىغلىنىپ، جامدەك ئىچىلدى كوزلىرى،
زەردىسىنى قاينىتىپ دوڭغاق سوگەتنىڭ سوزلىرى.
ــ قېنى مەن ھەممىڭنى بىردەك خانىۋەيران قىلمىسام،
كەستۇرۇپ ياغاچچىغا، ھەممىڭدە تاختاي تىلمىسام.
دەپ قەسەم قىلدى تېرەك، ئالماقتا ئۆچ باغلاپ نىيەت،
كۈلدى قاقاقلاپ شۇ چاغدا شاتلىنىپ دوڭغاق سوگەت.

يوق دىمەڭ تۇرمۇشتا مۇنداق پو تېرەكتەك كاتتىنى،
كەسپى شۇ بىلمەيدۇ ھەرگىز لاپ ئۇرۇشتىن باشقىنى.
ھەيۋە قىلسا دەل-دەرەخلەرگە مۇشۇنداق پو تېرەك.
جان باقار دوڭغاق سوگەت، تىكلەپ خوشامەتتىن يولەك.

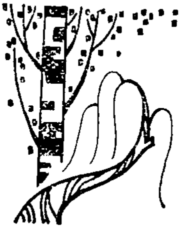

مەھەممەتجان سادىق

سەكسەن ساپاق ۋە يوگۇمەچ

گۈزەل بىر يېزىنىڭ گۈلشەنىدە،
ئوسەتتى بىر توپ سەكسەن ساپاق.
بولساڭ سەن ئەگەر سوز ئۇستىسى
قېنى، گۈزەللىكىنى
تەسۋىرلەپ باق!...
بىراق، سۈرەتلەشتىن ئاجىز تىلىم،
گۈل شۇنچىلىك چىرايلىقكى
تويمايتتىم قاراپ.
ياپ-يېشىل يوپۇرماقلىق شاخ ئۇستىدە،
تۇراتتى بىر توپ يۇلتۇز —
ھۆكەر پارلاپ!...

ئاھ، ئاشۇ گۈزەل گۈل غولىغا،
يىلاندەك ئورۇلۇپ كىلەر يوگۇمەچ.
گۈل تۇرار خەۋپتە قالغان گۈزەلدەك،

كۈن ئاستا ئولتۇرۇپ، كىرمەكتىدى كەچ...
كوڭۈللۈك ئەمگەكتىن يانغان ياش دىخان
كېلەتتى شۇنچىلىك خوش قىياپەتتە...
كوزلىرى چۈشكەندە سەكسەن ساپاققا،
تىكىلدى يوگۇمەچكە
غەزەپ ـ نەپرەتتە...
يىگىت يۈرىگىدە گۈلدۈرماما
گۈلدۈرلىدى، كوزلىرىدە چاقماق يېنىپ.
ئېتىلغان ئوقتەك ئۇچۇپ كەلدى ـ دە،
تاشلىۋەتتى يوگۇمەچنى يۇلۇپ ئېلىپ:
”بوغۇۋىدىڭ ئوتمۇشتە يوگۇشۇپ
ئومرىمىزنىڭ گۈللىرىگە خۇددى يىلاندەك!
بۇگۈن بىزنىڭ زامانىمىز!
سەكسەن ساپاق—
كوزىمىزنىڭ قارىسى
مەن كورىمەن ئۇنى جېنىمدەك!...“

گۈلشىنىدە يېزىنىڭ
ئوسمەكتە سەكسەن ساپاق،
كۈندىن ـ كۈنگە ھوسنىگە تولۇپ.
سويگۈسىنى سۇ قىلىپ ئوستۇرمەكتە
ئازات دىخانلار
ئاڭا سادىق ئاشنا بولۇپ.

1957 ـ يىل ئاۋغۇست، كۈچار.

سۇلتان ماخمۇت

بۇلبۇل ناۋاسى

سۇرۇپ جۇتنى قىزىل بوران، قۇياش نۇرى چېچىلغاندا،
كۇلۇپ خۇشبۇي چېچىپ ئەترە، شەپەقرەڭ گۇل ئېچىلغاندا؛
بولۇپ گۇللەرگە پەرۋانە، گۇلىستان قوينىدا يايراپ،
غەزەللەر ئوقىدى بۇلبۇل خوشاللىق ئىلكىدە سايراپ.
ئۇنىڭ خۇش نەغمىسى قەندەك، خالايىق كوڭلىگە ياقتى،
قالىغاچلار ئۇسۇل ئويناپ قىلىپ پەرۋاز قانات قاقتى.
چىدالماي شۇم ھۇقۇش شۇندا، يامان ئەلپاز بىلەن ھۇۋلاپ،
قانات سىلكىپ، سېلىپ تەھدىت، دىدى بۇلبۇلغا چالۋاقاپ:
— كوتەردىڭ كوپ مەھەل چۇقان، نىمىشقا قىلچە ھارمايسەن،
نىمىشقا مەن يامان كورگەن قۇياشنى شۇنچە ماختايسەن؟!
چاڭىلداپ سايرىشىڭ تىنسۇن، جېنىم جاق تويدىغۇ سەندىن،
كوزۇمدىن يوتمىسەڭ دەرھال كورىسەن كورگۇلۇك مەندىن!
ھۇقۇشنىڭ چەكچىيىپ قىلغان پوپۇزا، دوقىغا باقماي،
جاۋاپ بەردى شۇئان بۇلبۇل غەزەپلەر قەلبىگە پاتماي:
— بېرىپ تاڭ جىلۋىسى ئىلھام، باھار پەيزىگە كۇي قاتتىم،

قىزىل گۈلگە بولۇپ مەپتۇن غەزەل ـ ناخشامنى ياڭراتتىم.
يامان دەپ سوككىلى تاڭنى سېنىڭدەك مەن ئەمەس پەسكەش،
ئولۇپ كەتسەممۇ قىلمايمەن ئاۋازىمنى ساڭا تەڭكەش!
گۈزەل بوستان ئارا ئۈرغۈپ هامان مەردانە سايرايمەن،
قۇياشقا تەلپۈنۈپ مەڭگۈ ئۈنىڭ نۇرىدا يايرايمەن.
غەزەل ـ ناخشىلىرىم بولسۇن ساڭا خەنجەر، ئېتىلغان ئوق،
ئۈزەڭ دەشتكە راۋان ئەيلە، قىزىل گۈلشەندە ھەققىڭ يوق!
ھۇقۇش كەسكىن جاۋاپ ئاڭلاپ، زۇۋاندا تۇتۇلۇپ قالدى،
بەئەينى ئوغا ئىچكەندەك ئاۋازى بوغۇلۇپ قالدى.
بۇزۇپ پەيلىنى شۇملۇققا، جىنىنى ئۇ ئېلىپ قولغا،
سېلىشقا ئۈرۈنۈپ چاڭگال ئېتىلدى شۇندا بۇلبۇلغا.
چېچەن بۇلبۇل كېرىپ قەددىن چېلىشقا تېزلا راسلاندى،
كۈرەشنىڭ چاقمىغى چاقتى، چېلىش مەيـداندا باشلاندى.
بۇنى كورۇپ جەسۇر لاچىن گويا ئوقتەك ئۇچۇپ كەلدى،
كوزىدىن ئوت يېنىپ چوغدەك غەزەپكە لىق تولۇپ كەلدى.
ئۈرۈپ كوكسىدە شىددەتلىك ھۇقۇشنى ئەيلىدى تالقان،
چاۋاك چالدى چىمەن باغلار، كۈلۈپ كەتتى زېمىن ـ ئاسمان.
ئورۇن يوق باغدا ھۇقۇشقا! ـــ دېدى لاچىن جاكا قىلدى،
راسا خەندان ئۈرۈپ بۇلبۇل گۈلۈستاندا ناۋا قىلدى.

1977 ـ يىل نويابىر، ئۈرۈمچى.

هوشۇر ئىبراھىم

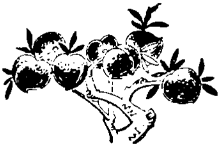

شاپتۇللار سوھبىتى

بىر جۈپ شاپتۇل ئۇسۇپتۇ،
يول بويىدا — ئۆتەڭدە.
سايىدا ركەن ئادەملەر،
يازدا توختاپ ئۆتكەندە.
بىرى ياۋا — مىۋىسىز،
بىرى ئۇلاق — بولۇقكەن.
گەردەن چىنە — مىۋىسى،
تەمى قەنگە تولۇقكەن.
ئايلار ئۆتۈپ بىر كۈنى،
سوزلىشىپتۇ ئىككىسى.
ئاڭلاپ قاپتۇ تۈۋىدە،
سايىدىغان بىر كىشى.
ياۋا شاپتۇل قىپتۇ سوز:
— تەڭدىشىم يوق جاھاندا.
ئۇستۇم گويا چىناردەك،

بېشىم يەتتى ئاسمانغا.
سايەم تولۇق مىڭكى،
ھەممە ئادەم بەھرىمەن.
بويۇم تۈپ-تۈز ھەم سىلىق،
گۈزەللىكتە يەككىمەن.
سىڭىك بېشىك پاقىۋاش،
بويۇك پاكار ھەم سېمىز.
شىخىك يەرگە ئېگىلگەن،
ئوسەلمەستىن بەك ئېگىز.
شۇڭا كورمەي يىراقنى،
كوپنى بىلمەي قالىسەن.
نىمشقىدۇ ھەرقاچان،
ماختاشنى سەن ئالىسەن؟!
— نىمە ھەددىم بۇرادەر، —
دەپتۇ يەنە بىرسىمۇ، —
ماختىنىشتىن نەھاجەت،
ئەللەر بىلىپ تۇرسىمۇ.
ئەلگە مىۋە بەرمەستىن،
ماختىنىشنى بىلىسەن.
ئېيتقىن دوستۇم، چىنارمۇ،
يا شاپتۇلمۇ، نىمىسەن؟
— بىلدىم، ئەمدى سىرىڭنى،

قىپسەن ماڭا ئوچمەنلىك.
باشقىلارغا چىقىپسەن،
قىلىپ يەنە سوزمەنلىك!
سىنىڭ بىلەن بىر جايدا،
تۇرۇش ماڭا ئەپ ئەمەس.
كىتەي سەندىن يىراققا،
نىمە دەيسەن گەپ يىمەس؟
ھۇرپىيىپتۇ ئاچچىغلاپ،
ئىگىز بويلۇق شاپتۇلجان.
سوزنى ئاپتۇ سايىداپ —
تۇرغان ئادەم شۇ ھامان.
نىمانچىلا كورەڭلەپ،
ماختىنىسەن شاپتۇلجان؟
نەگە بارساڭ باراڭنى
كىرەك قىلماس ئەل ھامان.
سەنمۇ ئاشۇ دوستۇڭدەك،
مىۋە بەرسەڭ بولمامدۇ؟
كەمتەر بولۇپ ئۇگەنسەڭ،
شىخىڭ گۇلگە تولمامدۇ؟
مىۋە بەرمەي گىدىيىپ،
سولەت بىلەن ماختانما.
ئەدەپلىك بول، ئەقىل تاپ،

باراڭ بىلەن ئالدانما!
ئۇزۇن بويلۇق شاپتۇلجان،
قىزىرىپتۇ چېچەكتەك.
باغۋەن ئۇنى ئۇلايتۇ،
بوپتۇ مىۋە مۇشتۇمدەك.

* * *

ئۆزىن ماختاش نەھاجەت،
ماختىسۇن ئەل-باشقىلار.
مىۋە بەرسەڭ ئەل ئۈچۈن،
سېنىڭ توھپەڭ شۇ بولار...

مەمتېلى زۇنۇن

بۇغداي بىلەن كومما قوناق

مەغرۇرلىنىپ كومما جان،
مازاق قىلدى بۇغداينى:
"مۇشەققەتتە ـ كۆلپەتتە
ئۆتكۈزىسەن ئۆن ئاينى.

چۈشكەن ھامان يەرگە سەن،
ئۈششۈك سېنى ئورايدۇ.
نەشتەر ئۇرۇپ قەھرىتان،
يىلىگىڭنى شورايدۇ.

باھار پەسلى بوراندا
بەل ـ قوۋۇرغاڭ قايرىلىپ،
ئۆلگۈزىسەن ئومىغا
تەڭ جېنىڭدىن ئايرىلىپ..."

بۇغداي دىدى: "شۇكلاشقا
ئەل ئالدىدا ئىزىز مەن."
"گەپنى بولمە، قارىۋاي،
مەن سېنىڭدىن ئىگىز مەن!

تېنىم — تومۇر نەيزىدۇر،
قول - ياپرىغىم گاڭ قىلىچ.
تاجى پوپۇك بېشىمدا،
ساقاللىرىم بەش غېرىچ.

كامالەتكە يېتىمەن
توت ئايدا — تېز سۇرئەتتە.
ئىزىز ئومرۇم ئوتىدۇ
سالقىن يازدا — راھەتتە..."

بۇغداي دىدى: "سوزۇڭ راست،
ئىگىز، قاۋۇل، سېمىز سەن؛
ئويلاپ قارا، نىمىشقا
ئات - ئۇلاقتا بوغۇز سەن؟"

1981 - يىل 14 - سېنتەبىر، قەشقەر.

داغدا قالغان ھوپۆپۆپ

ياشاركەن ھوپۆپۆپ جاڭگال ئىچىدە،
يالغۇزلۇق تارتىپ ئۇ كۇندۇز-كېچىدە.

يالغاندىن تورەلگەچ تېنى قوتۇركەن،
نە تېنى قاراڭغۇ ئىچى قوتۇركەن.

تەتىللا تون بىلەن يېپىپ زاتىنى
كىيىپ تاز بېشىغا ئالتۇن تاجىنى؛

يالغان سوز ئاغزىغا كەلمىسە قايناپ،
ماختاركەن ئوزىنى ”خۇشبۇي“ دەپ سايراپ.

راست گەپتىن قاچاركەن، تىترەپ تۇراركەن،
يالغاننى راست قىلىپ قىلتاق قوياركەن.

ئۈنىڭغا يولىماس ئىكەن باشقا قۇش،
شۈڭلاشقا ھېچكىمدىن بولماپتۇ ئۇ خوش.

دايىما ئويلاركەن بىر دوست تېپىشنى،
نام-ئابروي قازىنىپ چوڭ يەپ-ئىچىشنى.

تورغاينى ئۇچۇرۇپ دەپتۇ: "چىۋەرسەن،
بىر كۈندە يەتتە قات كوككە يېتەرسەن.

سايرىساڭ تولىدۇ ئالەم ئۈنۈڭگە،
مەن ھەۋەس قىلىمەن خوشال كۈنۈڭگە.

دوست بولغىن مەن بىلەن تاجىمنى بېرەي،
مەن ئىچسەم سەن بىلەن گۈلباغدا ئىچەي."

كوك تورغاي ئۈنىڭغا بېرىپتۇ جاۋاپ:
"سوزلىرىڭ يالغاندۇر ئېيتقان مۇشۇ تاپ.

بىر كۈندە مەن قانداق چىقاي ئاسمانغا؟
قانداقمۇ بۇ ئۈنۈم يەتسۇن جاھانغا؟

مەن كېرەك قىلمايمەن سېسىق تاجىڭنى،
بىلىمەن ئالدامچى كورەڭ ھالىڭنى.

سىنى دوست تۇتمايمەن كەتكىن يىپپىشما!
نومۇستۇر، رام بولۇش سەندەك نىجىسقا...“

پۇر قىلىپ يىراققا ئۇچۇپ كېتىپتۇ،
ھوپۇپۇپ كاككۇكنى ئىزدەپ تېپىپتۇ.

تەتىللا تونىنىڭ قېقىپ پېشىنى
ئېگىپتۇ كاككۇكقا ئۇ تاز بېشىنى:

”سەن جىمى قۇشلارنىڭ دەناسى كاككۇك،
سەن ئاسمان-زىمىننىڭ رەناسى كاككۇك.

سەن بىلەن دوست بولسام كوڭلۇم ئېچىلغاي،—
دەپ سىنى يامانلاپ كەپتىكەن تورغاي؛

باغرىغا بىر تېپىپ ھەيدىدىم ئۇنى،
دوست تۇتۇپ ئېيتاي دەپ كەلدىممەن شۇنى.

پەرىشتە ئويغىنار سايرىساڭ لەرزان،
ئاڭلىسا نىمجانلار تاپىدۇ دەرمان.

سەن ئۇچساڭ يېتەلمەس لاچىن ۋە شۇڭقار،
ئۇنىڭدىن گۇل كۇلۇپ تاڭدا ئېچىلار.

مەن بۇگۇن تونۇمنى ساڭا ياپاي دەپ،
كەلدىمەن ئالدىڭغا ھەمرا بولاي دەپ".

دەپتۇ ئۇ ھوپۇپۇپ تەڭلەپ تونىنى؛
بىر قاراپ ئەپتىگە ئېلىپ بۇينى،

سەسكىنىپ غەزەپكە تولۇپتۇ كاككۇك،
تېرەكنىڭ ئۇچىغا قونۇپتۇ كاككۇك.

دەپتۇ ھەم: "دوست تۇتماس سېنى بوز تورغاي،
تاشلىماس يامانلاپ مېنى بوز تورغاي.

ئېيتقىنىڭ تامامەن يالغان، راست ئەمەس،
قىلمايدۇ پەرىشتە ئۇنۇمگە ھەۋەس.

ئۇچۇشقا لاچىنغا يەتكىنىم يوقتۇر،
بەدبۇيسەن، يېنىڭدىن كەتكىنىم خوپتۇر.

بۇلبۇلدىن خۇش ئاۋاز قۇش يوق جاھاندا،
چىقمايدۇ بىر ھەمرا سەندەك يامانغا.

سېنى دوست تۇتمايمەن كەتكىن يىپپىشما!
نومۇستۇر، رام بولۇش سەندەك نىجىسقا..."

كېتىپتۇ كاككۇكجان قاپتۇ ھوپۇپۇپ،
قىچىشىپ تاز بېشى قوسىغى كوپۇپ.

ھوپۇپۇپ تۇيدۇرماي بۇلبۇل قېشىغا—
كەپتۇ زەر تاجىنى كىيىپ بېشىغا.

"ئەسسالام بۇلبۇلجان قۇشلار شاھىسىز،
باغ ئەمەس جەننەتنىڭ نۇرلۇق ماھىسىز.

كەپتىكەن يېنىمغا كاككۇك ۋە تورغاي
دەپ: نىچۇن سەن تۇرساڭ بۇلبۇل سايرىغاي؟

يول كورسەت بۇلبۇلنى يوق قىلايلى بىز،
دېيىشتى ۋە يانا: بولغىن شاھىمىز...

دەرمەھەل ئۇلارنىڭ تىلىنى كەستىم،
كەلدىمەن سىزنى دەپ بەختىمگە يەتتىم.

ئاي، قۇياش ئۈستىدە نامىڭىز مەشھۇر،
قۇشلارنىڭ ئىچىدە سىز گۈزەل، مەغرۇر.

ياڭرىسا ئۈنىڭىز شېھىت تىرىلەر،
كۈندۈزگە ئايلىنار زۇلمەت كېچىلەر.

مەن ياخشى كورىمەن سىزنى ئەزەلدىن،
كەلدىمەن سالامغا يۈلتۈزچە يەردىن..."

دەپ قاقتى قاناتىن هوپۇپۇپ شۇئان،
بۇلبۇل بىر سىلكىنىپ دىدى: "شۇم چايان!

مەن قانداق شاھ بولاي تۇتى قۇش تۇرسا،
تەختىدە مۇشۇ دەم ئۇ خەندان ئۇرسا.

قانداقمۇ تىرىلگەي ئۇلۇك سايرىسام؟
قانداقمۇ تۇن-كۇندۇز بولار يايرىسام؟

ماختىدىڭ يالغاننى سىپتىپ ئۇياتسىز،
قانچىلىك ئاشۇرۇپ سوكەرسەن ئارسىز!؟

قىلمىغىن كاككۇكقا، تورغايغا توهمەت،
چېقىمچى تاپالماس دۇنيادا هورمەت.

سوزۇڭنىڭ بىرسىمۇ راست ئەمەس، يالغان!
لايىقتۇر سەن ئۇچۇن قاراڭغۇ زىندان.

ئاڭلىسا شاتۇتى دارغا ئاسقۇزار،
سىپسىق-بۇس تىپنىڭدىن هەممە جان بىزار.

سېنى دوست تۇتمايمەن كەتكىن، يېپىشما!
نومۇستۇر، رام بولۇش سەندەك نىجىسقا...“

تۇگىمەي بۇلبۇلنىڭ سوزى پۇر قىلىپ،
ئۇچتى ئۇ ھوپۇپۇپ جىنى شۇر قىلىپ.

بارمىدى شاتۇتى يېنىغا زىنھار،
كەززاپ، دەپ جازالاپ ئىشتىن قورقار.

ھاياتتىن بىر لەززەت ئالالماي ھامان،
قايغۇرار ھوپۇپۇپ چىرايى سامان.

ھوپۇپۇپ ياخشى، دەپ ھىچكىممۇ باقماس،
قۇرۇق سوز ھەرقاچان قۇلاققا ياقماس.

ئارىغا كىرەلمەي قالدى ئۇ داغدا،
قەستىگە يېتەلمەي قالدى ئۇ داغدا.

كەززاپلىق شۇم ئادەت ياماندىن ـ يامان،
يالغانچى دۇنيادا يالچىماس ھامان.

1981 ـ يىل 29 ـ ئوكتەبىر.

تۇرغان شاۋدۇن

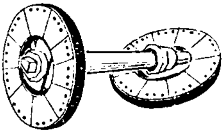

چاق بىلەن ئوق

ھارۋا ھامان غىچىلداپ ماڭار،
چاق بىلەن ئوق ئاستا پىچىرلار،
چاق ئېيتىدۇ: "مېنىڭ كۈچـۈم كوپ،
مەن بولغاچقا ئارتىلىدۇ يۈك.
بارلىق يۈكنى مەن ئېپ بارىمەن،
ھارۋىكەشنىڭ چىندىن يارىمەن".
ئوق ئېيتىدۇ: "بولمىغاندا مەن،
چوگۈلەيسەن قانداقلارچە سەن؟
يۈك تارتىشتا رولىم چوڭ مېنىڭ،
ماختىنىشقا ھەققىڭ يوق سېنىڭ".
شۇندا بويلا سۇندى-دە، بىردىن،
چىقىپ كەتتى چاق ئوز ئوقىدىن.
چاقتىن ئاجراپ يەرگە چۈشتى ئوق.
ئىككىلىسىنىڭ رولى بولدى يوق.

ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر

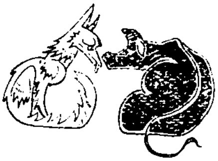

بورە بىلەن ئوكۈز

ئىككى ئوكۈز ئوتۇپتىكەن ئىناق بولۇپ،
كەڭ يايلاقتا ئايرىلماستىن ياشايدىكەن.
قوي-يىلقىلار ئوتسە يولدىن سالام بېرىپ،
بۇ قەدىناس ئىككى دوستنى قۇتلايدىكەن.
ئوزۇق ئىزلەپ بىر كەچقۇرۇن ئاچكوز بورە
چىققىنىدا، ئوكۈزلەرنى قاپتۇ كورۇپ.
جاۋغىميىدىن ئېقىپ ئۇنىڭ شولگەيلىرى،
"قالتىس تائام تەييار ئىكەن" دەپتۇ كۇلۇپ.
چاڭ سېلىپتۇ ئوكۈزلەرگە بورە بىردىن،
تىترەپتۇ تاغ ھۇلىغان شۇم ئاۋازىدىن.
ئۇ ئىككى دوست بوپتۇ شۇئان جەڭگە ھازىر،
قورقماپتۇ بۇ يىرتقۇچنىڭ ئەلپازىدىن.
قادالغاچقا كوكرىگىگە مۈڭگۈز زىختەك،
دات سېلىپتۇ، بورە ئارتقا چېكىنىپتۇ.
كوڭلىگە ئۇ، باشقا بىر خىل ئويىنى پۇكۇپ،

قورام تاشنىڭ ئارقىسىغا موكۇنۇپتۇ.
كوپ ئۆتمەستىن قاپتۇ كېلىپ تاش يېنىغا
ئوكۇزلەرنىڭ بىرى ئۇقماي ئوتلاپ يۈرۈپ.
ئاچكوز بورە يانداپ كېلىپ دەپتۇ ئاڭا:
"ئوكۇز دوستۇم، رەھىم كەلدى سېنى كورۇپ".
قارىغىنا، ئەتراپىڭدا قالماپتۇ چوپ،
بۇ ئوتلاقمۇ تۈگىشىپتۇ پايخان بولۇپ.
مەن ساڭا بىر يول كورستەي سالغىن قۇلاق،
يۈرمە ھەيران ئوزۈق ئىزلەپ سەرسان بولۇپ.
بەرمەكچى مەن، كونسەڭ ئەگەر شەرتىمگە سەن،
ئاۋۇ تاغنىڭ كەينىدە بىر يايلىغىم بار.
ئوت-چوپلىرى شۇنچىلىك مول، سۇيى شەرۋەت،
ئۇ تەرەپتە تۈرلۈك-تۈمەن بايلىغىم بار.
ئۇ يايلاقتا ھەمرايىڭنى قىلما شېرىك،
يايرا ئوزەڭ تەنها كېزىپ، سەيلە قىلىپ،
ئوزەڭ خان-ئوزەڭ بەگ بوپ سۈرگىن ئومۈر،
ئەمما بۇنى قالمىسۇن ئۇ دوستۇڭ بىلىپ.
ئاچ بورىنىڭ سوزلىرىگە مەپتۇن بولۇپ،
نادان ئوكۇز دەپتۇ شۇئان ئاڭا "ماقۇل".
تاشلاپتۇ ئوز دوستىنى ئۇ قوساقنى دەپ،
مېڭىپتۇ تاغ ئارقىسىغا قاراپ ئۇدۇل.
تېخى بەلدىن ئاشا-ئاشماي بورە كېلىپ

چاڭگال ساپتۇ ئۇ ئوكۇزگه زار قاخشتىپ.
پۇشايمانىنىڭ ۋاقتى ئوتكەن چاغدا ئوكۇز
قۇتقۇزالماي قاپتۇ جاننى توۋا ئېيتىپ.
"كۇچ بىرلىكته" دىگەن ماقال قاپتۇ شۇندىن،
"ھەرقاچاندا بولۇنگەننى بورە يەيدۇ".
ساۋاق ئالغان ئوكۇزلەرنىڭ تەقدىرىدىن،
پىشقەدەملەر بىر نىمىنى بىلىپ دەيدۇ.

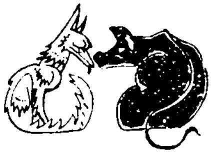

ئابدۇرېھىم ئىسمايىل

چالما بىلەن يوپۇرماق

تېپىشىپتۇ بىر كۈنى،
چالما بىلەن يوپۇرماق.
سوھبەت قىپتۇ ئۇزئارا،
خېلى قىزغىن ۋە ئۇزاق.
دەپتۇ چالما ياپراققا:
"يۇرۇپ كەلدۇق يەككە بىز.
دوستانىلىق تۇرمۇشنى
كەچۇرمىدۇق چەككە بىز.
بولماي كەلدى بىزلەردە،
تۇزۇك كۈچ ۋە چارە-دىت.
ئىلىنمىدۇق كوزلەرگە،
ئاجىزلىقتىن ھەر ۋاقىت.
بوزەك ئەتتى ئەجەپمۇ،
قار ۋە يامغۇر، بورانلار.
تارتىپ كەلدۇق ئۇلارنىڭ

دەستىدىن جىق زىيانلار.
بىرسى بىزنى خار كورسە
ئۈستىمىزدىن تۈكۈرۈپ.
بىرسى قىلدى قوپاللىق
ھەيدەپ سۈرۈپ-سۈپۈرۈپ.
ئوتتۇرسەك شۇ پېتى
قاخشاۋېرەر جېنىمىز.
خاك-تۇپراققا بالدۇرراق
قېتىلغاي بۇ تېنىمىز.
كېلىپ يورۇق دۇنياغا،
خورلۇق تارتساق ياخشىمۇ؟
ئاجىزلىققا تەن بېرىپ
زورلۇق تارتساق ياخشىمۇ؟
تاپايلى تەڭ بۇنىڭغا،
بىرەر چارە ئامال بىز.
ئوتكۈزەيلى ھاياتنى،
بۇ ئارقىلىق خوشال بىز.
بۇ گەپ بىلەن يوپۇرماق،
ئوڭشاپتۇ سەل ئوزىنى.
تىترەك ئۇندە باشلاپتۇ
دىمەك بولغان سوزىنى:
"ئوبدان بولدى بۇرادەر

ئېيتقان سوزۈڭ سېنىڭكى.
ئارزۇيۇڭغا ئوخشايدۇ
ئارزۇيۇم ھەم مېنىڭكى.
مېنىڭچە ئەڭ ياخشىسى
بىز ئىككىمىز بىرلەشسەك.
ۋاپادارلىق، دوستلۇقتا
ئايرىلماستىن ئوتۇشسەك.
شۇ ۋاقىتتا ھېچبىر كۈچ
بىزلەرگە تەڭ كېلەلمەس.
ياھغۇر، قار ۋە بورانمۇ
ھەرگىز بوزەك ئېتەلمەس".
"ئېيتتىڭ بەلەن چارىنى"
دەپتۇ چالما ياپراققا.
ئايلىنىپتۇ ئىككۈيلەن
يېقىن دوستقا — ئامراققا.

ئوتۇپ بىر كۈن ئارىدىن،
كوكنى بۇلۇت قاپلاپتۇ.
ئاتماق ئۇچۇن زىمنگە
يامغۇردىن ئوق راسلاپتۇ.
بۇنى بايقاپ ياپراققا
دەپتۇ چالما: "ياردەم بەر!
ساقلاپ بالا-ئاپەتتىن

جىنىمغا بول ھوددىگەر“.
”خاتىرجەم بول ئاغىنە!“—
دەپتۇ ياپراق قوزغۇلۇپ.
ۋە چالمىنىڭ ئۈستىگە
يېپىلىپتۇ دالدا بوپ.
باشلىنىپتۇ كوپ ئوتمەي
بۇلۇتلارنىڭ ھۇجۇمى.
يېغىپتۇ سان-ساناقسىز،
ئوق يامغۇرى-زۇلۇمى.
شارىلدىغان ئاۋازغا،
تولۇپتۇ كەڭ يەر-جاھان.
ھىچ نەرسىمۇ قالماپتۇ،
ۋۇجۇدى ھول بولمىغان.
داۋام قىپتۇ بۇ ئەھۋال،
ئۇزۇلمەي بىرەر سائەت.
لېكىن چالما ئورنىدا
كورۇپتۇ خېلى راھەت.
يامغۇر ھېرىپ نوۋەتنى
ئوتۇنۇپتۇ بورانغا.
بوران قىپتۇ تەرەددۇت
چاپقىلى ھەر تامانغا.
بۇنى كورۇپ چالمىغا
دەپتۇ شۇئان يوپۇرماق:

”ساقلا مېنى بوراندىن
تۇتۇش قىلىپ بۇرۇنراق“.
”بۇنىڭ يولى ئوڭايلا“
دەپتۇ چالما خوش بولۇپ.
يوپۇرماقنىڭ ئۈستىدە
جاي تۇتۇپتۇ يوتكۇلۇپ.
كەپتۇ بوران گۈكىرەپ،
بۇزۇپ يامان پەيلىنى.
تەبەتكە تىنىمسىز
سېلىپ قاتتىق ھەيۋىنى...
لېكىن، ياپراق ئەكسىچە
قوزغالماپتۇ ئورنىدىن.
خاتىرجەملىك ئىلكىدە
مىننەتدار بوپ دوستىدىن.
ئاپەت تۈگەپ ئىككەيلەن،
تەبرىكلەپتۇ غەلبىنى.
قاپلاپ چەكسىز خوشاللىق،
چىن دوستانە قەلبىنى.
دەپتۇ ئۇلار سويۇنۇپ:
”يېڭىلمەسكەن ئىناقلىق.
ئۆتەيلى بىز ئايرىلماي
ياردەملىشىپ داۋاملىق“.

1980 ـ يىل ئىيۇن، يېڭىسار.

ئابدۇكېرىم ئەخمەت

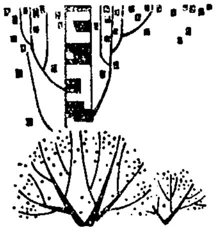

تېرەك بىلەن جىگدە

دوڭغاق جىگدە سوز تاشلاپتۇ بىر كۈنى،
ھەر دىلىنىپ يىقىتىلغان تېرەككە.
— شۇنچە ھەيۋەت، يوغان گەۋدەڭ-قامىتىڭ
ئىست-ئىست كەلمەپتۇغۇ كېرەككە؟
قېلىنلىغى ياپرىغىڭدەك كېلىدۇ،
سېنى كېسىپ يەر چىشلەتكەن ھەرىنىڭ.
ۋا ئەجەبا، شۇنچە مەغرۇر، مۇستەھكەم،
تۈۋرۈگىدىڭ گويا ئاسمان قەھرىنىڭ.
تېرەك ئاچچىق ئەلەم بىلەن غەزەپتە
جاۋاپ بېرىپ سوز باشلاپتۇ جىگدىگە:
— ئەقلىڭ دوڭغاق راۋان ئەمەس ئوزەڭدەك،
يېتەلمەيسەن بىر ئىشلەرنىڭ تەكتىگە.
چۈنكى ئۇنىڭ قوش قولىغى ساپلانغان،
شاخلىرىمدىن كېسىۋالغان ساپ بىلەن.
ئوز شېخىمدىن ساپ بولمىسا ھەرىدە،
بولماس ئىدىم بوزەك مەن ھەر باپ بىلەن.

هاجى ئەخمەت

چايان بىلەن پاقا

بولدى ماۋزۇ بۇ ھىكايەتكە چايان،
ئەھلى ئىنسانغا ئۇنىڭ پەيلى ئايان.
ئۇغا بىرلە سۇغۇرۇلغان نەيزىسى،
بارچىگە يەتكەي ئازارى-زەربىسى.
ئاتلىنىپ بىر كۈن سەپەرگە يۇردى ئۇ،
ئالدىدا چوڭ بىر ئېقىننى كوردى ئۇ.
سۇ بويىدا چار پاقا يۇرگەن ئىدى،
يالۋۇرۇپ چايان ئاڭا مۇنداق دىدى:
— شۇ ئېقىندىن ئۆتكۈزۈپ قويغىن مېنى،
تەلۋۈنگگە يەتكۈزەي دوستۇم، سېنى!
پاقىدىن پىنھان تۇتۇپ شۇم پەيلىنى،
رام قىلىپ ئالدى ئۇزىگە مەيلىنى.
چار پاقا ئېيتتى: "بۇرادەر غەم يىمە،
مەيلى، دۇمبەم سەن ئۇچۇن بولسۇن كېمە".
يەلكىسىگە پاقىنىڭ مىندى چايان،

سۇ ئۇزۇپ كەتتى پاقا قىرغاق تامان.
شاقىرايتتى جۇش ئۇرۇپ سۇرلۇك ئىبقىن،
قارشى ساھىلغا ئۇلار قالدى يىپقىن.
شۇندا قەست ئەيلەپ چايان ئۇز "دوستى"غا،
نەيزىسىنى ئۇردى قايرىپ پوستىغا.
نەيزە ئاۋازىن پاقا ئاڭلاپ ئىبنىق،
— ئەي بۇرادەر، — دىدى، — بۇ قانداق قىلىق؟!
— رەنجىمە دوستۇم، — دىدى شۇندا چايان، —
(ئەتتى ئىزھار مۇددىئاسىنى ئايان)
نە قىلايمەن پۇتتى سەۋرى - تاقىتىم،
بولما ھەيران، بۇ — ھۇنەر - كەسپ، ئادىتىم!...
ئۇندىمەي سۇردى پاقا بىر پەس خىيال،
قۇتۇلۇشقا "دوستى" دىن ئىزدەپ ئامال.
بىر قارارنى كوڭلىگە چىلك پۇكتى ئۇ،
ئاستا - ئاستا سۇ ئىچىگە چوكتى ئۇ.
— ئاھ! — دىدى زارلاپ چايان، — بۇ نە قىلىق؟!
سۇغا چۇشسەم ئولمىكىم روشەن - ئىبنىق!
ئۇز تىلىدا ناخشا ئىيتىپ - كۇكىراپ،
چارپاقا بەردى ئاڭا مۇنداق جاۋاپ:
— غەيرى ئىشمەس سۇغا چوككەن ھالىتىم،
بۇ — مىنىڭمۇ ئۇز خۇيۇم، كەسپ - ئادىتىم!...

چارپاقا چوكتى نىجاتلىق نەھرىگە،
يۇتتى دولقۇن شۇم چايانىنى قەھرىگە.

1981 ـ يىل، قەشقەر.

كۆچ ــ بىرلىكتە

بالىلىقتا ئاڭلىغانتىم بىر مەسەل،
تامار ئىدى مەنىسىدىن بال ـ ھەسەل.
ئەمدى دوستلار، ئۇنى سىزگە سوزلىدىم،
ئىبرەت قىلىش مەقسىدىنى كوزلىدىم.

1

بىر زامانلار چوڭ ئېقىننىڭ بويىدا،
يايلاق ئارا ئىرىكچىلىك كويىدا؛
ياشايدىكەن ئوچكە ـ ئوغلاق، قوي ـ قوزا،
سۇزۇك سۇ ھەم يۇمران چوپنى قىپ غىزا.
كاداڭ سەركە پادىلارغا باش ئىكەن،
يايلاق چېتى قاقاس تاغۇ ـ تاش ئىكەن.
ئاشۇ ئىگىز تاغنىڭ ئارقا تامانى،
ئىكەن ئاچكوز چىلبورىنىڭ ماكانى.

قاغىش تەككەچ ئەجدادىدىن نەسلىگە،
ئارام يوقكەن زادى تويماس نەپسىگە.
قارنى ئېچىپ ئولەر هالغا كەپتۇ ئۇ،
ئوزى تۇققان كۈچىگىنى يەپتۇ ئۇ.
سەي بولماپتۇ لېكىن يىگەن ئوزىغى،
هايال ئوتمەي ئېچىپ يەنە قوسىغى.
ئەجەل قولى هەلقۇمىدىن سىقىپتۇ،
مىلڭ جاپادا تاغ ئۇستىگە چىقىپتۇ.
يېڭى دۇنيا ئېچىلىپتۇ ئالدىدا،
جەننەت مىسال گۈزەل يايلاق، كەڭ ۋادا —
بۇ ئالەمدە تەڭدىشى يوق ئەل ئىكەن،
هايات ئۇچۇن هەممە نەرسە تەل ئىكەن.
چىلبورىنىڭ ئىككى كوزى قىزىرىپ،
بۇ كورگىنى نىجات يولى سېزىلىپ؛
شۇم نىيەتتە قەدەم قويۇپ ئالدىغا،
ئىلگىرلەپتۇ موكۇپ پىنهان ـ دالدىغا...
كورۇپ تەنها ئوتلاۋاتقان قوزىنى،
ئوت ـ چوپ ئارا يوشۇرۇپتۇ ئوزىنى.
بولغاچ قوزا بۇ ئەهۋالدىن خەۋەرسىز،
يۇرۇپ غەپلەت قۇچىغىدا ئىرەنسىز.
چۇشۇپ قاپتۇ دۇشمىنىنىڭ دامىغا،
يەم بولۇپتۇ چىلبورىنىڭ قارنىغا...

2

بۇ تەلەيدىن بورى ھەيران ـ ھەس بولۇپ،
شىرىن تائام لەززىتىدىن مەس بولۇپ؛
رىزقى ئۈچۈن مىڭ رەت "شۈكرى!" دەپتۇ ئۇ،
قارنى تويۇپ، مادارىغا كەپتۇ ئۇ.
يېڭى ئامەت چولغاپ كوڭۇل مەيلىنى،
ئاشكار قىلىپ مۇتىھەملىك پەيلىنى؛
چۇراپ قويۇپ پانا جايدىن ــ دالدىدىن،
چىقىپ كەپتۇ قوي ـ ئۆچكىلەر ئالدىدىن.
يايلاق ئەھلى چۈش كورگەندەك شۇ پەيتتە،
قاراپ قاپتۇ يات مەخلۇققا ھەيرەتتە.
ياغار ئىكەن شۇملۇق ئۇنىڭ ئەپتىدىن،
خۇنىنىڭ ھىدى بىقسىپ نەپەس تەپتىدىن.
چاقنايدىكەن تولۇپ كوزى لىق قانغا،
چىش ھىڭگايتىپ قارايدىكەن ھەر يانغا.
يېقىن يەردە كورۇپ يېتىم قوزىنى،
باشقىلارغا تونۇتۇشچۇن ئوزىنى
تۇتۇۋاپتۇ ئۇنى شۇئان "كاپ" قىلىپ،
يەۋېتىپتۇ بىرلا يالماپ "ھاپ" قىلىپ...
يايلاق ئەھلى ئەزرائىلنى كورگەندەك،

بوغمىنغا جاللات پىچاق سۇرگەندەك؛
دىر ـ دىر قىلىپ تىترىشىپتۇ قورقۇشتىن،
ئازلا قېلىپ ئايرىلغىلى ئەس ـ ھۇشتىن.
قېرى سەركە يات مەخلۇقنى ئۇلۇقلاپ،
تازىم بىلەن سوز باشلاپتۇ دۇدۇقلاپ:
ـــ ئەي ھورمەتلىك خۇش كېلىپلا، مەرھابا،
ئوزلىرىدە نىمە ئىرور مۇددىئا؟...
ئويىمىزگە قەدەم تەشرىپ ئەتسىلە،
بىرنەچچە كۈن مېھمان بولۇپ كەتسىلە!
بورى بىلىپ بۇندىن ئىشنىڭ سىرىنى،
سېلىپ قويماي سەركىگە كوز قىرىنى؛
بار كۈچىنى ئىشقا سېلىپ ھۇلاپتۇ،
سەركىۋايغا غەزەپلىنىپ توۋلاپتۇ:
ـــ بېقىپ سوزلە ئاغزىڭغا ئەي ساقاللىق،
بۇ نىمانچە بىھورمەتلىك، قوپاللىق؟!
ئۇلۇغلارنىڭ بىلسەڭ نەسىل ـ زاتىمەن،
يەر يۇزىنىڭ ساخاۋەتلىك شاھىمەن.
جان تەسەددۇق قىلىشمساڭ يولۇمدا،
ئاگاھ بولۇش، جېنىڭ مېنىڭ قولۇمدا!...
شۇنى ئېيتىپ بورى تاقفا يول ئاپتۇ،
قوي ـ ئوچكىلەر ئويلىرىگە تاراپتۇ.
تەشۋىش چېكىپ ياتالماپتۇ ھىچبىرى،

نه ئۇيقۇغا ئىلىنماپتۇ كوز قىرى.
توپلىنىپتۇ بىر ئورۇنغا ئاقىۋەت،
سەركىۋايدىن كۈتۈپ ئەقىل مەسلىھەت.
دەپتۇ سەركە: "بىزگە قىسمەت شۇ ئىكەن،
ئەزەلدىنلا پىشانىمىز شور ئىكەن!
قۇتۇلماققا بۇ زۇلۇمدىن نە ئامال،
بارمۇ شاھقا تەڭ كېلىشكە كۈچ-ماجال؟!
تېپىش ئوچۇن ئومرىمىزگە كاپالەت،
تىلەيلى بىز ئۇندىن رەھىم-شاپائەت...
دەپتۇ قوشقار بولۇپ ئۇنىڭ سوزىنى:
—ئاقىل مۇنداق خار قىلمايدۇ ئوزىنى.
قەدىم چاغدىن بىر قانۇن بار بۇ ئەلدە،
ئوزىمىزگە ئوزىمىز شاھ بۇ ئەلدە.
كۈرەش قىلماي باش ئەگمەدۇق زورلۇققا،
تېگىشەمدۇق ئەركىنلىكنى قۇللۇققا؟!
يات مەخلۇقنىڭ ئەدىۋىنى بېرەيلى،
ئارىمىزدىن ئۇنى قوغلاپ-سۇرەيلى!
بەزىلەرگە بۇ گەپ تازا ياراپتۇ،
قىسمەنلىرى ئاڭا قورقۇپ قاراپتۇ.
بىر پىكىرگە كېلەلمەي باش قېتىپتۇ،
مەجلىس ئەھلى بىر-بىر تاراپ كېتىپتۇ.

3

ئالاكوڭۇل بىرنەچچىسى باش قوشۇپ،
تاڭ ئاتقىچە ئۆيمۇ ـ ئۆيــگە گەپ توشۇپ؛
سەركىڭۋاينىڭ پىكرىدە چىڭ تۇرۇپتۇ،
شۇملۇق بىلەن مەخپى پىلان قۇرۇپتۇ.
ئىت يۈرەكلەر ئۆزىنى باتۇر چاغلىشىپ،
ئۇخلاۋاتقان قوشقارنى چىڭ باغلىشىپ؛
سورەپ بېرىپ "شاھ" ئالدىغا تاشلاپتۇ،
ئەرز ئېيتىپ كوزلىرىنى ياشلاپتۇ:
"يۇرت بۇزارنى تۇتۇپ كەلدۇق، شاھىمىز،
سىزدىن شەپقەت كۈتۈپ كەلدۇق، شاھىمىز..."
"شاھ" كوڭلىگە بۇ ئىش راسا يېقىپتۇ،
چۈنكى ئۆيى كۆتكەن يەردىن چىقىپتۇ.
يەتكەن ئىكەن باتۇرىــنىڭ قازاسى،
ئەمدى ئاسان باشقىــلارنىڭ جازاسى!...
شۇ پىكىردىن "شاھ" زەھەرلىك ھىجىيىپ،
دەپتۇ غالىپ پەھلىۋاندەك گىــدىيىپ:
ـــ گۇناھكارنى تارتاي ئۆزەم جازاغا،
(ياراپ قالار بەلكى بىر ۋاخ غىزاغا!)
خىزمىتىڭلار بولدى مەقبۇل ھازىرغا،

كۇندە ئۈچ رەت كېلىپ تۇرۇش تازىمغا.
ھەر قېتىمدا شۇنداق غىزا كۈتمەن،
شۇ چاغدىلا گۇناھىڭدىن ئۆتىمەن!
سەركىۋايلار باش ئېگىپتۇ "قۇللۇق" دەپ،
"ئۇلۇغ شاھىم، پەرمانىڭىز يوللۇق" دەپ...
شۇندىن باشلاپ ھەركۈنى ئۈچ قوي-قوزا،
بولۇپتۇ شۇم چىلبۆرىگە يەم-غىزا.

4

شۇ تەخلىتتە ئايلار، يىللار ئۆتۈپتۇ،
قوي-قوزىلار زاتى قۇرۇپ كېتىپتۇ.
ياۋۇز بورى جاننى ئالغاچ قورقۇتۇپ،
سەركىۋايلار ئەس-ھوشىنى يوقۇتۇپ؛
پەريات ئۇرۇپ كوزلىرىنى ياشلاپتۇ،
ئۆلمەي تۇرۇپ ھازا-ماتەم باشلاپتۇ.
ئۆز قەۋمىنى قىلىپ بەرگەچ قۇربانلىق،
ئۇكۇنۇپتۇ قىلغىنىغا نادانلىق.
ئەسىر قىلغاچ غاپىللىقنىڭ كۆلپىتى،
شورلۇق قوي ھەم قوزىلارنىڭ قىسمىتى.
ئۆز بېشىغا كېلىشىنى كۈتمىگەن،
"كۈچ — بىرلىكتە" دىگەن سوزگە پۈتمىگەن...

يىغماي دىسە كېيىن ھەسرەت يېمىشى،
بۇ ساۋاقنى ئەستە تۇتقاي ھەر كىشى.

1981 ـ يىل، قەشقەر.

قالىغاچ بىلەن يىلان

قىش كېتىپ، كەلدى چىرايلىق ئەتىياز،
گۈل ـ گىيا، بەرگى قىياقلار قىلدى ناز.
يەردە سۇ، ئاسماندا تورغاي ئېيتتى كۈي،
شوخ سابا تارقاتتى ھەر يان ئەترە بۇي.
تالۇ ـ مەجنۇنلار، سوگەتلەر سالدى چاچ،
كەلدى ئىسسىق ئولكىدىن جۈپ قالىغاچ.
دوڭدىكى ئاپپاق تېرەكنىڭ ئالدىدا،
يار بېشىدا بەك قولاي بىر دالدىدا،
قالىغاچ ئوبدان تۈزەپتۇ چاڭگىنى،
پەي ۋە ئوت ـ چۆپتە بىزەپتۇ چالمىنى.
ئۇۋىدا بىر جۈپ ۋاپادار قالىغاچ،
گايى قارنى توق بولاركەن، گايى ئاچ.
شۇندىمۇ خۇشۋاق ياشاپتۇ ئوم ـ ئىناق،
يە ئۇرۇشماي، يە تالاشماي، ئىتتىپاق.
بىر كۈنى چۈشتە چىرايلىق مەشۇغى،

ئاشىغقا بىر قاراپ دەپتۇ شۇنى:
"ئامىرسىغىم، بەكمۇ يېقىندۇر ئاي، كۈنۈم،
ئەم ئىچىدە ئۈيقۇسىز ئۆتتى تۈنۈم.
قۇشچىلار چىقسا تۇخۇملاردىن بۇ رەت،
شۇم يىلان كوزنى يەنە ئەيلەپ غەلەت،
بالىجانلارنى چېقىپ ئەپ قاچمىسۇن،
ئۇ بالاخور قارنىغا يەپ قاچمىسۇن.
توت تامانىنى تەكشۇرۇپ ئوبدان قاراڭ،
شاتلىنىپ بۇلتۇرقىدەك بولىماي گاراڭ.
گەر خەتەر بولسا ئويۇم يوتكەپ كېتەي،
بىر خەۋپسىز جايىغا مەن دەرھال يېتەي".
ئاشىغى شۇدەم ئۇچۇپتۇ ھەر قايان.
مەشۇغى ھەمدەم بولۇپتۇ يانمۇ-يان.
بۇ ئىگىز يارلىقنى ئوبدان ئاختۇرۇپ،
قاپتۇ بەك خوشنا-خولۇمنى ياقتۇرۇپ.
كۈن چىقىش ياقتا بولۇپ سانسىز كامار،
قالىغاچ، قۇشقاچ ئويى باركەن قاتار.
مەلىدە قاينار ئىكەن قوۋناق ھايات،
ئوم-ئىناق ئوينار ئىكەن ئۇچار قانات.
ئاشىغى دەپتۇ: "جېنىم، باسقىن تۇخۇم،
بايقىسام ئوبدان ئىكەن خوشنا-خولۇم.
بىر بالا چىقسا ئەگەر تۇرماس قاراپ،

بىزنى خەۋپتە قالدۇرۇپ كەتمەس تاراپ.
ئېرىدىن تۇققان كېلىپ ئەسقاتـقىچە،
ھەم ساڭا ھەمدەم بولۇپ جان قاتقىچە،
خوشنىلار دەرھال بولار جانىغا ئارام،
بولمىغاي قانۇ ـ قېرىنداشتىنمۇ كام.“
مەشۇغى دەپتۇ: ”جېنىم، شۇنداق قىلاي،
سوزلىرىڭنى ئاڭلىماي قانداق قىـلاي.
ماڭمۇ مۇنداق ماكان قالدى ياراپ،
تۇرمىغاندۇ شۇم يىلان مۇنـدا ماراپ.
مەن باساي مۇندا تۇخۇم ئەۋەلقىـدەك،
بالىجان كورگۇم كېلەر سەندىنمۇ بەك.
مەن ئۇلارنى ئاززۇلاپ باغرىم ياقاي،
پەي ـ قاناتىنى تاراپ ئوبدان باقاي.
قىش يېتىپ كەلمەي تۇرۇپ بولسۇن ئۇچۇم،
كەتمىگەي شۇندا مېنىڭ بوشـقا كۈچۇم.
سەيلە قىپ كوكتە ئۇلار ئۇچسا كورەي،
ئەل ئارا كوكرەك كېرىپ مەنمۇ يۈرەي“.
شۇنى دەپ تۇغدى تۇخۇم، باستى ئۇنى،
پەرۋىش ئەيلەپ باغرىدا كۈندۈز ـ تۈنى.
ئاشىغى ھەر كۈنلۈگى ئەپ كەلدى يەم،
تۇمشۇغى بىرلە توشۇيتتى سۇمۇ ھەم.
مەشۇغى مۇنـداق دىدى بىر كۈن خوشال:

"بالىجان چىقتى، قاراڭ، تاشلاپ شاكال،
ئاز ئوتۇپ پەي ۋە قانات چىققاي گۈزەل،
كوك ئارا ئۇچقاي تازا ئېيتىپ غەزەل."
ئاشىغى ئۇچتى خوشال، مەشۇقمۇ ھەم،
بىر نەپەس ئالماي ئارام ئەپكەلدى يەم.

❖ ❖ ❖

بار ئىدى بۇ چەتتە بىر تاقىر ئېدىر،
يە گىيا، يە جانىۋار قىلىماس مىدىر.
نە ئۇچۇنكى ئوت-گىيا ئۇنمەس ئىدى،
قۇش-قۇرۇت يە جانىۋار كونمەس ئىدى.
شۇ ئېدىرنىڭ باغرىدا تاش بار ئىدى،
ئاشۇ تاشنىڭ ئارقىسى بىر غار ئىدى.
غار ئىچىدە بار ئىدى ياۋۇز يىلان،
كوڭلىدە قۇرماقتىدى نۇرغۇن پىلان:
"ئاشۇ يارنىڭ باغرىدا سانسىز كامار،
ھە، ئۇنى قىلغان ماكان جان-جانىۋار.
ھەممىسىنىڭ چىشىسى باستى تۇخۇم،
مەن ئۇلارغا يىگۈزەي زەھەر-زوقۇم.
خېلى بولدى كورمىدىم تۇزۇك غىزا،
ئىچ-ئىچىم ئاغۇ بىلەن توشتى تازا.
بۇ ئېدىرنىڭ ئوڭ-سولىن چىقتىم كېزىپ،
قۇش-قۇرۇت كەتكەن ئىكەن مۇندىن تېزىپ.

ئۇچرىغاننى ئۆلتۈرۈپ بولـدۇم چىقىپ،
قالغىنى كەتتى تاراپ قورقۇپ قېـچىپ.
مەن ئۆزەم باتۇر نىمە قورقماس يۈرەك،
ھەممىسى نىمجان ئۆلۈك مەنــدىن بولەك.
يار بېشىغا بىر بېرىپ سويلاپ باقاي.
قۇش-قۇرۇتنى مەن تېپىپ ئوبدان چاقاي.
بىر تۇخۇمنى قالدۇرۇپ قويماي يۇتاي،
ھاۋىدا ئۇچقاننى دەم تارتىپ تۇتاي.
كىم ئۇنى ئۇچسۇن دىگەن پەرۋاز قىلىپ،
ئۇ ئۇچارمۇ مەن يىلان يەردە قېلىپ.
ھەممىسى كورسە مېنى دىر تىترىــسۇن،
بۇ ماكاننى قالدۇروپ تېز پىترىسۇن"
دەپ يىلان يول سالدى تېز تىك يار تامان،
قارنىدا يۆزلەپ چايان قاتراپ ھامان.
گۈل-گىيا كورگەچ ئۇنى پىشكەل بولۇپ،
پۈت-قولىغا يامىشىپ ئىشكەل بولۇپ،
شوخ شامالغا شۇ ھامان قىلدى خەۋەر:
"يار بېشىغا يەتكۈزۈڭ، كەلدى خەتەر.
ھەممىسى تۇرسۇن بۇگۈن تەييار بولۇپ،
بىر بىرى بىرلە قېرىنــداش، يار بولۇپ.
بۇ تەرەپكە كەلدى شۇم، ھەييار يىلان،
قوسىغىغا ھەم پۈكۈپ مەككار پىلان.

ئۇ تېرىك بولسا ئاراملىق يوق ئىكەن،
ئۇ تېرىك جانغا قادالغان ئوق ئىكەن.
ئۇ ياۋۇزغا بەرگۈلۈك ئادىل جازا،
شۇندىلا ھەر بىر كوڭۇل كۆلىگەي تازا.“
شوخ شامال ئاڭلاپ بۇنى كەتتى ئۇچۇپ،
يار بېشىغا شۇ ھامان يەتتى ئۇچۇپ.
ئاڭلىغاننى بارچىغا قىلدى خەۋەر:
”تېز بولۇڭلار، بۇ تامان كەلدى خەتەر.
يار بېشىغا يامىشىپ ھەييار يىلان،
جان-جېنىڭنى ئالغىلى تەييار يىلان.
جان قېرىنداشلار، قىلىڭ تېزرەك ئامال“
دەپ خەۋەرنى تارقىتىپ كەتتى شامال.
قالىغاچنىڭ مەشۇغى ئاڭلاپ بۇنى
ماغدۇرى كەتتى، ئۇنىڭ چىقماي ئۈنى
ئۇ دىدى: ”بولىدى بۇگۈن ھەرنە كورەي،
باللىرىمنى تاشلىماي بىللە ئولەي.“
ئاشىغى كوكتە ئۇچۇپ قىلدى نىدا،
مەلىنى بىر ئالدى بۇ كۆچلۈك سادا.
بۇ خەۋەرنى ئاڭلىشىپ قۇشلار شۇئان،
قۇردى يىلاننى يوقاتماققا پىلان.
چوڭ-كىچىك قىلماق بولۇپ بىردەك ھۇجۇم،
”نەدە، — دەپ سالدى نەزەر، — ھەييار ئۇ شۇم.“

شۇ مەھەل چىقتى يىلان كۆش-كۆش قىلىپ.
ھىچ چىقالماي ئۇۋىغا پۇش-پۇش قىلىپ.
بارچە قۇشلار جەم بولۇپ، ئوقتەك ئۇچۇپ.
گايى ئىگىز، گايى بولسا پەس ئۇچۇپ.
ھەممىسى بىردەك كېلىپ بىردىن چوقۇپ،
شۇم يىلانغا تاشلىنىپ بىردەك نوقۇپ.
تويغۇزۇشتى ئۇ ياۋۇزنى جېنىدىن،
يەر بويالدى ئۇ زەھەرنىڭ قېنىدىن.
بىرسى چىشلەپ قۇيرۇغىدىن "شاق" قىلىپ،
كوككە ئورلەپ يەرگە ئاتتى "ۋاق" قىلىپ.
بۇ ئويۇننى ئوينىشىشتى نەچچە رەت،
قىيما-چىيما بولدى يىلان ئاقىۋەت.
ئۇ چۇمۇلە قەۋمىگە بولدى غىزا،
بۇ زىياپەت ئەھلىنى قىلدى رىزا.
بارچە قۇش ئوخچۇپ ھاۋادا يايرىدى،
ھەممىسى ئېيتىپ غەزەل شوخ سايرىدى.
كوكتە پەرۋاز ئەيلىدى جۇپ قالىغاچ،
ئەلنى مەپتۇن ئەيلىدى زەپ سايرىغاچ.

مۇھەممەت سىدىق تومۇرى

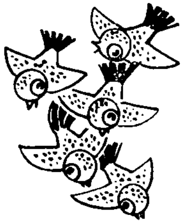

قۇشلار بەزمىسى

يېشىل كىمخاپ لىباس كىيگەن باغ ۋە دالا،
تاۋلىناتتى زۇمرەت كەبى تىنىق ساما.
شوخ دولقۇنلاپ قەدىم دەريا شاقىرايتتى،
سۇ ئۇستىدە قۇياش نۇرى پاقىرايتتى.
كېلىپ قۇشلار شۇ دەريانىڭ ساھىلىگە،
ئۆتكۈزۈشتى باھار پەيتى مەشرەپ-بەزمە.
يېتىپ كەلدى ئۆدەك-غازلار غاقىلدىشىپ،
قاغىلارمۇ قانات قاقتى قاقىلدىشىپ.
گۇگۇلداشتى پاختەك-كەپتەر، كاككۇك سايراپ،
ئاققۇلارمۇ قانات كېرىپ ئۇچتى يايراپ.
پەۋەك تاشلاپ، تورغاي كوكتە پىلدىرلاشتى،
قالىغاچلار نەزمە ئېيتىپ ۋىچىرلاشتى.
بارچە ئىقلىم قۇشلىرى ئۆز تىلى بىلەن
سوزلىشەتتى، دوست بولۇپ پاك دىلى بىلەن.
ئولتۇراتتى سۇمرۇغ نەزەر تاشلاپ، كۈلۈپ.

ئۇچار قۇشلار كۆيلىرىگە مەپتۇن بولۇپ.
زەپ كوڭۈللۈك بولدى قۇشلارنىڭ بەزمىسى،
چىمەنلىكتە قىزىپ ئەجەپ شوخ نەزمىسى.
نۇر چاچاتتى كۈلۈپ قۇياش، بولۇپ شەيدا،
سايرار ئىدى زوق-شوق بىلەن بۇلبۇلگويا.
تەڭكەش بولۇپ ئوركەشلەيتتى سۇزۇك دەريا،
قۇلاق سالار ئىدى پۈتكۈل تاغۇ-قىيا...
سۇمرۇغ شاھنىڭ زىياپىتى باشلانغاندا،
ۋاھ! "تاماشا"، "كارامەت"لەر بولدى شۇندا.
قاغىۋايلار ئاشپەز ئىدى، ھۇقۇش قاسساپ،
داسقانلارغا كەلتۈرۈشتى تاماق راسلاپ.
قاغا بىلەن ھۇقۇش ئاستا پىچىرلىشىپ،
كۈلۈشەتتى خۇپىيانە كوز بېقىشىپ:
"ھەنىۋاسى ئولسە ئەمدى بىز قالىمىز،
بۇ زىمىندە كەڭ-كۇشادە ساز چالىمىز..."
توساتتىنلا بوپ پاتپاراق، چىقتى ھازا،
يېتىپ كەلدى يۈزلەپ جانغا ماتەم-قازا.
زەھەر سالغان ئىكەن ئاشقا قاغا، ھۇقۇش،
يۈزلىگەن جان يېتىپ قالدى بولۇپ بىھوش...
دەرغەزەپكە كەلدى شۇندا سۇمرۇغ شاھ،
قىلدى جاكا ھەر تەرەپكە تاشلاپ نىگاھ:
"قاغا بىلەن شۇم ھۇقۇشنى جازالايمىز!

مەجرۇھ بولغان يارەنلەرنى داۋالايمىز!".
سۇمرۇغ تۇتۇپ قاغىۋاينى كوككە ئاتتى،
ھۇقۇش شۇندا پالاق-پۇلۇق قورقۇپ قاچتى.
سۇمرۇغ ئاتتى بىر تال تاشنى چەنلەپ تۇرۇپ،
ھۇقۇش كىردى تاركاماغا ئاھ-ۋاھ ئۇرۇپ.
تاش ئۇنىڭكى كوزلىرىنى قىلغاچ قان-قان،
قىزىل كوزلۇك ھۇقۇش بۇندا تۇردى پىنھان.
شۇندىن بۇيان كۇندۇزلىرى قورقۇپ چىقماس،
شۇ كاماردا ياتار دائىم ماراپ تىمتاس.
ئەمدى گەپنى ئاڭلايلى بىز قاغىۋايدىن،
(مۇللاق ئېتىپ چۇشكەن پېتى كەڭ سامادىن)؛
كىرىپ كەتتى ئاشخانىنىڭ مورىسىغا،
مىلەندى ئۇ، مورىنىڭ ئىس-قارىسىغا.
ئاق تەلەتى بولدى قارا شۇندىن بۇيان،
ئۇنىڭ چىللاپ قىچقارغىنى قىش-زىمىستان.
شۇندىن بىرى باھار-يازدىن بىزارى ئۇ،
مۇز ۋە قارنىڭ، قەھرىتاننىڭ خۇمارى ئۇ.
ئۇچار قۇشلار بولدى رازى سۇمرۇغ شاھتىن،
كۇي-نەزمىنى قىزىتىشتى قايتىۋاشتىن.
يىراقلارغا يەتتى ياڭراپ شوخ ناۋاسى،
زوقلاندۇرغاچ ھور گۇلشەنىنىڭ ساپ ھاۋاسى...

خوراز بىلەن توز

بىر زاماندا خوراز ۋە توز دوست ئىدى،
بىللە ئوييناپ كوڭلى بەكمۇ خوش ئىدى.
خورازۋايىنىڭ تەققى-تۇرقى قاملاشقان،
كىيىممۇ چىرايىغا ماسلاشقان.
كۇنلەر ئوتتۇپ ئوزگىرىپلا كەتتى توز،
قۇۋلۇق بىلەن خورازۋايغا قىلدى سوز:
"كىيىمىڭنى بىرىپ تۇرغىن ئاغىنە،
توي قىلماقچى بولغان ئىدىم مەن ئەتە.
يا سەھەردە، ياكى چۈشتە، يا كەچتە،
تاپشۇرىمەن ئوز قولۇڭغا ئەلۋەتتە!".
ئۇ، ئىككىسى تېگىشىشتى كىيىمنى،
گۇۋاچىمۇ قىلىشمىدى ھىچكىمنى.
ھارامزەدە توز قاچتى بەك يىراققا،
خوراز قالدى پۇتمەس دەرتكە — يىراققا.
شۇندىن بۇيان خوراز سەھەر، چۈش، كەچتە،
چىللايدىكەن يولغا قاراپ ھەسرەتتە:
"قى-قى-قى-قىق! كىيىمىمنى ئېلىپ كەل!
رەڭدار چاپان، كوينەگىمنى ئېلىپ كەل!..."

ياسىن موخپۇل

دىخان، يىلان ۋە قالىغاچ

سەپەر قىپتۇ بىر دىخان يىگىت،
بارماق ئۈچۈن خوشنا شەھەرگە.
يول ئۈستىدە چۈشۈپتۇ كوزى،
غەيرى ئاۋاز چىققان ئورەككە.
ئورەكتە بىر يىلان بالىسى،
ئىگرار ئىكەن نالە-زار قىلىپ:
”قۇتۇلدۇرسا مېنى بىرەر كىم،
قەدىرلەيتتىم پاناھىم بىلىپ“.
رەھمى كەپتۇ يىلانغا شۇ دەم،
يىگىت ئاڭلاپ ئۇنىڭ سوزىنى.
ئاستا ئېلىپ ئورەك ئىچىدىن،
قۇرۇق يەرگە قويۇپتۇ ئۇنى.
خىتاب قىلىپ دەپتۇ يىلانغا:
”ئەي بىچارە، كۇن كورگىن ئامان!“
ئاشۇ سوزنى ئېيتىپ ئۇ يىگىت،

ئوز يولىغا بولۇپتۇ راۋان.
ئۆزۈن يىللار ئوتۇپ ئاردىن،
ئوتكەن ئىكەن دىخان شۇ يولدىن.
يىپپىشىپتۇ پىشكەللىك ئاڭا،
چىققىنىدەك توقماق تۇلۇمدىن.
سەسكىنىپتۇ دىخانىنىڭ تېنى،
بۇ مەخلۇقنىڭ سۇرلۇك ئەپتىدىن.
چوڭ يىلانىنى تونۇپ قاپتۇ ئۇ،
مېيىپ بولغان سىڭا كوزىدىن.
"ئۇنتۇلمايدۇ ياخشىلىق ھەرگىز،
قىممىتىنى تاپىدۇ ئەلدە.
ئۇنتۇمىغىن نەچچە يىل بۇرۇن،
ياتقىنىڭنى ئىڭراپ ئورەكتە.
قۇتۇلدۇردۇم شۇ چاغدا سېنى،
چىك ساقلىغان بولغىدىڭ ئەستە".
دىخان بىر چاغ ئېسىنى يىغىپ،
شۇ سوزلەرنى ئېيتىپتۇ تەستە.
"زەھەر سانچىش ئاتا كەسپىمدۇر، —
دەپتۇ يىلان سوزىنى ئۈزۈپ، —
مەندىن ھەرگىز ياخشىلىق كۈتمە،
بىلجىرلىما كەيپىمنى بۇزۇپ".
پۇشايماندا قاخشاپتۇ دىخان،

چىقىپ گويا تۇتۇن بىشىدىن.
كەپتۇ يىلان ئاغزىنى ئېچىپ،
يۇتماق بولۇپ دىخاننى بىردىن...
"ۋىچىر-ۋىچىر..." كەپتۇ قالىغاچ،
خەۋەر تاپقاندەكلا بۇ سىردىن:
"ھۇرپىيىشىنىڭ سەۋەبى نىمە،
ئېيتىڭلارچۇ كىم خاپا كىمدىن؟".
يىلان دەپتۇ: "نىمە قىلاتتىڭ،
شۇنچە سوراپ ئىشىنىڭ چېكىنى.
ئۆزۈمنى يىيىش كۆپايە،
سورىغىنچە ئۇنىڭ تېگىنى".
قالىغاچقا قىپتۇ ياش دىخان،
ئۆتكەن ئىشنى بىر بىردىن بايان.
بوپتۇ شۇ چاغ ۋەقەنىڭ سىرى،
قالىغاچنىڭ كوڭلىگە ئايان.
سوز باشلاپتۇ قالىغاچ تەمكىن:
"ئىككىڭلارغا بولاي مەن قازى.
پىچىرلاپتۇ يىلانغا ئاستا، —
قورقما سېنى قىلىمەن رازى...
گۇنا سەندە ئىكەن ياش يىگىت،
شۇنداق بولسا ئىشنىڭ ئوتمۇشى.
دەرتلىرىڭگە بولالماس سايە،

كوزۇڭدىكى پۇشايمان يېشى.
زەھەر سانچار ھەممىدە قان شورار،
ئىسمى ئۇنىڭ شۇڭلاشقا يىلان.
زەھەر سانچىپ يۇرمەمدۇ ئەنە،
كىچىككىنە جىبىندا چايان".
"راست ئېيتىسەن!" دەپتۇ خۇرسەن بوپ،
يىلان ئۇنىڭ ئېيتقان سوزىدىن.
چاقنايدىكەن ۋەھىمىلىك ئوت،
ئۇنىڭ سۇرلۇك سىڭا كوزىدىن.
"ئاتا كەسپى ئوغۇلغا مىراس،
ئايرىمايمەن ياخشى-يامانىنى.
ئاچ قالغاندا ئېشەك چېغىدا،
ئىلغىغانمۇ بىدە-سامانىنى؟"
"يىلان پالۋان،— دەپتۇ قالىغاچ،—
بىر بەلگەڭدىن قىلغىن خەۋەردار.
ئادەم يۇتۇپ كونگەن يىلاننىڭ،
تىل ئاستىدا بەلگىسى بولار".
"تىل ئاستىدا بەلگەم بار مېنىڭ،
ئىشەنمىسەڭ قاراپ باق قېنى.
بىرلا يۇتۇپ مەنمۇ دىخاننى،
شۇنداق ھەيران قالدۇراي سېنى".
مەغرۇرلىنىپ ئاشۇ سوز بىلەن،

چوڭ ئېچىپتۇ يىلان ئاغزىنى.
"ئەمدى ھوكۇم قىلغىن" دىگەندەك،
تەكلىپ قىپتۇ يېڭى قازىنى.
بىرلا چوقۇپ قالىغاچ دەرھال،
يۇلۇپ ئاپتۇ يىلان تىلىنى.
يولغا راۋان بوپتۇ دىخانمۇ،
بىلىپ شۇ چاغ ئىشنىڭ سىرىنى.
كۇتۇلمىگەن زەربىدىن يىلان،
تولغىنىپتۇ ئۈنسىز شۇككىدە.
ئېتىلىپتۇ قالىغاچقا ئۇ،
ئاچچىق ئاغرىق، ئازاپ ئىلكىدە.
پەرۋاز قىپتۇ قالىغاچ كوككە،
سىزىپ ئالغاچ ئۇنىڭ ئويىنى.
يۇلۇپ ئاپتۇ يىلان دەل ئۇنىڭ،
قۇيرىغىدىن بەش تال پېيىنى.
قالىغاچنىڭ قۇيرۇغى ئەنە،
شۇندىن بىرى ئىككى ئاچىمىش.
يىلان دائىم ۋىشىلدايدىكەن،
شۇندىن بىرى تىلسىز گاچىمىش.
قالىغاچنى كورگەندە يىلان،
"ۋىش-ۋىش" قىلىپ كوككە باقارمىش.
ئوچمەنلىكنىڭ زەھەرى قايناپ،
تىللىرىدىن يەرگە ئاقارمىش...

تەلئەت ناسىرى

تۈلكىنىڭ ئەقلى

كىچىك دوستلار كېلىڭلار،
ماڭا قۇلاق سېلىڭلار!
سىلەرگە دوست بولايمەن،
چوچەك ئېيتىپ بېرەيمەن:
بۇرۇن ئۆتكەن زاماندا،
نامەلۇم بىر ئورماندا،
بورى، تۈلكە ھەم يولۋاس،
دوست بولۇپتۇ ئەيھانناس.
بىر كۈن ئۈچى بىر بولۇپ،
بىرلىك كۈچى ئوم بولۇپ،
بىللە ئوۋغا چىقىپتۇ،
ئوۋدىن خوشال يېنىپتۇ.
تۇتۇپتۇ بىر جەرەننى،
ھەم قىرغاۋۇل، توشقاننى،
بۇنى كورۇپ يولۋاسۋاي،

يۇتماق بولۇپ دەم قاتماي،
دەرھال چىقىپ تورىگە،
بىردىن قاراپ بورىگە،
ـــ تەقسىم قىلغىن سەن، ـــ دەپتۇ،
قاراپ تۇراي مەن، ـــ دەپتۇ.
بورى چىقىپ ئوتتۇرىغا،
ئاستا قاراپ ئولجىغا،
ئولجىدىن ئېپ كوزىنى،
ھەم باشلاپتۇ سوزىنى.
ـــ ھەممىمىزنىڭ چوڭى سىز،
جەرەن بولسۇن ئۈۋىڭىز.
توشقان ماڭا خاس ئىرۇر،
ئوز بەستىمگە ماس كېلۇر.
تۇلكە يېسۇن قىرغاۋۇل،
بولغاچ بىزگە ياساۋۇل.
يولۋاس ئاڭلاپ بۇ سوزنى،
پەرق ئەتمەي يات-ئوزنى.
ساپتۇ بورى يۈزىگە،
چەللەپ تۇرۇپ كوزىگە.
بورى يىگەچ شاپىلاق،
بوپتۇ يۈزى ياپىلاق.
بۇنى ئاز دەپ شۇ يولى،

قويۇلۇپتۇ بىر كوزى.
شۇندا يولۋاس تۈلكىگە،
قىلىقلىرى كۈلكىگە.
دەپتۇ قاراپ يۈزىگە،
ھەم تىكىلىپ كوزىگە:
— تەقسىم قىلغىن بۇنى سەن،
قىلالمىساڭ كورىسەن.
تۈلكە باشنى قاشلاپتۇ،
ھەم سوزىنى باشلاپتۇ:
— ئەي، دانالار داناسى!
ھەممىمىزنىڭ پاناسى.
قىرغاۋۇل يەڭ زولۇقتا،
ئانچە-مۇنچە توقلۇقتا.
جەرەننى يەڭ چۈشلىكى،
توشقاننى ھەم كەچلىكى.
سىزدىن ئاشسا بىز يەرمىز،
ئاشمىغانغا بەس دەرمىز.
يولۋاس شۇندا كېرىلىپ،
خوشاللىقتا يېرىلىپ:
— بارىكاللا، تۈلكىۋاي!
دەپتۇ ئاڭا خۇش چىراي.
بۇرۇتىنى بۇراپتۇ،

ھەم تۇلكىدىن سوراپتۇ:
ــ نەدىن ئەقىل تاپتىڭسەن،
كوڭلۇمنى خوپ ئاچتىڭسەن.
تۇلكە قايتا ئېگىلىپ،
ئۇچەيلىرى سىرىلىپ.
دەپتۇ يولۋاس ئوزىگە،
قاراپ ۋەھشى كوزىگە:
ــ كىچىرگەيسىز پېقىرنى،
تاپقان ئىدىم ئەقىلنى،
شۇ بورىنىڭ ئوزىدىن،
چاچراپ چىققان كوزىدىن.

هەسەن تىلىۋالدى

ئەتىرگۈل

تاڭ سەھەر، ئەتىرگۈل ئېچىلدى تولۇپ،
ئەتراپقا گىدىيىپ تىكتى كوزىنى.
"نەقەدەر گۈزەلمەن"دىدى ئۇ كۈلۈپ،
تەڭ قىلماي ھىچكىمگە ماختاپ ئۆزىنى:
"بۇ گۈزەل گۈلشەننىڭ زىننىتىدۇرمەن،
ئەتراپقا چاچىمەن خۇشپۇراق ئەنبەر.
بۇلبۇل ئىشقىمدا بولىدۇ شەيدا،
سەرخىلى گۈلنىڭ مەن كوركەم شۇ قەدەر.
مۇناسىپ ئەمەسمەن ئاددى گۈلشەنگە،
شوھرىتىم كوكلەردە قىلىدۇ پەرۋاز.
گۈزەلدۇر يوپۇرماق، بەرگ ۋە غولۇمۇ،
تەبەت ھوسنۇمدىن ئالىدۇ ئەنداز..."
گۈل شېخى ئېيتتىكى: "كىم سېنى مۇنداق
ئۇستۈرگەن تەر توكۇپ كوپ مېھنەت قىلىپ؟

كم سىنى ئىسسىقتىن، جۇدۇن-چاپقۇندىن،
ساقلىغان پەرۋىشلەپ ھىمايە قىلىپ؟
بۇ، ئىشچان باغۋەنىنىڭ سىڭدۇرگەن ئەجرى،
شۇ بولغاچ بىر كوركەم بولدى زىنىنتىڭ.
بولمىسا گەر باغۋەن، ئاپتاپ، ھاۋا، سۇ،
بولامتى قىلچىلىك قەدرى-قىممىتىڭ؟
يار بولسۇن سەن ئۇچۇن كەمتەر پەزىلەت،
بولسىمۇ گەر سىنىڭ ھوسنىڭ ئۇزگىچە.
ئارتۇقچە تەمەننا قويما ئۇزەڭگە،
بولغىن شان دىگىنزى ئالدىدا تامچە."
بۇ سوزدىن خىجىل بوپ، ئەتىرگۇل شۇنچە،
پۇشايمان ئىلكىدە ئويلاندى ئۇزاق.
ھەقىقەت ئۇيقۇدىن ئويغاتتى ئۇنى،
ئالدى ئۇ پەزىلەت ئۇچۇن بىر ساۋاق.

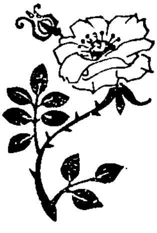

تۇرسۇن ھامت

بوران ۋە ئورمان

يېتىپ كەلدى ئۇقتەك، گۈكىرەپ
بارغانسېرى كۈچىيىپ بوران.
دالىلاردىن، كوچا-يوللاردىن،
كوتىرىلدى قويۇق چاڭ-توزان.

شاخ-ياپراقنى ئۇچۇردى يەرگە،
گۈل-چېچەكنى چەيلىدى ئۈزۈپ.
غايەت تېزلىك بىلەن شىددەتتە،
ھەممە جاينى چىقتى ئۇ كېزىپ.

بوران كوردى تېرەك ئورماننى
تۇرار پىسەنت قىلماستىن مەھكەم.
ئېگىلسىمۇ بوراندا شاخلار،
شۇنچە مەزمۇت تۇراتتى كوركەم.

دىدى بوران:
ھەيۋەت ـ قۇدرەتتىن ــ
تىترەتتىمەن تاغلارنى ـ تاشنى.
دەرەخ، گىميا تىترىدى دىر ـ دىر،
سەن نىمىشقا ئەگمەيسەن باشنى؟!

دىدى ئورمان:
كوچ ـ ھەيـۋەڭ بىلەن،
شاخ ـ نوتىنى ئوشتۇپ، قايرىدىڭ.
گۈل ـ چىچەكنى ئۈچۈرۈپ ھەريان،
ياپراقلارنى شاختىن ئايرىدىڭ.

مەن تۈرىمەن، مۇستەھكەم ـ مەزمۇت،
كۈچ چىدام بار، غوللاردا، شاختا.
مەيلى قەھرىڭ بولسىمۇ قالتىس،
باش ئەگمەيمەن ھەرقانداق ۋاختا.

دىدى بوران:
قەھرىم زور مىنىڭ،
شىددەت بىلەن ھۇجۇم باشلايمەن.
شاخ ـ نوتىنى ھەريان ئۈچۈرۈپ،
غوللىرىڭنى ئۈزۈپ تاشلايمەن.

دىدى ئورمان:

غولۇمنى ئۈزسەڭ،
كوكلەر باھار بىلەن يىلتىزىم...
كۈچ ۋە ھەيۋەڭ تۈگەيدۇ ئاخىر،
مېنىڭ مەڭگۈ ئۆچمەيدۇ ئىزىم...

قەھرى-غەزەپ ھەيۋە كۈچ بىلەن،
گۈكىرىدى شىددەتلىك بوران.
قۇۋۋەت ئالغاچ ئالتۇن تۇپراقتىن
تۇرار مەزمۇت باش ئەگمەس ئورمان.

ۋاھىتجان غوپۇر

چۈمۈلە بىلەن يولۋاس

ئۆزۈڭنى ئەر چاغلىساڭ،
ئۆزگىنى شىر چاغلا.
— ئۇيغۇر خەلق ماقالىسى

ئورمانلىقنىڭ پادىشاسى يولۋاس بەچچە،
ئىستىراھەت قىلماق بولۇپ بىر كۈن كەچتە؛
ۋەزىرلەرنى، خادىملارنى ئەگەشتۈرۈپ،
ئاتلىنىپتۇ يولغا، شېرىن خىيال سۈرۈپ.
كەچكى شەپەق جۇلالىنىپ بۇلاقلاردا،
يوپۇرماقلار شىلدىرلاركەن پۇتاقلاردا.
ھاۋا ئوچۇق، سوقار ئىكەن مەيىن شامال،
دەريادا سۇ ئاقار ئىكەن، سۈزۈك، زىلال.
بۇ گۈزەللىك كەيپىدىن ئۇ غەرق مەسكەن،
ئويلىغىنى ساپ ھاۋايۇ-ھەۋەس ئىكەن.
خوشامەتكوي ۋەزىرلىرى تازىم قىلىپ،
نىمە تەلەپ قىلسا شۇنى ھازىر قىلىپ؛

”خوش خىزمەت“ دەپ قول قوشتۇرۇپ تۇرار ئىكەن،
مۆدھىش كۆلۈپ يولۋاس بۇرۇت تولغار ئىكەن.
مەنزىرىلىك جايلارنى ئۇ كېزىپ شۇنداق،
داۋام قىپتۇ سەيلىسىنى خۇرسەن-خۇشۋاق...

ئورمانلىقنىڭ چېتىدىكى يولنىڭ بويى،
ئىكەن بىر توپ چۈمۈلىنىڭ تۇرار ئويى.
بۈگۈن ئۇلار يېغىمدىن جاي سالماق بولۇپ،
ئىشقا چۈشكەن ئىكەن، ئەپچىل پىلان قۇرۇپ.
خەۋەرسىزكەن شاھ يولۋاسنىڭ سەيلىسىدىن،
دەبدەبىسى، تەنتەنىسى، ھەيۋىسىدىن...
توساتتىنلا ”پوش-پوش!“ دىگەن ئاۋاز بىلەن،
پەيدا بوپتۇ يولۋاس نۇرغۇن سەرۋاز بىلەن.
چۈمۈلىلەر ھەيرانلىقتا قاپتۇ تۇرۇپ،
ئەزۋەيلەپتۇ يولۋاس شۇئان (بۇنى كورۇپ).
دەپتۇ: ”نىچۈن تۇرىشىسەن يولنى توراپ،
قېنى ماڭا بولغان ھورمەت، ئەيلە جاۋاپ!
بەچچىغەرلەر بىلمەپمىدىڭ پىلانىمنى؟
سەيلە ئۈچۈن جاكالىغان ئېلانىمنى؟!“
بۇنى ئاڭلاپ، چۈمۈلىلەر ئاقساقىلى
دەپتۇ مۇنداق (سوزگە جارى بولۇپ تىلى):
— تەقسىر، سىزنىڭ بۇ ئىشىڭدىن خەۋەرسىز بىز،

توسقىنىمىز يوق يولۇڭنى، غەرەزسىز بىز.
مەرھەممەت قىل ئۆز يولۇڭغا كېتىۋەرگىن،
مەنزىلىڭگە خوشال-خۇرسەن يېتىۋەرگىن.
— ھۇۋ، بەچچىغەر ئۆزەڭ تېخى قىلدەك تۇرۇپ،
تاكالىلشاي دەمسەن ماڭا سوز ياندۇرۇپ؟
تويغۇزىمەن گەدەنكەشلىك قىلغىنىڭغا،
ھورمىتىمنى بۇگۇن يەرگە ئۇرغىنىڭغا! —
دەپتۇ يولۋاس، ھوكىرەپتۇ سېلىپ چوقان،
ئېتىلىپتۇ چۈمۈلىگە ئوقتەك شۇئان.
دەسسەپ-چەيلەپ چىقىرىپتۇ مىجىغىنى،
غىلاۋىدىن ئېلىپ زورلۇق پىچىغىنى.
يېنىدىكى خادىملارغا بۇيرۇق بېرىپ،
ناھەقتىن قان توكۇپتۇ، ئۇ بالا تېرىپ.
ۋەيران قىپتۇ چۈمۈلىلەر مەلىسىنى،
تىڭشىماستىن بىچارىلەر نالىسىنى.
قىيا-چىيا سادالىرى كوككە يېتىپ،
بىگۇنالار قاپتۇ قىزىل قانغا پېتىپ...
ئىگىز شاخقا قونۇۋالغان گۇزەل تاۋۇس،
بۇ ھالەتنى كورۇپ، دىلى بولۇپ مەيۇس؛
كوزلىرىگە لىق ياش ئېلىپ، چىدالماستىن،
دەپتۇ مۇنداق (ئۆزىنى ھىچ قويالماستىن):
— توختات مۇنداق قانخۇرلۇقنى! يولۋاس جاناپ،

ئادالەتـمۇ گۇناسىزغا بېرىش ئازاپ؟
بۇ قەۋمنى پىسەنتىڭگە ئىلمىدىڭـغۇ؟
ياشاش ھەققى بار ئۇلارنىڭ دىمىدىڭـغۇ؟
نەچچىسىنى دەسسەپ ـ چەيلەپ قىلدىڭ ھالاك،
يۈرىگىنى پارە قىلدىڭ، ئەيلىدىڭ چاك.
قېنى سېنىڭ ئادىل خاقان بولغانلىغىڭ؟!
ئاجىزلارغا مېھرى ـ شەپقەت قىلغانلىغىڭ؟
بۇ قىلىقنى بەس قىل! توكمە بىھۇدە قان،
زوراۋانغا يوق ياخشى كۈن، چۈشەن ئوبدان!
ئۇلار ساڭا قىلمىغانغۇ ھېچ يامانـلىق،
ئاداۋەتنى تېرىيدىغۇ زوراۋانلىق؟!...
يولۋاس ئاڭلاپ تاۋۇس قۇشنىڭ بۇ سوزىنى،
تاپالماپتۇ قويۇش ئۈچۈن يەر ئوزىنى.
ـــ تۈت ئۇنىمۇ!ـــ دەپ ھوكىرەپ يەرنى تېپىپ،
تاۋۇس ياققا يۈگرەپتۇ ئۇ ئوزىنى ئېتىپ.
ھۇشيار تاۋۇس قانات قېقىپ، دەرھال ئۇچۇپ،
بوپتو كوزدىن غايىپ، يىراق كوكنى قۇچۇپ...
ئاچچىغىدىن يېرىلغۇدەك بولۇپ يولۋاس،
كوتۇرۇپـتۇ ئالا ـ چۇقان، سۇرەن ـ قىقاس...
تەم كېتىپتۇ سەيلىسىدىن كەيپى ئۇچۇپ،
قايتىپـتۇ ئۇ دەم بوزۇرۇپ، دەمدە كوپۇپ.

يولۋاس ئۇزاپ، تېچلانغاندا ئەندەك ئالەم،
پېتىراپ، قاچقان چۇمۇلىلەر بولۇپتۇ جەم.
ماتەم تۇتۇپ ئازاپ بىلەن ئۆلگەنلەرگە،
شاھ يولۋاستىن زۇلۇم-سىتەم كۆرگەنلەرگە؛
قىلىشىپتۇ يىغا، تىرىك قالغانلىرى،
يۈرىگىنى ئۆرتەپ قىساس گۈلخانلىرى.
باش قوشۇشۇپ، بىرنىيەتكە كېلىشىپتۇ،
قىساس ئۈچۈن ئەپلىك چارە ئويلىشىپتۇ...
زالىم يولۋاس بۇ ئىشلاردىن بوپ بىخەۋەر،
يۈرەر ئىكەن ئىشرەت بىلەن شامۇ-سەھەر.
بىر كۈنلۈكى كەچقۇرۇن ئۇ، ئوۋدىن يېنىپ،
ئالمان-تالمان تاغ باغرىغا كەپتۇ يېتىپ.
ھېرىپ كەتكەچ يامپاشلاپتۇ سۇنايلىنىپ،
خورەك تارتىپ ئۇخلاپتۇ ئۇ، ھاۋالىنىپ.
چۇمۇلىلەر شۇنداق پەيتنى كۈتكەن ئىكەن،
(قىساس ئۈچۈن دىلغا بۈنى پۈككەن ئىكەن).
تۇيدۇرماستىن يولۋاس ياتقان جايغا يېقىن —
كەپتۇ ئۇلار، سەگەك تۇرۇپ، بىردىن-بىردىن.
كىرىشىپتۇ يولۋاس شاھنىڭ بۇرنىغا تېز،
غەزىۋىنى قىلىپ گويا ئالماس بىگىز.
قاقشىرىنى چېقىشىپتۇ دەھشەت بىلەن،
شاھ يولۋاسقا بولغان چەكسىز نەپرەت بىلەن.

شۇئان يولۋاس چاچراپ چوچۇپ ئويغىنىپتۇ،
قىتراپ ئىچى، ئاچچىق-ئاچچىق تولغىنىپتۇ.
چۈمۈلىنى ھەيدىيەلمەي بۇرنىدىن ئۇ،
تارام-تارام ياش توكۇپتۇ كوزىدىن ئۇ.
چۈنكى ئۇنىڭ كەيپى ئۇچار ئىكەن راسا،
بۇرنىدىكى چۈمۈلە ھەر مىدىرلىسا.
ئۇيان يۇگرەپ، بۇيان يۇگرەپ قاپتۇ ھېرىپ،
يا ئۇيقۇ يوق، ياكى تىنچلىق، پەريات سېلىپ.
غەزىۋىدىن تاغىل تۇكى يېنىپ تەتۇر،
ۋەھىمىدە بىپىسۇاپتۇ ھەم ئۇنى سۇر.
ئاخىر تاقىقا ئۇسۇپتۇ ئۇ، چىدالماستىن،
يا ئوزىنى بىرەر يەرگە قويالماستىن.
ھەر ئۇسۇسە تاقىقا، ئوتلار چاقنايدىكەن،
توپان-توزان ئەتراپىنى بىر قاپلايدىكەن.
قاراس-قۇرۇس سۇنۇپ قومۇش، دوملاپ تاش —
ئاققۇزۇپتۇ تارام-تارام كوزىدىن ياش.
ھەتتا بېشى نەچچە يەردىن يېرىلىپتۇ،
بەدەنلىرى تىلىم-تىلىم تىلىنىپتۇ.
يۈز-كوزلىرى قىزىل قانغا بويۇلۇپتۇ،
ئەجەلدىن مەي دىل جامىغا قۇيۇلۇپتۇ.
پور كوتەكتەك چۈشۈپتۇ ئۇ، ئاخىر ئۇچۇپ،
شۇ زاماتلا جان بېرىپتۇ، يەرنى قۇچۇپ...

دەل شۇ چاغدا تاۋۇس قۇشـمۇ پەرۋاز قىلىپ،
بۇ ۋەقەنىڭ ئۈستىگىلا كەپـتۇ يېتىپ.
سالاملىشىپ چۈمۈلىلەر توپى بىلەن،
بۇ ئىشلاردىن خەۋەر تېپىپ، ئېنىق، روشەن؛
قاراپ ئولگەن يولۋاسقا ئۇ، دەپتۇ مۇنداق:
ــ قىلغىنىڭغا لايىق جازا يېدىڭ ئاخماق!
قۇدرەتلىكمەن، دەپ ئۆزگىنى تەڭسىتمىدىڭ.
تۆققۇنىمىز چۈمۈلىنى مەنسىتمىدىڭ.
تەكەببۇرلۇق، پوچىلىقنى قىلىپ ھەمرا،
بوزەكلەرگە زۇلۇم سالدىڭ، قىلدىڭ ماجرا.
ئاخىرىدا يېدىڭ مانا ئۆز بېشىڭنى،
ئىت تالايدۇ، بۆردە قىلىپ خام گوشىڭنى.
دىمەيمىدىم بۇرۇن ساڭا ئەي پەس مەردوت،
”يولۋاس بولساڭ چۈمۈلىگە تازىم قىپ ئوت!“
بۇ سوزۇمگە باۋەر قىلماي، بولدۇڭ گۇمران،
زوراۋانغا شۇنداق جاۋاپ بېرەر جاھان!...
تۈگۈتۈپتۇ شۇ تەقلىتتە سوزنى تاۋۇس،
چۈمۈلىلەر دەپتۇ: ”دوستۇم، سوزۇڭ دۇرۇس!“
كېيىن ئۇلار جۇنۇشۇپتۇ يوللىرىغا،
ئېلىپ دەستە گۇل زەپەردىن قوللىرىغا...

1980 ـ يىل 15 ـ ئوكتەبىر.

تاھىر تالىپ

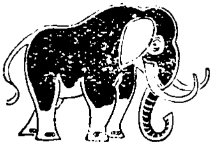

پىل سۇلتاننىڭ ئۆلۈمى

قەدىم زامان، جاڭگاللىقنىڭ ئىچىدە،
سۇلتان بولۇپ ياشايدىغان پىل ئىكەن.
ئۆزىنى بەك قالتىس چاغلار ئىكەن ئۇ،
نەزىرىدە ئۆزگە ھايۋان قىل ئىكەن.

دەسسەيدىكەن، يالمايدىكەن ھەم تېپىپ،
"پۇقرا"لارنى جانلىق دەپمۇ قارىماي.
ئۆلۈم بۇيرۇپ تۇرار ئىكەن نەچچىگە
ھەر كۆڭلۈگە، ھەق-ناھەقنى ئايرىماي.

ئەگەركى، ئۇ چىقىپ قالسا سەيلىگە،
ھەممە ھايۋان كونۇش كىرەك پەيلىگە.
ھەتتاكى گۈل-گىيالارمۇ ئۇسەلمەس —
ئىكەن، كونمەي ئاشۇ سۇلتان مەيلىگە.

ئۇن چىقارماي زارلايدىكەن جانلىقلار،
ئۇ ئۈستىدىن نالە قىلىپ خۇداغا.
"توشمامدىكىن يىمانى، — دەپ، — سۇلتاننىڭ
سۇلتانلىقى توشۇپ كەتسە گۇناغا!؟...

بىر كۈنى پىل چىقىپ ھەيۋەت سەيلىگە،
بىر تورغاينىڭ ئۇگىسىنى كورۇپتۇ.
غەزەپلىنىپ دەسسەپتۇ توت تۇخۇمنى،
ئۇگىنىمۇ چەيلەپ ھوزۇر سۈرۈپتۇ.

ئازراق مېڭىپ بارسا غارنىڭ يېنىغا،
يولۇقۇپتۇ بىر جەرەننىڭ بالىسى.
تۇتۇپلا يەپ قويۇپتۇ پىل سەبىنى،
مىڭ يالۋۇرۇپ ئاھ ئۇرسىمۇ ئانىسى.

سۇ ئىچكىلى كېتىپ بېرىپ پىل سۇلتان،
دەسسەپ مىجىپ تاشلاپتۇ بىر پاقىنى.
يىغلىشىپتۇ پاقىنىڭ كوپ باللىرى،
نالە قىلىپ چاك-چاك ئېتىپ ياقىنى.

....

ئانا جەرەن دەرت ـ پىراقتا چىدىماي،
زارلىنىپتۇ جاڭگاللىقنى ئارىلاپ.
كېلىپ قاپتۇ بىر چاغ ئۇنىڭ ئالدىغا،
تۈلكىجانمۇ كوزىدە ياش مارىلاپ.

دەپتۇ تۈلكە: „نەگە ماڭدىڭ جان ئاداش؟
كورسەم ھالىڭ سىنىڭمۇ بەك خاراپقۇ!“
گەپنى ئاڭلاپ جەرەن يىغلاپ بۇقۇلـداپ،
تۈلكىجانغا ئوز ھالىنى توكۇپتۇ:

”جۇدا قىلدى مىنى پىل بىر بالامدىن،
ئىپتىپ قويغىن، يەنە ئازاپ سالمىسۇن.
بوزەك قىلىپ ئاجىزلارنى پىل سۇلتان،
ئاخىر بىر كۇن قىساسىغا قالمىسۇن...“

تۈلكە ئاڭلاپ ئوز دەردىنى يۇتۇپتۇ،
”پۇقرا“ ئۇچۇن ”دات“ دىيىشكە مىڭىپـتۇ.
لىكىن ئۇمۇ پىل سۇلتانىنىڭ ئالدىدىن،
تويۇپ ـ تويۇپ دەشنەم ئاڭـلاپ يىنىپتۇ.

دەپتۇ سۇلتان: ”خام خىيالدا بولۇشما،
مەن ھەممىڭنىڭ نوخۇلاڭنى ئالىمەن.

دەپ قوي يەنە جەرەن دىگەن ئۇششۇققا،
ئوزىنىمۇ بىر كۈن كاۋاپ سالىمەن...“

تۈلكە ئويلاپ بىردىن ئامال تېپىپتۇ،
چاقىرىپتۇ جانلىقلارنى ”مەجلىسكە“.
دەپتۇ: ”ھەممە ھۈنەر-ئامال ئىشلىتىپ،
غۇلتايلى پىلنى چوڭقۇر لەھەتكە...“

ھەممە جانلىق مەسلىھەتنى بىر قىلىپ،
ئاتلىنىپتۇ ھەيۋەت بىلەن سەپەرگە.
(كوپىنك كۈچى، ئەقلى تازا بىرلەشكەچ،
ئىشىنەركەن ئالدىىدىكى زەپەرگە).

جىمى ھايۋان، ھاشارەتلەر ئوردىنى،
قورشىۋاپتۇ تۇشمۇ-تۇشتىن كېلىشىپ.
قورقىتىپتۇ پىلنى توۋلاپ-ۋاقىراپ،
سايراپ، ھۇۋلاپ، چۇقان-سۈرەن سېلىشىپ.

تىترەپتۇ پىل ئامالى يوق تەمتىرەپ،
ئوز ئىچىدە تەگرىدىنىمۇ جان تىلەپ.
بىر چاغ قاغا قونۇپ ئۇنىڭ بېشىغا،
چوقىلاپتۇ جۇپ كوزىنى ”ئەركىلەپ“.

ئولشىپتۇ چوقىلانغان كوزلەرگە،
چىۋىن ئاتلىق چاپارمەنلەر كېلىشىپ.
بىر دەمدىلا تولۇق قارغۇ قىلىپتۇ،
پىل كوزىگە "دورا-مەلھەم" سېلىشىپ.

چىشلەپ-تىتىپ ھەممە ئەھلى جانلىقلار،
قويۇشماپتۇ پىلنىڭ ھېچبىر ھالىنى.
ئاڭلاپ قاپتۇ تۇلكە بىر چاغ تۇساتتىن،
پىل سۇلتانىنىڭ "سۇ-سۇ!" دىگەن زارىنى.

"توختاڭلار!"دەپ توختىتىپتۇ تۇلكىجان،
"جامائەت"نى شۇئان چۇقان-سۈرەندىن.
"يول قويايلى سۇلتانىمىز سۇ ئىچسۇن، —
دەپتۇ يەنە، — لەززەت ئالسۇن چىمەندىن".

شۇ چاغ پاقا ئاتلىنىپتۇ ئارىدىن،
دەريا تامان گاھى-گاھى "كۇكىراپ".
پىل مېڭىپتۇ ئارقىسىدىن پاقىنىڭ،
"كۇر-كۇر"دىگەن سىگنالىدىن يول سوراپ.

مېڭىپتۇ ئۇ، خېلى ئۇزۇن مېڭىپتۇ،
پاقا ئىگىز ھاڭ بويىدا تۇرۇپتۇ.

ھاڭ بويىدا يەنە بىر رەت كۆكىراپ،
پاقا شۇنداق ئىسسىق قاپقان قۇرۇپتۇ:

ئىگىز ھاڭدىن سەكرەپتۇ پىل كورەلمەي،
"كۇر ـ كۇر" دىگەن سىگنالغا ئەگىشىپ.
ھاڭ ئىچىدە تىغدەك ئۇچلۇق قورام تاش،
پىل سۇلتانىنى قويۇپتۇ خوپ "سەگىتىپ".

پىل ئولۇپتۇ پارچە ـ پارچە تىتىلىپ،
لىكىن جاڭگال ھازا تۇتماي، كۇلۇپتۇ.
دىمەك: چوڭچىل زومىگەر پىل ئاخىرى،
قىلغىنىغا چۇشلۇق ئىبرەم كورۇپتۇ.

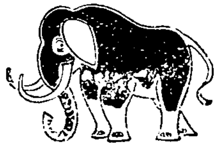

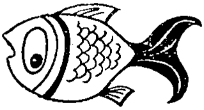

پۇشايمان

مۇقەددىمە

باللارنىڭ چوغ قەلبى
گۈل بەرگىدەك ساپ كېلەر.
ئاڭا مەسەل شەبنەمى،
كەۋسەر كەبى باپ كېلەر.

بەردىم قانات قەلەمگە،
چاقناپ ئىلھام شەپىغى.
ئۇچتى بويلاپ مىسرانى
شىرنە يىغىپ تاڭ چېغى.

شۇ شىرنىدىن دوست-چاقلار
تېتىپ كورۇپ، ئويلاڭلار.
ئىبرەت ئېلىپ، چىن مەنا
دەرياسىنى بويلاڭلار...

❖ ❖ ❖

كەچكى شەپەق نۇرىغا
بولىگەندە دەريانى؛
ياندى ئويگە بېلىقچان،
تۇگىگەندەك دەرمانى.

ئۇنىڭ سۇلغۇن چىھرىدىن
ياغار ئىدى خاپىلىق.
ــ نىــمە بولــدۇڭ جان بالام؟
دەپ سورىــدى خان بېلىق①.

ــ ئانا، ئەمدى مەكتەپكە،
دەيمەن بارماي ئوينىسام.
خويما تويدۇم، هە دىسە
تۇزۇم، تەرتىپ، ئىنتىزام.

دەيدۇ لايچى②: "يولۇقما،
بەڭۋاش ئاتلىق مەرەزگە..."
قۇشىدىم مەن بىر ئومۇر
بەنت قىلىنغان قەپەزگە؟!

---

① بېلىقلارنىڭ بىر تۇرى.
② لايغا مىلىنىپ ياشايدىغان بىر خىل بېلىق.

ئېيتسۇن قېنى، ئۇزەمـنىڭ
ئوي-خىيالىم يوقـمىكەن؟!
ئۇز مەيلىچە ئىش كورۇش
ھالاكەتلىك ئۇقمىكەن؟!

سەيلە قىلسام نىم بوپتۇ،
ئىرغىپ چىقىپ قىرغاقـقا؟!
دوتمىدىم مەن چۇشكىلى
ئالدام ئاتلىق قىلتاقـقا؟!

بولماي ئەمدى بۇرۇقتۇم
تاسمىدەك تار دەريادا؛
كەلدى ئەركىن يايرىغىم
چەكسىز يايـلاق-دالادا.

— ئازدۇرغانـدۇ سېنى كىم؟—
دىدى قورقۇپ ئانىسى.
— ھىچكىم! — دىدى شۇ زامان
گەپ بەرمەستىن بالىسى:

— يۇرۇپتىمەن لايچىنى،
شۇ كەمگىچە دوست ساناپ.

توخۇ يۈرەك نىمىسكەن،
ئەسقاتماس بىر لاي غىلاپ.

بىر دوست تاپتىم يېڭىدىن،
ئېتى تىمىساق①ـــمەردانە.
كوپ ئىشلاردىن خەۋەردار،
دوستلىرىغا پەرۋانە.

سەردار بولۇپ ئەينى چاغ،
چىققانىكەن سەپ ئالدىغا.
ئۇستازلارمۇ ئېگىپ باش،
ئوتتۇپتىكەن دالدىغا.

ياپىراپتىكەن ھەر يەردە
ئۆزى خاقان، بەگ بولۇپ.
تەرتىپ دىگەن كىشەننى
چاقىقان ئىكەن دەس تۇرۇپ.

ئۇنىڭ بالدەك سوزىدىن
بولۇپ قالدى كوڭلۇم توق.

---

① قوش ماكانلىقلارنىڭ بىر تۈرى، تەبىتى يىرتقۇچ.

ئەركىن تىنىق ئېلىشقا،
ئۇ ئېيتقاندىن ئەپ جاي يوق...

— ئاھ! ، — دەپ ئانا تاس قالدى
ئەس ـ ھۇشىدىن كېتىشكە.
ئېيتتى ئوكسۇپ: — ساۋاقنى
ئۇنۇتقانسەن نىمىشقە؟

جۇغۇلدايدۇ تەنلىرىم
ئەسلىسەم شۇ چاغلارنى.
ئوچمەس بولۇپ يۈرەكتە
قالغان قانلىق داغلارنى.

چاقماق چېقىپ دەھشەتتە.
يامغۇر يېغىپ شاقىراپ؛
جىرالاردىن پەسكە سەل
تاشلانغانتى غاقىراپ.

تېشىپ ئاخىر يامىرىغان
دەريا سۈيى ئۇلغۇيۇپ.
كەتكەن شۇندا ئاتاڭمۇ
شۇ تىمساققا يەم بولۇپ...

يېڭىچە ئىش تۇتتۇق دەپ
سۇدىن بىزنى سۈزگەن ئۇ.
ئاجىزلارنى ھاپ ئېتىپ،
تېچلىق بەرمەي يۈرگەن ئۇ.

چوككەن غەمگە سۇ ئەھلى،
كۆن ئالغۇلۇق قانداق، دەپ.
ھەممە ياقتا يىغا ـ زار،
قورقۇنچلۇق ھەر خىل گەپ...

شۇنداق ئەنسىز بىر چاغدا،
تۇغۇلغانتىڭ، جان بالام.
چۈشۈپ قىيان پەنجىگە
بوغۇلغانتىڭ، جان بالام.

"باسار ئاتا ئىزىنى..."
دەپ جان تىكىپ سۆيۈنۈپ؛
چەتكە ئېلىپ ئوزەمنى
باققان سېنى كۆيۈنۈپ.

قەيسەر قويغان ئېتىڭنى
بەخت تىلەپ دىلىمدىن.

ئەكىلەتكەن قوزام دەپ،
شېكەر توكۇپ تىلىمدىن.

قاتتىم شۇنداق قاتارغا
دولقۇن بىلەن ئېلىشىپ.
كەلسە تىمساق مارىلاپ
بەلنى باغلاپ چېلىشىپ.

مالىمانلىق ئوچىغى
ئاخىر چېقىپ تاشلاندى.
دەريا سۈيى تېچلىنىپ،
يېڭى هايات باشلاندى.

مەكتەپ يەنە ئېچىلغاچ،
دىدىم تۇتۇپ قولۇڭنى:
"چىقماي ئۇستاز سوزىدىن
بىلگىن ياشاش يولۇڭنى.

دىلىڭ كۈندەك يورۇيدۇ
ئىچسەڭ بىلىم شەربىتى.
ئاتسا چېچەك ئىجادىڭ
ياغار ئەلنىڭ رەخمىتى.

ئايلان، ئەسلەپ ساۋاقنى
ئوبدان بىلىق نەسلىگە.
يامانلارغا ئەگەشمەي،
يەتكىن مۇرات ۋەسلىگە..“

شۇندا ئوغلۇم، يۈرەكتىن
ۋەدە بەرگەن ئىدىڭسەن.
ئەمدى نىچۈن ئۆزگىرىپ،
ئۆز لەۋزىڭنى يېدىڭسەن؟

قىزىققاندەك تۇرسەن
باقسام، ئاشۇ چاغلارغا.
ھەممە ئايان، سەپسالساڭ
دىلدا قالغان داغلارغا.

دەريا بىزگە چىن ماكان،
سۇ دېگەن جان-جېنىمىز.
ئەگەر ئۇندىن ئايرىلساق،
قۇرۇپ پۈتەر جىسمىمىز.

قاندەك مۇھىم ئىنىتىزام،
قانىسىز تەندە نە جان بار؟

ھەركىم ماڭسا ھەر يانغا،
بولغاي غەلبە قانداق يار؟

ئەينى يىلى تېتىغان،
بۇنىڭ ئاچچىق تەمىنى.
ئۇنداق ئاددى چاغلىما،
شۇم نىيەتلەر پەمىنى.

كىرسەڭ تىمساق سوزدىگە،
ماڭدامدا بىر پالاكەت.
ئەركىن تىنىق نەدىكەن،
كۈتكىنى شۇم ھالاكەت!

ئاشۇ ئەنسىز يىللاردا
يالىمغان ئۇ ئاتاڭنى.
يەي دىمەسمۇ ئەمدى ئۇ
قوشۇپ سېنى، ئاناڭنى.

لايچى ئىكەن چىن دوستۇڭ،
ھەقىقەتنى سوزلەپتۇ.
پالاكەتتىن ئوزەڭنى
قۇتقازماقنى كوزلەپتۇ.

جۈگۈ، بېرىپ دوستۇڭدىن
ناماقۇللۇق سوراپ كەل.
يامان يولدىن يېنىشقا
چىن يۈرەكتىن باغلاپ بەل...

چىقىپ كەتتى بېلىقجان
"ھىم!" دەپ قويۇپ ئېلىپ باش.
قاراپ قالدى ئانىسى،
كوزلىرىدىن توكۇپ ياش...

❖ ❖ ❖

چۈشتى ئاستا قاراڭغۇ،
كوكتە يۇلتۇز چاقنىدى.
ئايمۇ بۇلۇت ئىچىدىن
شۇڭغۇپ چىقتى — بالقىدى.

ئويغا پېتىپ بېلىقجان
ئۆزۈپ يۈردى نىشانسىز:
"باراي كىمنىڭ ئالدىغا،
قالدىم ئەجەپ ئامالسىز..."

ئويلا-ئويلا، تەڭلىكنى
بىردىن چۈرۈپ تاشلىدى.

كوڭلى ئەمىن تاپقانىدەك
غىڭشىپ ناخشا باشلىدى.

كوزلەپ تىمساق ئويىنى
ئۇدۇل ئۇزۇپ كەتتى ئۇ.
دولقۇن يىرىپ، كوپ ئوتمەي
نىشانىغا يەتتى ئۇ.

ــ بەللى، كەپسەن، بىلىقجان،
ئىلىپ باراي سەيلىگە.
نەگە دىسەڭ ئاپىراي
بىقىپ كوڭلۇڭ مەيلىگە.

لايلاتما دەپ بىر جاي بار،
ئەجەپ گۇزەل ئايدىڭدا.
كورسەڭ ئۇنى بىرلا رەت
مەڭگۇ قالار يادىڭدا...

دىدى تىمساق كىرىلىپ،
چىرايىدا تەبەسسۇم.
ماقۇل بولدى بىلىقجان:
ــ مەيلى ئاپار، جان دوستۇم...

شۇنداق قىلىپ ئىككىسى
ئۇزۇپ كەتتى قىرغاققا.
قايدىن بىلسۇن بېلىقجان
چۇشكىننى قىلتاققا.

توختاپ تىمساق تۇيۇقسىز:
ـــ قۇيرۇغۇمدىن تۇت، ـــ دىدى.
لايلاتقىغا ئەپ چىقىپ،
ـــ يامان بولساڭ ئۇت، ـــ دىدى.

پىلتىڭلىدى بېلىقجان
كەتتى دىمى سىقىلىپ.
قالدى گويا ئوپكىسى
كانىيىغا تىقىلىپ.

ـــ چۇشۇپ ئالدام خالتاڭغا
ئولەر بولدۇم ئارماندا.
بىلمەپتىمەن قەدرىنى
تۇرغاندا سۇ ماكاندا.

دىسە ئۇستاز: "تا ئەبەت
كەتمە سۇدىن ئايرىلىپ..."

ئەركىنلىكىنى بوغدى دەپ
تاقلاپتىمەن قايرىلىپ.

قىلسا ئانام نەسىھەت،
كىرمەپتىمەن گېپىگە.
يۇرۇپتىمەن ئىشىنىپ
سەندەك مەككار نىمىگە.

جان ھەلقۇمغا يەتكەندە،
پۇشايمانغا قاچا يوق.
ئىبرەت ئالغاي خالايىق
نەپرىتىنى قىلىپ ئوق...

بېلىقچاننىڭ گېپىگە
كۆلدى تىمساق قاقاقلاپ:
— مۇزىكىدەك ئاڭلايمەن،
قىلساڭ ناله ۋاي-ۋايلاپ.

ئاپ-ئاشكارا يېيىشنىڭ
پەيتى ئۆتۈپ كەتكەچكە؛
يۇگەنسىز شۇ چاغلارغا
بىردىن ئەجەل يەتكەچكە؛

شۇنداق قىلماي بولمىدى،
كەچۈر مېنى، ئۇلپىتىم.
قوساق تويسا يايرايمەن
كەتكەندەك دەرت ـ كۈلپىتىم.

”ئەركىنلىك“نىڭ تەمىنى
تېتىپ ئوبدان تويسەن.
تېخى چوغدەك ئاپتاپتا
ئوخشاپ كاۋاپ بولسەن...

چۈشتى تىمساق ئۇسۇلغا،
يوقاتقاندەك خۇدىنى.
شۇندا بىرسى تارتتى تېز
بېلىقچاننىڭ پۇتىنى.

كوردى لايچى ئاكىنى
قارىغاندا بۇرۇلۇپ.
ـــ يېپىش ماكا!، ـــ دىدى ئۇ،
لاي ئىچىگە تېز شۇڭغۇپ.

ئۇلار تىمساق كەلگىچە
غايىپ بولــدى لاي تامان.

چۈشتى ھەش ـ پەش دىگىـچە
كەڭ دەرياغا تېچ ـ ئامان.

ھوزۇرلاندى ئاجايىپ
ئەركىن تىنىپ بېلىقچان
چىرايىدا خىجىللىق،
يۈرىكىدە ھاياجان.

لايچى تۇتۇپ قولىـدىن،
ماگدى ئالغا يىتىلەپ.
قالدى ساۋاق ئېسىـدە،
يۈرمەس ئەمدى تەمتىرەپ...

خاتىمە

مىڭ ئۆلچەپ بىر كەسمىسەڭ،
پۇشايمانغا قالىسەن.
شىرىن ـ شەرۋەت ئورنىـغا
زەھەر ـ زوققۇم ئالىـسەن.

بېلىق سۈدىن ئايرىلسا،
ھالى نىچۇك، ئايانىـغۇ.

دىمە، ھەسەل بەرگۈچى
تىلى شېكەر چايانغۇ.

يوق خىيالغا بېرىلمەي
يەت ھور زامان قەدرىگە.
ئىلىم-پەندە قۇچۇپ شان،
ئۆرلە يۈكسەك پەللىگە.

1980-يىل ئاپرېل، بېيجىڭ.

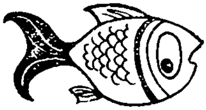

ئابدۇللا ئابدۇرېشىت

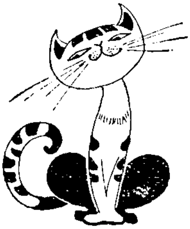

مۈشۈكنىڭ توھپىسى

بۇندىن نەچچە مىڭ يىللاردىن بۇرۇن،
ئۆتكەن ئىكەن بىر ئاقكۆڭۈل ئادەم.
كىمكى ئۇنىڭغا ھالىنى ئېيتسا،
جاننى قىپ پىدا قىلاركەن ياردەم.

چىڭقى چۈش مەزگىل، ئولتۇرسا بىر كۈن،
بىر ئىلان كىرىپ سالام بېرىپتۇ.
ئەھۋال خەتەرلىك، كەينىمدە دۈشمەن،
رەھىمە قىپ مېنى قۇتقازغىن دەپتۇ:

— مەنلا ئولسەمغۇ مەيلىدى، بىراق
ئۆيدە باللىرىم بوپ قالار يېتىم.
رەقىپ قولىغا چۈشۈپ قېلىشتىن،
ئامال تاپالماي قاتتى بۇ بېشىم.

يورۇق دۇنيادا كۈنۈمنى ئالاي،
ئەي ئىنسان ماڭا ئاغرىسۇن ئىچىڭ.
ياردەم قولۇمنى سۇنارمەن بىر كۈن،
چىقىپ قالغاندا سىڭىمۇ ئىشىڭ...

مەيلى مەن ساڭا ياخشىلىق قىلاي،
دەپتۇ ئۇ ئادەم قويىنىنى ئېچىپ:
— بول، قېنى تېزدىن قويىنۇمغا كىرگىن،
ئارام ئال بىردەم، بەھوزۇر يېتىپ.

ئارىدىن ئانچە ئۇزۇن ئۆتمەيلا،
كىرىپىمۇ ئويگە قەدەم تاشلاپتۇ.
دىخانغا سالام قىپتۇ-دە، شۇندا
كېلىش مەقسەتنى بايان ئەيلەپتۇ:

— بايا بىر ئىلان ئويگە كىردىمۇ؟
قوغلاپ كەلگەنتىم قىلىشقا تائام.
ۋاپا قىلمىغىن ئەي جېنىم بالام،
كورسەڭ ئىلاننى دىگەنتى ئاتام.

ئويدە ئاچ ياتار يۇمشاق بەش بالام،
ئۇنى تۇتماستىن ئالمايمەن ئارام.

ئەمەل قىلمىسام ئاتام سوزىگە،
يىگەن تامىغىم بولىدۇ هارام.

چىرايلىق سوزلەش ئۇنىڭ ھىلىسى،
تۇرغان-پۇتكىنى زەھەردۇر ھامان.
پۇرسەت تاپسىلا تەنىگە يوگۇشۇپ،
شورار يۇرەكتىن قانىنى ھەرقاچان...

— ۋاي ياقەي! يىلان كىرمىدى ئويىگە،
كىرگەن بولسا ئۇ بولامتى توردە.
ئەگەردە ساڭا يالغان سوزلىسەم،
كور بولۇپ كېتەي، ئاق چۇشۇپ كوزگە.

ئاڭلاپ بۇ ئادەم سوزىنى كىرپە،
ئويلىنىپ بىر ئاز سوراپتۇ شۇئان:
— مەنغۇ سوزۇڭگە ئىشىنەر ئىدىم،
لېكىن كوڭلۇمگە چۇشمەكتە گۇمان.

ئەگەر بۇ ئويگە كىرمىسە يىلان،
زەھەرلىك شالە قايدىن چىچىلغان؟
بولمىسا نەققاش ياكى بۇ جايدا،
يولدىكى ئەگرى ئىز قايدىن سىزىلغان؟!

بىراق بۇ ئادەم دەپتۇ يەنىلا:
— زادى كورمىدىم كەتتىكىن قايان.
مەيلى ئىزدەپ كور خالىغان يەرنى،
قاچتىمىكىن يا باشقا يول تامان.

— بوپتۇ سوزۇڭگە ئىشىنەي ئادەم،
چۈنكى سەن مەندىن ئەقىللىق هامان.
ئويىنى ئاختۇرۇش مەن ئۈچۈن خاتا،
خەير - خوش، مەن كەتتىم، بولغىنسەن ئامان.

كىرىپمۇ ئويىدىن ئۇزاپ كەتكەندە،
يىلان قاقاقلاپ كۇلۇپ كېتىپتۇ.
كوزىدىن ئوتلار، جاۋغايىدىن شالە،
چاچرىتىپ شۇندا سوزگە كىرىپتۇ:

— كەلگەچكە ئوڭدىن تەلەي - پىشانەم،
ئەي ئىنسان ماڭا قىلدىڭ ياخشىلىق.
قىلغان شۇ شەپقەت بەدىلى ئۈچۈن،
قېنىڭنى شوراپ قىلاي ناشتىلىق!

— هەي مەرەز كاپىشما، ئاغزىڭنى يۇم!
بۇنداق نامەرتلىك قىلغان نەدە با؟!

ئولۇمدىن ساقلاپ قويسام بىغەرەز،
ئەمدى نىمە دەپ جويلۇيسەن يانا.

ھىلى يالۋۇرۇپ قىلغان سوز ـ ۋەدەڭ،
ئەمدى نىمىشكە بولمايدۇ ھىساپ.
بەرگەن ۋەدەڭدىن تانماقچى بولساڭ،
يەنە قايتىدىن ئاچامدۇق كىتاپ!

ـــ بولدى قوي قۇرۇق گىپىڭنى ئادەم،
جاندىن ئۈمىت ئۈز، ساۋاپلىق ئىش قىل.
ئاچلىقتىن ئولۇپ كەتسەم بىقارار،
قانداق چىدايدۇ سەندىكى ساپ دىل.

گەپنى ياخشىچە قۇلاق سىپ ئاڭلا،
ماڭا جان كىرەك، ماڭا قان كىرەك!
سىنى قولۇمدىن بىرىپ قويسام گەر،
ئەخمەقلىغىمدىن بەرمەمدۇ دىرەك!

ـــ ۋاپاغا جاپا قىلما ئەي يىلان،
قەيەرگە كەتتى سەندىكى ۋىجدان.
دەپتو ـ دە، ئادەم پەرياتلار چىكىپ،
قىلغان ئىشىغا ئەيلەپتو پۇشمان.

ۋاپاغا جاپا قىلىش ئەزەلىدىن،
ئاتا ـ بوۋامدىن قالغانتى مىراس.
كىمكى ياخشىلىق قىلسا ئەگەر دە،
جۇدا قىپ جاندىن ئالمىز قىساس.

دەپتۇ شۇم يىلان دىخانغا شۇنداق،
زەھەر نەشتىرىن جانغا بەتلەپتۇ.
كورۇپ بۇ ھالنى شەپقەتلىك مۇشۇك،
كارۋات ئۈستىدىن ئالغا سەكرەپتۇ.

ئوكشاپ بولغىچە يىلان ئوزىنى،
مۇشۇك چايناپتۇ شۇئان بېشىنى.
ئۇلۇغ بولسىمۇ مۇشۇك توھپىسى،
كەپتۇ پەش قىلماي قىلغان ئىشىنى...

شۇنىڭدىن بۇيان مۇشۇك خىسلىتى،
داستان بولۇپتۇ تىلدىن ـ تىللارغا.
خوشال ياشاپتۇ دىخان ئويىدە،
ئازار يىمەستىن يىلدىن ـ يىللارغا...

1980 ـ يىل 20 ـ ئوكتەبىر، قەشقەر يىڭىسار.

چاشقان بىلەن ئاغمىخان

ھاۋا ئىسسىق بىر كۈنى،
چۈش مەزگىلى بولغاندا؛
ھېچبىر كىشى قالماپتۇ،
ئېتىزلىقتا، خاماندا.
كىچىككىنە ئاغمىخان،
يۈگرەپ كەپتۇ خوش بولۇپ.
كورۇپ تاغدەك بۇغداينى،
چاۋاك چاپتۇ زوقلۇنۇپ.
چەش ئۈستىگە ئۆملەپ
چىقىپتۇ ئۇ شاتلىنىپ.
نەزەر ساپتۇ ئەتراپقا،
ئۇسۇل ئويناپ ئايلىنىپ.
كەپتۇ شۇندا بىر چاشقان
ئوت-چۆپلەرنى ئارىلاپ.
ھېجىيىپتۇ ئۇنىڭغا،

ئۇ يان-بۇ يان مارىلاپ.
دەپتۇ: ـــ ئاي-هاي، ئاغمىخان،
سەن ئاجايىپ ئەقىللىق.
زېرىكىپسەن بىر ئوزەڭ،
ساڭا قىلاي يېقىنلىق.
دوست بولايلى ئىككىمىز،
مېنىڭ كوركەم ئويۇم بار.
سېنى خوشال قىلغۇدەك،
هۇنىرىم بار، كۈيۈم بار.
قېنى يۈرگىن ئويۇمگە،
مېهمان بولغىن ئولتۇرۇپ.
دەپتۇ دەرهال ئاغزىغا،
بۇغداينى لىق تولدۇرۇپ.
بۇ سوزلەرگە ئاغمىخان،
بەكمۇ ئوڭاي ئېرىپتۇ.
ئەگىشىپ ئۇ چاشقانغا،
يەر ئاستىغا بېرىپتۇ.
ئۇنىڭ چوڭقۇر ئويلىرى،
ئىچكىرى هەم تار ئىكەن.
ئىككى-ئۈچ يىل يەتكۇدەك،
ئاشلىغىمۇ بار ئىكەن.
هەيران بولۇپ ئاغمىخان،

شۇنچە نۇرغۇن بۇغدايـدىن؛
"نەدىن ئالدىڭ بۇلارنى؟"
دەپ سوراپتۇ چاشقانـدىن.
"ساپ بۇغداينى دىخانـلار،
ئايرىپ قويار سامانـدىن.
يوتكىۋالـدىم مەن ئۇنى،
دەل پەيتىدە خامانىدىن."
دەپتۇ چاشقان ئوزىچە،
مەغرۇرلىنىپ، كېرىلىپ.
ئاغزىدىكى بۇغداينى،
ياندۇرۇپتۇ بېرىلىپ.
دەپتۇ يەنە: "جۇر بىللە،
چىلىڭ تۇتايلى پۇرسەتنى.
قورقما، ئۇگەن مېنىڭدىن،
باتۇرلۇقنى، جۇرئەتنى".
بەك قورقۇپتۇ ئاغمىخان،
تەييار ئاشنى ئېلىشـتىن.
قېچىش توغرا كەلگەندە،
ئارقىسىدا قېلىشتىن.
شۇندا چاشقان بىر غۇلاچ،
بىر شوينىنى تېپىپتۇ.
ئويلاپ ياخشى ئامالنى،

بىر پۇتىنى چىگىپتۇ.
ئاغمىخاننىڭ پۇتىنى،
بىر ئۇچىدا چىگىپتۇ.
"تەڭ بىرىپ، تەڭ كېلىمىز"
دەپ خامانغا مېڭىپتۇ.
ھەر ئىككىسى بۇغدايىنى،
يەپتۇ تازا ئالدىراپ.
ئاشۇ پەيتتە ئاسماندىن،
بىر سا كەپتۇ پىقىراپ.
ئوز ئوۋىنى كورۇپ سا،
ئوقتەك ئۇچۇپ چۈشۈپتۇ.
قىچىپ يۈرگەن چاشقانغا،
تىرناق ساپتۇ، تۇتۇپتۇ.
ئورلەپتۇ سا ئاسمانغا،
ئولجىسىنى كوتىرىپ.
پۇتى باغلاق ئاغمىخان،
تەڭ چىقىپتۇ ئېسىلىپ.
ئۇچۇپتۇ سا ئىگىز-پەس،
مەلىلەرنى ئارىلاپ.
كورۇپ بۇنى باللار،
كۈلۈشۈپتۇ ۋاقىراپ.
پۇشايماندا ئاغمىخان،

تىپىرلاپتۇ تولغۇنۇپ.
باللارغا ھەسرەتتە،
شۇنداق دەپتۇ ئاھ ئۇرۇپ:
”كىم يولۇقسا قازانغا،
يۇقار ئەكەن قارىسى.
گەر ئەگەشسە يامانغا،
يۇقار ئەكەن يالىسى“.

مۇتەللىپ جۇماخۇن •

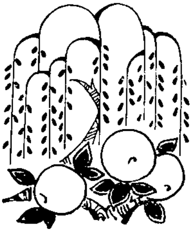

سوگەت ۋە ئالما كوچىتى

بىرتۇپ سوگەت ئۈنۈپتۇ،
باغ تېمىنىڭ تۈۋىدە.
بوپتۇ پىكرى-خىيالى،
ئۇسۇشنىڭلا غېمىدە.
بوي تارتىپ ئۇ كۈنسېرى،
خوشاللىقتا تولۇپتۇ.
يېنىدىكى ئالمىنى،
زاڭلىق قىلىپ كۈلۈپتۇ:
"ھەي كوچەتۋاي، كوچەتۋاي،
تۈرىسەڭغۇ بوي تارتماي.
يېشىمىز تەڭ بولسىمۇ،
مەن ئۇستۇم ئىگىز، ھاي-ھاي!"
"ماختانمىغىن گىمدىيىپ، —
دەپتۇ ئالما كوچىتى، —

تەكەببۇرلۇق، كورەڭلىك
بەختىنىڭ چوڭ ئاپىتى.
ئۇخشىمايمەن مەن ساڭا،
يەيمەن ئەلنىڭ غېمىنى.
بويىدىن يوقتۇر تامايىم،
بەرسەم دەيمەن مېۋىسىنى.“
ئاڭلىغاندا بۇ سوزنى
تېرىكىپتۇ سوگەتۋاي.
دوق قىلىپتۇ ئالمىغا،
يەنە تېخى تەپ تارتماي:
”تاپتىڭمۇ سەن شۇ گەپنى،
ئۇسكىنىمنى كورەلمەي.
ئىچىڭ يامان بولغاچقا،
قاپسەن نوتا سۇرەلمەي.
ھەر تەرەپكە غۇلاچلاپ،
ماڭغىنىمنى كور ئەمدى.
شاخلىرىمنىڭ ئاستىدا
كۈن كورەلمەي تۇر ئەمدى.“
شۇندىن تارتىپ سوگەتنىڭ،
ئۈزىراپتۇ پۇت-قولى.
يوغىناپتۇ كۈن ساناپ،
ئەگرى-بۈگرى بوپ غولى.

كۈنلەر ئوتۇپ ياز كەپتۇ،
ئودەك بىلەن غاز كەپتۇ.
مۈكچەيسمۇ سوگەتۋاي،
ئوسۇش يەنە ئاز كەپتۇ.
بوپتۇ ئالما باراقسان،
شاخ ـ شاخلىرى ئېگىلىپ.
قىپتۇ ئەلنى شادىمان،
مۇئىلىرى يېتىلىپ.
بۇنى كورۇپ سوگەتنىڭ
قىزىرىپتۇ كوزلىرى.
ئەل ماختىسا ئالمىنى،
تاتىرىپتۇ يۈزلىرى.
شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە،
سەيلىچىلەر كېلىپتۇ.
يەپ ئالمىنى بەھوزۇر،
لەززىتىنى تېتىپتۇ.
لېكىن سوگەت كۈن توسۇپ،
دەخلى بولغاچ ئوسۇشكە.
قارار قىپتۇ كىشىلەر،
ئۇنى تۇپتىن كېسىشكە.
ئەتىسىلا ھەرىدە،
سوگەت بوپتۇ ئون پارە.

كولۇنۇپتۇ يىلتىزى،
قىلسىمۇ ئۇ مىڭ نالە.

❖ ❖ ❖

بۇ ھىكمەتلىك تەمسىلنى،
ئاڭلىمىغان قالماپتۇ.
ئادەملەرنىڭ ئىچىدە
مۇنداق سوزلەر تارقاپتۇ:
”كەمتەر بولساڭ ئەل سويەر،
قەدىمىڭدىن گۇل ئۇنەر.
مىۋە بەرسەڭ چىچەكلەپ،
ئەمگىگىنى ئەل كورەر.
ماختانچاقلىق، كىبىرلىك،
ئومۇرنىڭ چوڭ دۇشمىنى.
بوي كورسەتسەڭ قۇرۇقلا،
قەدىرلەيدۇ كىم سىنى؟!“

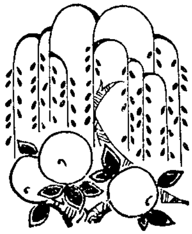

مەھەممەت روزى

قوزا بىلەن ئوغلاقنىڭ دوستلۇغى

ئوغلاق بىلەن قوزىجان،
ئىكەن يېقىن دوستلاردىن.
ئوينايدىكەن سەكرىشىپ،
ئېتىز-ئېرىق قىزلاردىن.
بىر كۈنىسى قوزىغا،
شۇنداق دەپتۇ ئوغلاقجان:
”قارا دوستۇم، بۇ يەرنىڭ
چوپى ئەمەس ھېچ يۇمران.
كۈندە بۇنداق يۈرگىچە،
كورمەيلىمۇ ھەر ياقنى.
تاپمايلىمۇ بىز ئىزدەپ،
چوپى ئىسىل يايلاقنى.
ئىككى ياققا ئىككىمىز،
بولۇنۇپ يول ئالايلى.
ئەگەر تاپساق قايسىمىز،

كېلىپ خەۋەر قىلايلى".
تەكلىۋىگە ئوغلاقـنىڭ
قوشۇلۇپتۇ قوزىجان.
ئىككى ياقىا ئىككىسى،
يول ئېلىپتۇ شۇ ھامان.

ماڭا، ماڭا قوزىجان،
قوساقلىرى ئېچىپتۇ.
چۈشكە يېقىن ئاخىرى،
بىر مەنزىلگە يېتىپتۇ.
بۇ يەر ئىكەن زەپ ئىسىل،
قويۇق ئىكەن چوپلىرى.
شۇنچە يۇمشاق، تاتلىقكەن،
چوپلىرىنىڭ كوپلىرى.
ئېرىقلاردا ئاقاركەن،
شىلدىرلىشىپ سۈزۈك سۇ.
بۇنى كورۇپ چىن دىلدىن،
بەكمۇ خوشال بوپتۇ ئۇ.
ئويلاپتۇ ئۇ:" چوپلەردىن —
ئاۋال بىر ئاز يەۋېلىپ؛
ئاندىن بېرىپ ئوغلاقنى،
كېلەيمىكىن چاقىرىپ".

لېكىن بىردىن ئويىدىن،
يېنىۋاپتۇ قوزىجان.
دەپتۇ: ”بۇنىداق قىلىسام مەن،
توغرا بولىماس ھەرقاچان.
يۈرگەن بولسا تاپالىماي،
دوستۇم بىرەر ماكاننى.
ئاچ قالمىسۇن، مەن باراي،
بىللە يەيلى تاپقاننى.“
قوزا ئويلاپ دوستىنى،
سۈمۈ ئىچمەي كېتىپتۇ.
دوستلۇق مېھرى تېنىگە،
زور كۈچ-قۇۋۋەت قېتىپتۇ.

ئوغلاق ئۈزاق ماڭمايلا،
بىر مەنزىلگە يېتىپتۇ.
بۇ مەنزىلنىڭ ھوسنىگە،
تويماي، تويماي بېقىپتۇ.
بۇندا تەكشى ئىسىل چوپ،
دولقۇنلىنىپ تۇراركەن.
چېچەكلەرنىڭ خۇش ھىدى،
دىماقلارغا ئۇراركەن.
بۇلاقلاردىن زۇمرەت سۇ،

ئوخچۇپ ـ ئوخـچۇپ ئاقاركەن.
ئىسسىل، سالقىن هاۋاسى،
تەنگە زەپمۇ ياقاركەن.
ئويلاپتۇ ئۇ: "چوپلەردىن ــ
ئاۋال تازا يەپ تويياي.
ئاندىن ئىچىپ سۇلاردىن
تەشنالىقتا مەن قاناي".
ئوغلاق ئۇنتۇپ ھەمـمىنى،
باش كوتەرمەي چوپ يەپتۇ.
قارنى تويۇپ، بۇلاقتا ــ
سۇ ئىچكىلى ھەم كەپتۇ.
سۇنى ئىچىپ كوپ ئوتمەي،
كەپتۇ تازا ئۇيقۇسى.
ۋۇجۇدىنى قاپلاپتۇ،
بىر شىرىنلىق تۇيغۇسى.
دەل شۇ پەيتتە يادىغا،
كېلىپ قاپتۇ قوزىجان.
لېكىن بېشى ساڭـگىلاپ،
ئۇخلاپ قاپتۇ شۇ ھامان.
ئۇ چۇشىدە كورۇپتۇ،
قوزىجاننى ئاسماندا.
يۇرگىدەكمىش قوزىجان،

يايلاق ئىزدەپ ھەر ياندا.
ئېغىر كۈنلەر چۈشكەندە،
قوزىجاننىڭ بېشىغا.
كەپتۇ بىردىن پەرىشتە،
ھەمدە ئۇنىڭ قېشىغا.
دەۋاتقىدەك پەرىشتە:
"دوستۇڭ ئوغلاق ۋاپاسىز.
ياخشى يەرنى تېپىپ ئۇ،
ئۇخلىماقتا قارارسىز.
ئىزدىمىدى ئۇ سېنى،
سەنمۇ ئۇنى ئىزدىمە.
دوستلۇغىنى ئۇنۇتقان،
قىپ بېرەلمەس ھېچ نىمە.
ئوغلاق ئاڭلاپ بۇ سوزنى،
جويلۇپتۇ ھەم توۋلاپتۇ.
"خاتا قىلدىم!" دەپ شۇئان،
ئۇن چىقىرىپ يىغلاپتۇ.
ئوز ئۇندىن چوچۇپلا،
ئويغانغاندا ئوغلاقجان.
كوز ئالدىدا تۇرغىدەك،
ئاڭا قاراپ قوزىجان.
ئوغلاق ئەمدى راستىنلا،

ئۇڭىدىمۇ يىغلاپتۇ.
قوزىجانغا تىز چوكۈپ،
ناماقۇللۇق سوراپتۇ.

❖ ❖ ❖

ھەممە دوستلار ئېلىڭلار،
بۇنىڭدىن ساۋاق ـ ئىبرەت.
قەدىرلەڭلار دوستلۇقنى،
دوستلۇق ئىسىل ھەم قىممەت.
ئاڭا قىلساق خىيانەت،
بولۇر سوزسىز جىنايەت.
دوستلۇق گۈلى ياشنىسۇن،
دىل بېغىدا تا ئەبەت!

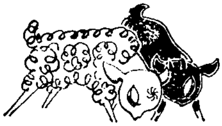

قادىر ئارسلان

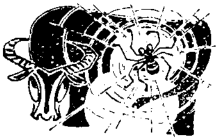

كالا بىلەن ئۆمۈچۈك

ئوتىكەن ئىدى بىر كالا،
بەكمۇ ماختانچاق.
"قالتىس كۈچلۈك مەخلۇقمەن"
دەيتتى ئۇ، ئاخماق.
كەلدى يازنىڭ بىر كۈنى،
كولنىڭ بويىغا.
بىر تۈپ سوگەت تۈۋىدە،
كەتتى ئۇيىقىغا.
كەلدى شۇ چاغ گۈڭۈلداپ،
بىر چىۋىن ئۇچۇپ.
كالىۋاينىڭ كوزىگە،
ئالدى ئۇ قونۇپ.
ئەستا!، — دىدى كالىۋاي،
شۇئان ئويغۇنۇپ.
دىدى: "ئولگۈك كەلدىمۇ،

ئۆيغۇمنى بۇزۇپ“.
سىلكىدى ئۇ، بېشىنى،
غەزەپكە تولۇپ.
بۇ رودىپاي چىۋىننى،
قوغلىماق بولۇپ.
لېكىن، چىۋىن بېزەڭنىڭ،
پەرۋايى پەلەك.
تۇمشۇغىغا قونۇپ ئۇ،
قاخشاتتى بەكرەك.
تۇردى سەكرەپ ئورنىدىن،
ئاخىر كالدۋاي.
دېدى: ”يوقال كوزۇمدىن،
بىارام قىلماي“.
قۇيرۇغىن شىپاڭلاتتى،
ئولتۇرمەك بولۇپ.
قونۇۋالدى مۈڭگۈزگە،
چىۋىن بىر ئۇچۇپ.
دېدى سوگەت ئۇستىدە،
تۇرغان ئومۇچۇك:
”ئوز بويۇڭغا ئىشىنىپ،
دېمە مەن كۇچلۇك“.
ئومۇچۇكنىڭ بۇ گېپى،

ھارکەلدی ئاڭا.
"ئۇلمەك ئۇستىگە تەپمەك"
بولغاندەك يانا.
ھوكۇرىدى ئالىپ،
غەزەپتە كالا:
"مېنى زاڭلىق قىلماقنى،
كوردۇڭمۇ راۋا؟!
كىچىككىنە مەخلۇقسەن،
بىڭسىك بارمتى؟
شۇ چىۋىننى تۇتقىدەك،
ئېپىڭ بارمتى؟"
شۇ چاغ كۇلۇپ ئومۇچۇك،
سوز ئاچتى يانا:
"سېنى زاڭلىق قىلمىدىم،
بولمىغىن خاپا.
كۇچلۇك بىلىپ ئوزەڭنى،
ھەممە ھايۋاندىن.
ياراتمىدىڭ ھېچكىمنى،
نەچچە زاماندىن.
مانا ئەمدى چىۋىنگە،
كۇچۇڭ يەتمىدى.
دوق قىلساڭمۇ ھەرقاچان،

يەراق كەتمەدى.
بويۇم كىچىك بولسىمۇ،
مەندە بار ئامال.
يېتىپ سوگەت تۈۋىدە،
ئوبدان نەزەر سال“.
ياتتى كالا ئورنىدا،
چۈشۈپ پەس كويغا.
ئومۇچۇككە قارىدى،
چومۇپ ئۇ ئويـغا.
كىچىككىنە ئومۇچۇك،
ئىشنى باشـلىدى.
شاختىن ـ شاخقا تور تارتىپ،
تۇزاق راسلىدى.
ئۇچتى ئۇ يان ـ بۇ يانغا
چىۋىن بىزارى.
ئومۇچۇكنىڭ تورىغا،
تەگدى ئاخىرى.
چىۋىن تورغا تەگدىيۇ،
قالدى ئۇچالماي.
قانىتىنى ئۇرسىمۇ،
زادى قاچالماي...
ئومۇچۇكنىڭ ئىشىدىن،

ئالدى كالا دەرس.
خىجىلچىلىق دەستىــدىن،
بولدى ئاڭا تەس.
دىدى كالا باش چايقاپ:
"ئەخمەق ئىكەنمەن.
شۇڭا مەن بۇ دۇنيادا،
قالتىس دىگەن مەن.
ساقلاي ئەستە بۇ ئىشنى،
ھەرگىز ئۇنتۇماي.
تەمەننادىن ۋاز كىچىپ،
بىر كەمــتەر بولاي".

ھەر ئىشنىڭ ئوز يولى بار

تۇغدى تاغىل مۇشۇكخان،
يۇمشاق تۇكلۇك ئاسلاننى.
ئەتىۋارلاپ باقتى ئۇ،
بېرىپ ئاڭا تاپقاننى.
ئويۇن بىلەن ئاسلاننىڭ
غەمسىز ئوتتى كۇنلىرى.

ئانىسىغا باش قويۇپ،
ئۇخلار ئىدى تۈنلىرى.
دىدى مۈشۈك بىر كۈنى:
"ئوماق بالام قۇلاق سال.
ئەمدى سەنمۇ چوڭ بولدۇڭ،
يەم ئىزلەشنى ئۇقۇۋال.
ئۆگەن چاشقان تۇتۇشنى،
قوسۇغۇڭمۇ تويىدۇ.
كارغا كەلدى بالام دەپ،
ئاناڭ خوشال بولىدۇ."
ئانىسىنىڭ سوزىگە
ماقۇل بولدى ئاسلانجان.
ئويلىدى ئۇ ئىچىدە:
"چاشقان تۇتماق بەك ئاسان.
ئون چاشقاننى بىر قىلسا،
تەڭ بولالماس بويۇمغا.
كۈچ-قۇۋۋەتكە تولدۇممەن،
چاشقان چۈشەر قولۇمغا".
شۇئان ئىزلەپ بۇلۇڭدىن،
بىر توشۇكنى تاپتى ئۇ.
تۈمشۇق تىرەپ توشۇككە،
كوز چەكچەيتىپ ياتتى ئۇ.
كۈتە-كۈتە بىر هازا،

قالدى ئاسلان زېرىكىپ.
"چاشقان يوقكەن بۇ يەردە"
دېدى راسا تېرىكىپ.
دېدى شۇ چاغ ئانىسى:
"بالام، پەملىك يوق ئىكەن.
دۆۋەيلىسەڭ توشۇكتە،
چىقار چاشقان نەدىكەن؟
ھەر ئىشنىڭ ئۆز يولى بار،
بىلگىن ئۇنى يەتكۇدەك.
كۈچلا بولسا بولمايدۇ،
يەنە تاقەت، پەم كېرەك.
تۇتماق ئۈچۈن چاشقاننى،
چىداملىق بول ھارمىغىن.
يىراق تۇرۇپ توشۇكتىن،
سەگەك بولۇپ مارىغىن".
ئانىسىنىڭ سوزلىرى،
زەپمۇ ياقتى ئاسلانغا.
دېدى: "قىلىپ چوكچىلىق
قالماي ئەمدى پۇشمانغا".
سەۋرى، پەمنى ئۆگەندى،
ھارماي توشۇك مارىدى.
چاشقان تۇتۇپ ئاسلانجان،
ئانىسغا يارىدى.

ددابەر قېيۇم

چۈمۈلىنىڭ يول سېلىشى

بىر چۈمۈلە ئۆز قەۋمىنىڭ غېمىدە،
تۇرۇپ قالدى، كېلىپ تامنىڭ تۈۋىدە.

بايقىدى بولغاي بارار مەنزىلىنى،
تىكتى تامنىڭ ھەر يېقىغا كۆزىنى.

يول سېلىشقا تاللىدى ئەپلىك ئورۇن،
ئۇ ئەمەس ئەردى ئەزەلدىنلا ھورۇن.

غەيرەت بىلەن ئىلگىرلىدى نىشانغا،
قالدى ئۇچراپ يولدا چوڭقۇر ـ ئويمانغا.

يونۇلۇشنى بۇرىغىچە بىردىنلا،
يىقىلدى ـ دە بېشى قېيىپ پىررىدا.

تا ئەزەلدىن بولمىغان ھېچ ئىش ئاسان،
بۇ ھەقىقەت تېخىمۇ بولـدى ئايان.

ھەرنە ئىشتا چەكمىسە جەۋرۇ-جاپا،
"كېلىدۇ راھەت" دىيىش ئۇندىن، خاتا.

ئىلگىگە ئالدى شۇ ئوي چۇمۇلىنى،
ئاقلىماق بوپ زاتىنىڭ ئۇمىدىنى.

قايتىدىن غەيرەتلىنىپ يول ئالدى ئۇ،
تام يۈزىگە ئەجرىدىن ئىز سالدى ئۇ.

بۇ قېتىم تامنىڭ بېلىدىن ھالقىدى،
يېرىم يولغا كەلگىنىنى بايقىدى.

بىراق شۇندا بىر پالاكەت يۈز بېرىپ،
چۈشتى يەنە تامدىن پەسكە سېرىلىپ.

بار ئىكەن بۇ تامدا ئەسلى ئەسكى تور،
ئالغا باسقاندىن داۋام ئىزلەپ قۇسۇر.

تورىۋالدى چۇمۇلىنىڭ يولىنى،
بوغماق بولۇپ ئۇنىڭ پۇت ۋە قولىنى.

چۈمۈله بوش كەلـمىدى رەقىبىگە،
يېتىپ دەرھال ئىشىنىڭ تېگى ـ تەكتىگە.

كورگەن چاغدا ئۇزىنى تام ئۈستىدە،
جۈلالىدى خوشال كۈلـكە چېھرىدە.

قارىغانتى پەسكە ئۇ ھەۋەس بىلەن،
چوڭ قوشۇن كەلدى ئەنە بەس ـ بەس بىلەن.

ھاردۇغى چىقـتى ئۇنىڭ، بۇ ئەجرىدىن،
كۈتكىنىمۇ شۇ ئىدى ئۇز نەسلىدىن.

ئۇ يەنە قىلدى داۋام ئۇز يولىنى،
چىڭ تۇتۇپ ئەۋلاتـلىرىنىڭ قولىنى.

ئوكۈز بىلەن ئېشەك

قوشتىن چىقىپ كەچتە ئوكۈزجان،
ئېغىر تىنىپ ياتتى پۇشۇلداپ.
كەلدى شۇئان ھاكاۋۇر ئېشەك،
زاڭلىق قىلىپ ئويناپ-سوكۇلداپ.

دىدى ھەمدە: ئەھۋالىڭ خاراپ،
نىچۈن دوستۇم بۇ ھالغا قالدىڭ؟
راستىن ئېيتسام مىجەزىڭ يۇۋاش،
پەمسىز بولغاچ ھاردىڭ ۋە تالدىڭ.

مېنىڭچىلىك بىڭسىڭ بولسىدى،
ئارام-خۇدا ئوتەتتىڭ تېنچ.
يەڭگىل ئىشقا بولاتتىڭ داخىل،
ئىسسىق-سوغۇق كورمەس ئىدىڭ ھىچ...

ئەجەپلىنىپ بۇ سوزگە ئوكۇز،
دىدى ئاتا: مىنىڭ كەسپىم شۇ.
قىشى ياتتىم ئارام ئىپ خىلى،
تەييار تاپلىق بىر خىيانەتقۇ.

قەھـقەھ ئۇرۇپ ھاگىردى ئىشەك،
كويۇنگەننى بىلمەيسەن ئاداش.
تىپىلمايدۇ ئىزدىسە ھەرگىز،
بۇ جاھاندا سەنچىلىك يۇۋاش.

گەر خالىساڭ سوزۇمنى ئاڭلا،
تىگىپ قالار بەلكى پايدىسى.
تەدبىرلىك بول، چارە ئويلىغىن،
چارچىمىغىن دوستۇم ياخشىسى.

ئويلاپ ئوكۇز قىلدى ئىلتىجا،
چارەڭنى ئىيت، قىنى مەن ئاڭلاي.
بولسا ئەگەر پايدىسى ئۇنىڭ،
شۇ چاغ سىنىڭ ئەقلىڭنى داڭلاي.

مەغرۇرلۇقتىن كىرىلىپ ئىشەك،
بەردى ئاتا شۇنداق مەسلىھەت:

كېسەل ئوخشاش ياتىسەن تېنچ،
سۇ ئىچمەيسەن، يېمەيسەن ھەلەپ.

سېنى ئاغرىق كورۇپ، ئىشقىمۇ —
ئېلىپ بارماس قوشچى ھېچقاچان.
ئارام ئېلىپ قىلىسەن ھوزۇر،
بۇ ئېيتقىنىم ئەمەستۇر يالغان.

بامەسلىھەت ئىش قىلدى ئوكۇز،
ھەلەپ، سۇغا سالمىدى كوزنى.
گويا ئېغىر كېسەل بولغاندەك،
يەرگە قاتتىق تاشلىدى ئوزنى.

تاڭ سەھەردە كەلدى قوشچىمۇ،
كوردى ئۇنى شۇ ھالدا "خاراپ".
بېشى قاتتى، ئەنسىرىدى ھەم،
ئوكۇزجانغا تەلمۇرۇپ قاراپ.

ئاخشام قويغان پېتىچە تېخى
تۇرار ئىدى سۇ، سامان، ھەلەپ.
ئىش ئالدىراش،
قوشچى شۇ ھامان،
ئېشەكۋاينى ئېپ ماڭدى ھەيدەپ.

بىر كۈن قوشقا قېتىلغان ئېشەك،
كەلدى كەچتە ھالى بەك يامان.
ئوكۇزۋايىغا بەرگەچ مەسلىھەت،
كوڭلىدە ئۇ قىلىپ پۇشايىمان.

چاندۇرمىدى قوشقا قاتقاننى،
(باشقىچە ئۇ ھىلە ئويىلىدى).
دىدى شۇنداق: قەدىردان دوستۇم،
تۇر ئورنۇڭدىن، ئەمدى بولمىدى.

سېنى ئاغرىق كورگەچ ئىگەمىز،
مىنىپ مېنى باردى بىر ياقىقا.
گوش دۇكىنى ئالدىدا توختاپ،
ساتتى سېنى بۇگۇن قاسساپقا.

ئەرتە سەھەر كېلىدۇ قاسساپ،
شۇ كۈن كەچتە سويىدۇ سېنى.
ئەي قەدىناس كېتەمسەن شۇنداق،
ھەسرەت بىلەن قالدۇرۇپ مېنى؟...

بۇ سوزلەرگە ئىشەندى ئوكۇز،
چارە سوراپ يىلىندى ئاڭا.

ئېشەك ئېيتتى: بۈگۈن يەملەرنى،
كۈندىكىدىن ئارتۇقراق يالما.

موزىگىن ھەم سەكرىگىن ـ تاقلا،
ساقلىغىڭغا ئىگەم ئىشەنسۇن.
بەلكى يانار قىلغان سودىدىن،
ئەقلىڭ دەرھال بۇنى چۈشەنسۇن.

بۇمۇ ياقتى ئوكۈز كوڭلىگە،
ئوقۇردا ھىچ قالمىدى ئوت ـ چوپ.
موزىدى ئۇ بىركېچە شۇنداق،
سەكرەپ ـ تاقلاپ، تاملارغا ئۇسۇپ.

ئوكۈز يەنە قوشۇلدى قوشقا،
ئېشەكمۇ ھەم بىكار قالمىدى.
ھىلىگەرلىك سودىلىرىدىن،
ئويلاڭلارچۇ پايدا بارمىدى؟

ھارام تاماق سىڭمەيدۇ ئەسلا،
ساختىپەزلىك ئاقىمۇ مەھەل.
ئاڭلىغانغا نەسىھەت بولۇپ،
پۈتتى شۇنداق ئاددى بۇ مەسەل.

ئومەر رەجەپ

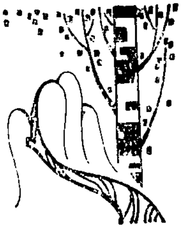

تال ۋە تېرەك

نەۋ باھارنىڭ سەھەرى چىقماقتىكەن شوخ شامال،
ئىختىيارسىز ئىغاڭلاپ تۇرار تېرەك بىمالال.
ئۇ بويىنىنى سوزۇپتۇ، تالغا قاراپ كۈلۈپتۇ،
ھەم بەستىنى تۈزۈپتۇ، گاللىرىنى قىرىپتۇ؛
ئۇ مەنسىتمەي تالجاننى دەپتۇ: — تۇرغىن ئۇيقىدىن.
(ئايانىچلىق ھالىتى زاھىر ئىكەن تۇرقىدىن)
— سەن تۇرىسەن ئېگىلىپ، چالغا ئوخشاش مۈكچىيىپ،
مېنىڭ قاۋۇل بەستىمنى كورەلمەيسەن كوز ئېچىپ.
مەن تۇرىمەن بەھوزۇر كوك ئاسمانغا تاقىشىپ،
ئالالمايسەن ھېچ پايدا مەن بىلەن گەپ تالىشىپ.
تالمۇ دەپتۇ: — تېرەكجان چوڭ سوزلىمە ئالدىمدا،
سەن بېسىلىپ ياتىسەن مېنىڭ دائىم ئاستىمدا.
مەن بىلىمەن راستىن سەن قارىماققا چىرايلىق،
شۇڭا مېنىڭ ئاستىمغا قويۇشقىمۇ قولايلىق.

تېرەك دەپتۇ (چالۋاقاپ) : — سەن جويلىمە ۋالاقلاپ، —
قۇتۇلۇشنى ئويلاپتۇ ئۇ ئوزىنى بىر ئاقلاپ.
— بەرپا قىلدى كىشىلەر سانىسىز كوچۇم تېرەكلىك،
بولغاچقا مەن ئەتىۋار قۇرۇلۇشقا كېرەكلىك.
زور بولسىمۇ ئىمارەت مەنسىز پۈتمەس ھېچقاچان،
ئەمدىغۇ تەن بەرگەنسەن سۆرەلمىدىڭ سەن زۇۋان.
تال ئېيتىپتۇ مۇنداق دەپ: — سەن كەتمىگىن كورەڭلەپ،
بەرگەن نەپىڭ چوڭ ئەمەس، بەرمەكتىمەن مەنمۇ نەپ.
ئەلنى ئويلاپ ھەر زامان يۇمالمايمەن كوزۇمنى،
مەن تۇتىمەن ئىنسانغا ساپاق-ساپاق ئۇزۇمنى.
مىۋەم تەمى بەك تاتلىق تىل يارىمەن يېگەندە،
غادايمايمەن ئەبەتكە "ئۇزۇم-شېكەر" دېگەندە.
دەل شۇ چاغدا بىر دىخان كېپ دەرەخنى كېسىپتۇ،
ئېلىپ كېلىپ ھويلىغا تال ئاستىغا بېسىپتۇ.
تەن بېرىپتۇ تېرەكجان ھەم ئىزاغا ئولۇپتۇ،
خوشاللىقتا تال شۇئان ۋىلىق-ۋىلىق كۇلۇپتۇ.

قاش-كىرپىكنىڭ سوھبىتى

بىر ئاخشىمى قاش-كىرپىك دەتالاشقا چۇشۇپتۇ،
ۋاراڭ-چۇرۇڭ ئاۋازغا چىراي شۇئان توشۇپتۇ.

قاش ئېيتىپتۇ: ــ مەن دىمەك كوزنىڭ زىننەت ـ تاجىسى،
مەن بولمىسام بۇ كوزنىڭ ئىززەتلەنمەس قارىسى.
كىرپىك دەپتۇ: ــ قاش ئاداش سەنمۇ يوغان سوزلىمە،
قۇلاق سالغىن مەن ئېيتاي سوزۇم ئىككى كەلىمە.
سەن تۇرىسەن راستىنلا كوزگە بولۇپ گۇلتاجى،
ئەمما مەنمۇ قوغدايمەن بولۇپ ئۇنى مەرت جەڭچى.
قاش ئېيتىپتۇ: ــ سەن قېنى مەنسىز سەپسال شۇ كوزگە،
ئوخشايدۇ مەن بولمىسام سايىدىكى قۇرۇق كولگە.
بولۇپ ئۇنىڭ زىننىتى تۇرمامدىمەن بۇ يەردە،
ئېلىۋەتسۇن، تۇرمايمەن، خالىمىسا ئەگەر دە.
كىرپىك دەپتۇ: ــ زىننەتنىڭ قىممىتىنى بىلمەن،
بىراق ساڭا شۇ سەۋەپ ئازراق تەنبىھ قىلمەن.
سەن بولمىساڭ كوز دىگەن دەل ـ دەرەخسىز كولمىكەن،
دىمەكچىغۇ، بولمىسام چىراي خۇددى چول ئىكەن.
ــ شۇنداق ـ شۇنداق! ئەلۋەتتە مەن ئۇلارنىڭ زىننىتى،
مەن بولغاچقا ئاشامدۇ ئاشۇ يۇزنىڭ قىممىتى؟!
ــ توختا ئاداش بىر دەقىق قۇلاق سالغىن سوزۇمگە،
كوز ئېچىلسا ناۋادا نىمە دەركىن ئۇ بىزگە.
هايال ئوتمەي كوزمۇ هەم ئويغىنىپتۇ ئۇيقىدىن،
هەيران بوپتۇ ئۇلارنىڭ ئايانچلىق تۇرقىدىن.
تۇرار ئىكەن قاش دىگەن جىلۋە قىلىپ لىكىلداپ،
ئەمما كىرپىك غىلڭ قىلماس چۇشسە يامغۇر چىپىلداپ.

كوز يېتىپتۇ تىگىگە گەپىنىڭ ئەمدى ئاخىرى،
دەپتۇ قاشنى ئەۋۋىلەم ”گۈزەللىكىم زاھىرى“.
ــ سەنمۇ، ــ دەپتۇ كىرپىككە، ــ مېنىڭ يېقىن كىشىمسەن،
سەن تۇرسەن كۆزەتتە، دىمەك مېنىڭ جېنىمسەن.
ئىككىڭلار نىڭ پىكرىنى مەن يەتكۈزەي چىرايغا،
چىراي ئېيتسۇن، ئايرىسۇن دىسە ھېلى بوۋايغا.

1981 ـ يىل ئاپرېل، قەشقەر.

لاچىن بىلەن سا

بىر چاغدا قۇشلار ئارا،
چوڭ باھالاش بولغانمىش.
شۇندا لاچىن "باھادىر"
دېگەن نامنى ئالغانمىش.

قوشۇلماپتۇ يالغۇز سا،
دەپتۇ مەغرۇر ھورۇن سا:
"مەن نىمىشقا بولمايمەن،
بەستىم شۇنچە زور تۇرسا".

قۇشلار يەنە قايتىدىن،
مۇنازىرە باشلاپتۇ.
ئاخىرىدا شاھ سۇمرۇغ
ئۆز پىكرىنى تاشلاپتۇ:

”كىمنىڭ پىكرى ھەق ـ ناھەق
ئەمىلىيەتتە سىنايلى.
كىم تېز يۈز جان ئۈۋلىسا،
باھادىر نام بېرەيلى“.

شۇ گەپ بىلەن ئىككىسى،
تەڭلا ئوۋغا چىقىپتۇ.
لاچىن بىلەن مەغرۇر سا،
ئىككى ياقا كېتىپتۇ.

لاچىن كوكتە ئۇچۇپتۇ،
بۇلۇتلاردىن ھالقىپتۇ.
پەرۋاز قىلىپ ئايلىنىپ،
يۈزدەك غازنى كورۇپتۇ.

قاھ ـ قاھ ئۇرۇپ كۈلۈپتۇ،
ئاڭا غەيرەت كىرىپتۇ.
ھايال ئوتمەي غازلارنىڭ
ئەدىۋىسىنى بېرىپتۇ.

لاچىننىڭ بۇ قەھرىدىن،
قۇتۇلماپتۇ بىر جانمۇ.

شۈنچە جەڭدە باتۇرنىڭ
پوكولمەپتۇ قەددىمۇ.

تىك ئاسماننىڭ قەرىدە،
تەنتەنە قىپ غەلىبگە.
يېنىپ كەپتۇ لاچىن تېز،
بەسلەشكەن شۇ پەللىگە.

شۈنچە ئۇزاق كۈتتۈپتۇ،
يېرىم كۈنمۇ ئوتتۇپتۇ.
كەلمىگەچكە پوچى سا،
لاچىن ئىزدەپ مېڭىپتۇ.

ئىزدە ـ ئىزدە تېپىپتۇ،
ئەخمەق سانى تەسلىكتە.
تۇرغىدەك ئۇ لەپەڭلەپ،
سازلىق توپى پەسلىكتە.

”ھالىڭ قانداق بۇرادەر،
ئامان ـ ئىسەن تۇردۇڭمۇ؟“
دەپتۇ لاچىن كويۇنۇپ:
”يۇزچە جاننى ئالدىڭمۇ؟“

”ئەنە، ئەنە كوردۇڭمۇ،
مىدىرلىدى، تۇيدۇڭمۇ؟ —
دەپتۇ ئاڭا لەقۋا سا، —
ئامەت كەلدى، قويدۇمغۇ!“

”هە، هە، كوردۇم! شۇمىدى!؟
يالغۇز پاقا تۇرىدۇ.
بولغىن تېزراق قايتايلى،
قۇشلار بىزنى كۈتىدۇ“.

”ئالدىرىما لاچىن سەن،
ئېلىۋالسام شۇ بىرنى.
قالار پەقەت كېيىنگە،
يەنە توقسان توققۇزى“.

”پاقا ئالالماس سا“ دىگەن،
ئەنە شۇندىن قاپتىكەن.
لاچىن بولۇپ باهادىر،
هەقىقى نام ئاپتىكەن.

كامىل رەھىم

قۇشقاچنىڭ شىكارى

بار ئىكەنۇ، يوق ئىكەن،
ئاچ ئىكەن ھەم توق ئىكەن.
ئۇزاق ئۆتمۈش زاماندا،
بىر ئاق قۇشقاچ تاغلاردا؛
ياشايدىكەن كېرىلىپ،
پوچىلىقتا بېرىلىپ.
دەيدىكەن ئۇ ئۆزىنى،
(يۇمۇۋېلىپ كۆزىنى)
— "پەلۋان بىر، نوچىمەن
تاغنى تالقان قىلىمەن.
بۇندا تۈتنىڭ بىرىمەن،
ئالەم شاھى بولىمەن."
ئۇ ماختىنىپ يۈرەركەن،
شىرىن چۈشلەر كۆرەركەن.

❖

بىر كۆڭلۈگى يايلاقتا،
تىزەك چوقۇپ ئاچلىقتا.
يۈرسە قۇشقاچ جان بېقىپ،
يەم كويىدا زارىقىپ؛
كوك ئاسماننىڭ قەھرىدە،
ئاشۇ تاغنىڭ ئۈستىدە.
پەيدا بوپتۇ بىر بۈركۈت،
(ئىزدەپ ئوزۇق يۈرتمۇ-يۈرت)
ئايلىنىپ ئۇ ئاسماننى،
كوزىتىپتۇ ھەر ياننى،
كورۇپ قىلىپ ئوتلاقتا،
كوپ توشقاننى بىر ياقتا.
شىكار قىپتۇ تېز شۇئان،
ئولجا ئاپتۇ بىر توشقان.
بۇنى كورۇپ ئاق قۇشقاچ،
(ھەسەت بىلەن چېچىلغاچ،)
تېپىپ يەرنى تىپىرلاپ،
قۇمدەك سوزلەپ ۋىچىرلاپ؛
قايناپتۇ ئوز ئوزىگە،
نالە ئوقۇپ كۆڭلىگە.
— "شۇ جېنىغا شىكار قىپ،
غىزايىغا گوش تېپىپ.

ياشىسا شات ھورلۇكتە،
پەرۋاز قىلىپ پەلەكتە.
مەن ئۆزەم بىر "شاھ" تۇرۇپ،
كۆچ-مادارىم بار تۇرۇپ.
يۈرەمدىمەن قايغۇرۇپ،
تېزەك-ماياق ئاختۇرۇپ؟
چىقاي مەنمۇ شىكارغا،
توشقان ئەمەس چوڭ قويغا.
بار مېنىڭمۇ قانىتىم،
ھەمدە ئوتكۈر تىرنىغىم،
تونۇتاي مەن ئۆزەمنى،
كورسىتىپ بىر كۈچۈمنى." —
گەپنى شۇنداق ئۈزۈپتۇ،
كوك قەھرىگە ئۇچۇپتۇ.
قارىماستىن بەستىگە،
چوڭ بىر قوينىڭ ئۈستىگە؛
ئوقتەك ئوزىنى ئېتىپتۇ،
شولگەيلىرى ئېقىپتۇ.
بىراق ئاقماي خىيالى،
چاتاق بوپتۇ ئەھۋالى.
تىرناقلىرى ئىلىنىپ،
(قوي يۇڭىغا چىگىلىپ)

ئاجرىتالماي ئۇزىنى،
پاقىرىتىپ كوزىنى.
ئۇ يان-بۇ يان پالاقشىپ،
ئۇچەيلىرى شالاقشىپ.
ماغدۇرىدىن كېتىپتۇ،
تەقدىرگە تەن بېرىپتۇ.
تاش ئۇستىدە پادىچى،
قولىدا زەي قامچىسى.
ياتقان ئىكەن قىيسىيىپ
ئول شىكارغا قىزىقىپ،
كورۇپ قۇشقاچ ھالىنى،
ئاڭلاپ پەريات، نالىنى.
ئىچ ئاغرىتىپ قۇشقاچقا،
(ئۇمۇ جانۋار بولغاچقا)
ئاپتۇ يۇگدىن بوشۇتۇپ،
دەپتۇ مۇنداق ئوخشۇتۇپ:
— "قاپقا بېقىپ ئۇننى تارت،
شاخقا بېقىپ قول ئۇزات.
كۇچكە بېقىپ غەيرەت قىل،
زىغىرچىلىك تاپ ئەقىل.
شىكار ساڭا خاس ئەمەس،
ئوز ئىشىڭغا ماس ئەمەس"—

قۇشقاچ ئاڭلاپ بۇ سوزنى،
ياشلاپ ئاپتۇ كوزىنى.

❖

ساۋاق ئېلىپ بۇ ئىشتىن،
دورامچىلىق قىلمىشتىن،
كەمتەرلىكنى دوست تۇتۇپ،
تۇرايلى بىز شان قۇچۇپ.

1981 ـ يىل يانۋار، قەشقەر.

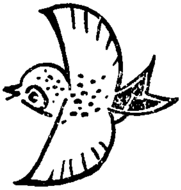

ياسىن ئىسمايىل

ماختانچاق موزاي

بولغان ئىكەن بۇرۇن بىر موزاي،
بەك تەكەببۇر ھەمدە ماختانچاق.
كاللىلارنى ئىلماي كوزىگە،
سوزلەيدىكەن ھەمىشە مۇنداق:

"مەن ھەممىگىدىن باتۇر، ھىچقايسىڭ ـــ
كېلەلمەيسەن ماڭا زادى تەڭ.
تېزلىگىمگە يېتەلمەس بورى،
بولۇپ قالسا ئەگەرچەندە جەڭ.

قامىتىمۇ ئىگىز ھەممىگىدىن،
بىلىپ قويۇش مېنىڭ زاتىم ئات.
نۇقسان يېتەر باتۇرلۇغىمغا
سەنلەر بىلەن كەچۇرسەم ھايات."

نەسلىدىنمۇ تېنىپ ئاخىرى،
كىرىۋاپتۇ ئاتلار سېپىگە.
ئۆزى ئۇچۇن سېزىپتۇ شاتلىق،
ئاتلار بىلەن ياشاشنى بىرگە.

نەچچە كالا نەسىھەت قىلىپ،
دەپتۇ: "ھەرگىز نەسلىڭدىن تانما.
ئات دىگەن ئات، كالا ـ كالىدۇر،
نەدە بولسۇن ئات بولغان كالا؟"

نەسىھەتنى تىڭشاپمۇ قويماي،
موزاي خاتا يولغا مېڭىپتۇ.
ئاتلار بىلەن ياشاش ئادىتى،
قانلىرىغا سىڭىپ كېتىپتۇ.

ئۇتلاۋېتىپ ماختانچاق موزاي،
ئاتلار بىلەن، قىشنىك بىر كۈنى،
كورۇپ قاپتۇ ئۆزىگە قاراپ،
كېلىۋاتقان ياۋۇز بورىنى.

ۋەھىمىگە چۈشكەن موزايجان،
جار سېلىپتۇ مورەپ ـ ۋاقىراپ.

ئاتلار ھەر يان قېچىپتۇ ئۈركۈپ،
موزاينىڭكى ئۈنىنى ئاڭلاپ.

موزاي قانچە يۈگۈرسىمۇ تېز،
يېتىشەلمەي قاپتۇ ئاتلارغا.
شۇنىڭ بىلەن بورىۋاي ئۈنى
سولىۋاپتۇ تار بىر جىلغىغا.

موزاينىڭكى ئۈنىنى ئاڭلاپ،
بىر توپ كالا كېلىپتۇ يېتىپ.
ئۈسۈپ، تېپىپ ھۇجۇم باشلاپتۇ،
شۇم بورىگە ئۇزىنى ئېتىپ.

قۇتقۇزۇپتۇ بورى ئاغزىدىن،
ئۇلار ئۇكى ئوچكەن موزاينى.
تىتىپ تاشلاپ بورىۋاي ئاتلىق،
قان ئىچكۈچى زالىم بەتخۇينى.

كالىلارنىڭ توپى ئالدىدا،
نومۇس-ئارغا قالغان موزايجان؛
خىجىللىقتىن سىلىپ بېشىنى،
قىلمىشىغا قېپتۇ پۇشايمان.

شۇندىن كېيىن ماختانچاق موزاي
ماختىنىشنى چورۇپ تاشلاپتۇ.
ئوز ئەجدادى كاللار بىلەن،
ئىناق بولۇپ، بىللە ياشاپتۇ.

1981 ـ يىل 21 ـ نويابىر.

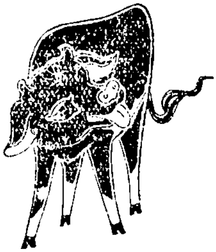

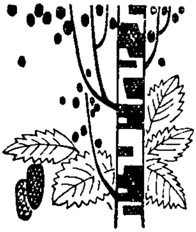

ئۈجمە بىلەن تېرەك

بىر تۈپ ئۈجمە ھەمدە بىر تېرەك،
بىر ھويلىدا بار ئىكەن بۇرۇن؛
ئۈجمە ھويلا ئوتتۇرىسىدىنراق،
تېرەك چەتتىن ئالغانىكەن ئورۇن.

غادىيىپلا تۇراركەن تېرەك
ئۈجمەجاننى ئىلماي كوزىگە؛
بىر كۈنىسى گەپتىن گەپ چىقىپ،
سوز قىلىپتۇ تېرەك ئۈجمىگە:

ئېگىلىپلا تۇرىسەن دوستۇم،
ئەجەپمۇ پەس سېنىڭكى بويۇڭ؛
ياكى سېنىڭ كىشىلەر ئۈچۈن،
قىلچىلىكمۇ بولمايدۇ رولۇڭ.

شاخلىرىڭنى سۇندۇرار سېنىڭ،
خەقلەر كېلىپ ئەتىياز پەسلى.
ئوچاقلاردا تۇگەيسەن كويۇپ،
قالماس سېنىڭ شاخلىرىڭ نەسلى.

مېنىڭ بويۇم تاقاشقان كوككە،
ئېگىلمەيدۇ بويۇم ھېچقاچان؛
ھەممە كىشى ماختايدۇ مېنى،
سېنىڭ ھالىڭ بولسا بەك يامان".

ئۈجمە دەپتۇ: "تولا سوزلىمە،
ساڭا ئوخشاش غادىيىش نومۇس.
ئەلگە سۇنماي نىمەت جامىنى،
خىسلىتىدىن ماختىنىش نومۇس.

باھار كەلسە ئوزەڭ بىلىسەن،
ھوزۇرلىنار مېۋەمدىن ئىنسان.
تامچىپ قالۇر تىلىنى شۇندا،
مەيلى ئادەم، مەيلى ئۇچار جان.

شىرىن-شەرۋەت مېۋەمنى يېسە،
جىمىكى ئىنسان كېتەر شاتلىنىپ،

غازىڭىمنى ئوزۇقلۇق قىلىپ،
چىقىرىدۇ پىلە يىپەك يىپ.

شاخلىرىمنى قايرىسۇن مەيلى،
مەن ئۇنىڭدىن يىمەيمەن ۋايىم.
ئەلنى رازى قىلسام بولدى،
مەندە پەقەت شۇ ئوي بار دائىم.

مېنىڭ ھەر بىر شېخىمدىن يەنە،
ياسىلىدۇ ھەر خىل چالغۇ-ساز.
كىشى كۆڭلى شاتلىنار ئۇندىن،
ياڭرىغاندا يېقىملىق ئاۋاز....“

شۇ ئەسنادا كەپتۇ يىراقتىن،
شو ھويلىغا بىر توپ كىشىلەر،
قوللىرىدا راۋاپ ۋە دۇتتار،
ناخشىسىدا ئۈجمە كۈيلىنەر.

ئولتۇرۇپتۇ ھەممىسى قاتار،
”ئۈجمە“ ئاتلىق دەرەخ ئاستىدا؛
تىرەك قاپتۇ چەتتە غادىيىپ،
مات بولغاچقا ئۈجمە ئالدىدا.

يۇرىگىدىن سويىدۇ ھەممە،
كىمدىن يۇقسا ئەلگە نەپ كوپرەك.
نەپ بەرمەستىن غادايسا كىمگە،
بۇنى خەلق قىلمايدۇ كېرەك.

تـوت بـۇرادەرنـىـڭ تـالاش ـ تـارتـىـشـى

بىر كۈنى كەچتە سورۇن تۈزەشتى،
چېكىت، پەش، سوراق، ئۈندەش بەلگىسى.
كىرىشتى قىزغىن تالاش ـ تارتىشقا،
ئۆز توھپىسىنى سوزلەپ ھەممىسى.
بىرىنچى بولۇپ چىقتى سەھنىگە،
ئۈندەشجان راسا ئۆرۈپ مەيدىگە.
دېدى: "ئاڭلاڭلار ھەي بۇرادەرلەر،
مەنسىز پۈتمەيدۇ ھەرقانداق ئەسەر.
بولغاچ ئەڭ كۈچلۈك مەندە ھىسسىيات،
كىتاپخان ئالار چوڭقۇر تەسىرات.
ئاشۇنداق مۇھىم بولغاچقا رولۇم،
ھەممىڭدىن ئېگىز كەلگەندۇر بويۇم."
چۈشتى ئوتتۇرىغا چوچۇرە قۇلاق،
تاشلاپ ھەممىگە شۇنداق بىر سوراق:

"ئەسەردە ئەگەر مەنىلا بولمىسام،
قىزىق ۋە چىگىش سوئال قويمىسام.
كىتاپخان چوڭقۇر ئويغا پاتامدۇ؟
ھىكمەت مېغىزىنى ئىزدەپ تاپامدۇ؟"
سوراقنىڭ سوزى ياقمىدى پەشكە،
ئوپكىسى ئورلەپ چۇشتى كۇرەشكە:
"ئوزەڭنى ماختاپ ھىچ ئۇيالمايسەن،
توھپەمنى نەگە يوشۇراي دەيسەن؟
ھەر بىر دوخمۇشتا بىكەت قۇرمىسام،
سوز بىلەن سوزنى ئايرىپ تۇرمىسام؛
ئەسەر لەغمەنگە ئوخشاپ كەتمەمدۇ؟
كىتاپخان ئوقۇپ چارچاپ كەتمەمدۇ؟"
سورۇن ئەھلى كوتەردى چۇقان،
چېكىتنىڭ شۇ تاپ پەيلىمۇ يامان.
دىدى: "سوزلەشتىڭ چىقمىدى ئېتىم،
مەن ياكى ئەمەس مۇساپىر-يېتىم.
بىمەنە سوز قىلىشتىڭ بىكارغا،
مەنسىز ھىچقايسىڭ كەلمەيسەن كارغا.
قوشمىسا مېنى ھەركىم ئەسەرگە،
راۋان بولىدۇ پۈتمەس سەپەرگە.
سەنلەرمۇ بىللە تىنماي ماڭسەن،
نىشانغا يېتەلمەي ئولۇپ قالىسەن.

شۇڭلاشقا چىكىت دەيدۇ ئېتمنى،
بىلىپ قوي ھەممىڭ مېنىڭ بىكسىمنى...“
سورۇن بۇزۇلدى ۋاراڭ-چۇرۇڭدا،
قىيداپ يېتىشتى بىردىن بۇلۇڭدا.
گىراماتىكا بوۋاي كەلدى شۇئان،
تۇت دوستقا نەسىھەت قىلدى بايان:
”چۈنكى ھەممىڭلار تەڭ توككەچكە تەر،
پۈتەر سانسىزلاپ كىتاپ ۋە ئەسەر.
مۇھىمدۇر ھەممىڭلارنىڭ رولى،
تۇتاشسۇن مەھكەم ئۆزئارا دىلى.
يالغۇز كىبسەكتىن پۈتمەيدۇ بىنا،
تامچە سۇ بىلەن ئاقمايدۇ دەريا.
سانسىز تامچىلار جەم بولسا پەقەت،
دەريالار ئاندىن ئۇركەشلەر ئەبەت“.
بوۋاي سوزىدىن دىللار يورىدى،
كوڭۇللىرىنى شاتلىق ئورىدى.
دىدى بىردەك: ”بىز تۇتۇپ قولغا-قول،
ئوملۇك يولىدا ئالايلى ھوسۇل“.

百灵鸟的歌声(寓言诗)
(维吾尔文)
编者：穆罕默德·司迪克·铁木尔
阿吉·艾合买提
责任编辑：努尔穆罕默德
民族出版社出版 新华书店发行
民族印刷厂印刷
开本：787×1092毫米1/32 印张：7 1/4
1983年7月第1版
1983年7月北京第1次印刷
印数：0001—11,000册 定价：0.34元
书号：M10049(4)153

封面设计 江燕红

书号 M10049 (4) 153
定价 0.34元